

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vysokoškolské studium z pohledu studenta se sluchovým
postižením**

View of the study from the perspective of a student with hearing impairment
at university

Martina Částková

Vedoucí práce: PhDr. Tereza Hradilová, Ph.D.

Studijní program: Bakalářské studium

Studijní obor: Speciální pedagogika

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Vysokoškolské studium z pohledu studenta se sluchovým postižením potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 29.4.2020

Poděkování

Děkuji své vedoucí práce PhDr. Tereze Hradilové, Ph.D. za čas, jež si na mě vždy ochotně udělala, a za veškerou pomoc a návrhy, které mi při práci poskytla. Dále bych chtěla poděkovat rodině za podporu poskytnutou při psaní práce i během celkového období studia a obzvláště mé sestře Bc. Michaele Haramulové za pomoc při korektuře textu.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou vysokoškolského studia z pohledu studentů se sluchovým postižením z Univerzity Karlovy, Univerzity Palackého a Masarykovy univerzity. Jejím cílem je zmapovat možné problematické oblasti studia studentů se sluchovým postižením. Text se dále věnuje možnému výskytu takového počínání, jež může jevit charakter diskriminačního jednání ve výuce i mimo ni. Dalším cílem textu je hodnocení vnímání možnosti začlenění studentů se sluchovým postižením do kolektivu slyšících vrstevníků. Práce obsahuje údaje týkající se historie vzdělávání osob se sluchovým postižením na území ČR i mimo ni, následně se věnuje legislativě podporující tyto osoby ve studiu a částečně i každodenním životě. Na uvedené navazuje dělení osob se sluchovým postižením a statistické údaje udávající počet těchto lidí žijících na území ČR. Dále uvádí komunikační systémy využívané zejména na vysokých školách, posléze pokračuje podporou poskytovanou studentům se sluchovým postižením na uvedených univerzitách. Práci završuje výzkum, který byl zprostředkován dotazníkovým šetřením. Výsledky práce poukazují na problematické oblasti studia u studentů se sluchovým postižením.

KLÍČOVÁ SLOVA

Student se sluchovým postižením na vysoké škole, sluchové postižení, podpůrné služby, speciální vzdělávací potřeby

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with the issue of university studies from the perspective of students with hearing impairments from Charles University, Palacky University and Masaryk University. The aim of the work is to map possible problematic areas of study for students with hearing impairment. The text is also dedicated to the possible occurrence of such actions, which may have a character of discriminatory behaviour in and out of teaching. Another aim of the text is to evaluate the perception of the possibility of including students with hearing impairments in the group of hearing peers. The thesis contains data on the history of education of people with hearing impairment in the Czech Republic and abroad, then dedicated to legislation supporting these people in their studies and partly in everyday life. This is followed by the division of people with hearing impairments and statistical data indicating the number of these people living in the Czech Republic. It also lists the communication systems used mainly at universities, and then continues with the support provided to students with hearing impairments at these universities. The work is completed by research, which was mediated by a questionnaire survey. The results of the work point to problematic areas of study for students with hearing impairment.

KEYWORDS

Student with hearing impairment at university, hearing impairment, support services, special educational needs

Obsah

Úvod	7
1 Historie vývoje vzdělávání u osob se sluchovým postižením	9
1.1 Historický nástin světových vzdělávacích přístupů u osob se sluchovým postižením 9	
1.2 Školství v Čechách a na Moravě.....	14
1.3 Gallaudetova univerzita	23
2 Legislativa	26
2.1 Legislativa upravující tlumočnické služby	26
2.2 Legislativa ve vzdělávání osob se sluchovým postižením.....	26
2.3 Opatření jednotlivých univerzit zaměřená pro studenty se speciálními vzdělávacími potřebami	28
3 Osoby se sluchovým postižením	31
3.1 Skupiny osob se sluchovým postižením	31
3.2 Počet osob se sluchovým postižením v ČR	33
4 Komunikační systémy	36
4.1 Komunikační přístupy využívané při vzdělávání osob s těžkým sluchovým postižením.....	36
4.2 Komunikační systémy využívané na vysoké škole v ČR	40
5 Podpora poskytovaná studentům se sluchovým postižením.....	43
5.1 Terciální vzdělávání studentů se sluchovým postižením.....	43
5.2 Centra a střediska podpory studentů se specifickými potřebami.....	45
5.3 Služby pro studenty se sluchovým postižením využívané v akademickém prostředí 46	
5.4 Služby poskytované jednotlivými univerzitami.....	52
6 Výzkumné šetření	56

6.1	Výzkumný soubor.....	57
6.2	Zpracování výsledků dotazníků.....	61
6.3	Doporučení pro praxi.....	81
	Závěr.....	86
	Seznam použitých informačních zdrojů.....	88
	Seznam tabulek a grafů.....	97
	Seznam příloh.....	99

Úvod

Vysokoškolské studium u osob se sluchovým postižením není zatím velmi probíraným tématem. V posledních několika letech se začínají objevovat akademické práce, které se jím zabývají, přesto mnoho informací k terciálnímu vzdělávání osob se sluchovým postižením není veřejně dostupných. Je to škoda i vzhledem k tomu, kolik institucí, organizací a publikací se věnuje základnímu a středoškolskému vzdělávání osob se sluchovým postižením.

Tato bakalářská práce se proto zabývá aktuálně poskytovanou studijní podporou vysokoškolským studentům se sluchovým postižením, a to na Univerzitě Karlově, Masarykově univerzitě a Univerzitě Palackého.

Hlavním cílem práce je zmapovat, které oblasti vysokoškolského studia hodnotí studenti se sluchovým postižením jako problematické. Důraz je také kladen na služby poskytované jednotlivými univerzitami, jak jsou studenti o těchto službách informováni, jestli některé využívají a zdali jsou dostupné, když je studenti potřebují.

Dílčí cíle se věnují hodnocení vnímání možnosti začlenění studentů se sluchovým postižením do kolektivu slyšících vrstevníků a výskytu možných jevů, které mohou mít charakter diskriminačního jednání ve výuce i mimo ni.

První kapitola práce se zabývá historií vývoje vzdělávání osob se sluchovým postižením. Na ní navazuje kapitola s legislativou, jež upravuje současné podmínky pro studium těmito lidem.

Poté následuje část vymezující osoby se sluchovým postižením a statistické údaje o jejich počtu na vysokých školách a v České republice.

Teoretická část dále pokračuje komunikačními systémy užívanými v akademickém prostředí, za nimiž navazuje podpora poskytovaná studentům se sluchovým postižením na Univerzitě Karlově, Univerzitě Palackého a Masarykově univerzitě.

Vzhledem k tomu, že výzkumné šetření je realizováno prostřednictvím dotazníkového šetření určeného přímo výše zmíněným studentům, jedná se o kvantitativní výzkum.

V rámci práce jsou zahrnuta i doporučení na úpravu případných problematických míst v oblasti poskytovaných služeb, která mohou být námětem k jejich zlepšení. Věřím, že výsledky i teoretická část práce pomohou studentům se sluchovým postižením k usnadnění studia a zlepšení podmínek při něm.

Podstatným prvkem textu je i zvolená literatura. Jak jsem uvedla na začátku, v současnosti není terciální vzdělávání velmi probíraným tématem. Často jsem proto musela čerpat ze starších publikací.

1 Historie vývoje vzdělávání u osob se sluchovým postižením

V některých zdrojích se můžeme setkat s periodizací přístupů k osobám s postižením v konkrétních dějinných etapách. Např. Hádková (2016) ve své publikaci uvádí periodizaci uváděnou Titzlem, Slowíkem a Kocurovou, jež tyto přístupy rozebírá podrobněji. V této práci uvádím všeobecnější přehled.

1.1 Historický nástin světových vzdělávacích přístupů u osob se sluchovým postižením

V průběhu let se přístup k osobám měnil. V nejstarších dobách se o děti starali pouze rodiče, případně dítě bylo rovnou usmrceno (Hádková, 2016). Postupem času se ovšem péče o osoby s postižením zlepšovala, jak je uvedeno v následujících kapitolách.

Starověk

Ve starověkém Řecku a Římě bylo zcela běžné, že děti s jakýmkoliv postižením usmrtili. V Řecku bylo dítě rodičům násilím odňato a zabito. V Římě o tom rozhodovalo pět nejbližších sousedů, a poté se jen upřesnily, jakým způsobem bude dítě zabito.

Jinak na to pohlíželi Židé, kteří věřili, že jde o dítě požehnané Bohem a mají tudíž boží ochranu. Několik zmínek o neslyšících je zakotveno i ve Starém a Novém zákoně. Přesto jejich zákonodárství radilo děti se sluchovým postižením k mentálně postiženým (Hádková, 2016).

Jedním z největších průkopníků studia osob se sluchovým postižením byl Aristoteles (384-322 př. n. l), protože se pravděpodobně jako první zabýval problémem tehdy nazývaným hluchoněmota. Podle něj, aby něco vstoupilo do našeho vědomí, musí to projít alespoň jedním z našich smyslů, tudíž neslyšící nejsou němí, jen jim chybí řeč. Ovšem v důsledku překladu řeckých slov „kophoi“ (neslyšící) a „eneos“ (řeči nemající), získal jeho výrok zcela nový smysl, protože „eneos“ se dá překládat jako „hloupý“. Kontext věty vyzní tedy takto: *„Ti, kteří se narodí neslyšící, budou také všichni neschopni myšlení“* (Hrubý, str. 90). Po téměř dva tisíce let měla Aristotelova teorie neobyčejný vliv na celkovou společnost, protože až do roku 1760, kdy Domenic Cotugnovi zjistil, že je ucho vyplněné tekutinou, se jí nepodařilo vyvrátit (Hádková, 2016).

Svatý Augustin (354-430 n. l.) se pokusil teorii jistým způsobem prolomit, dokonce se lehce zlepšilo postavení osob se zdravotním postižením ve společnosti, ale zároveň dodal, že neslyšící nikdy nebudou schopni věřit v Boha, protože skrz sluch se k nám dostávají slova o Bohu (víra je k nám předávána mluveným slovem) tudíž tyto informace k nim nikdy neproniknou.

Důležité je zmínit i Justiniánův zákoník (1. pol. 6. stol. n. l.), kde jsou poprvé rozepsána práva a povinnosti neslyšících, dle období, kdy postižení vzniklo, a dle toho, zda jedná jen o kombinace sluch a řeč nebo je postižen jen jeden z nich (Hrubý, 1999).

První zmínky vzdělávání neslyšících

Do přibližně 15.-16. století máme několik zmínek o různých formách vzdělávání neslyšících.

Plinius Starší uvádí, že se mu podařilo vzdělávat neslyšícího syna konzula Quinta Pedia pomocí kreslených obrázků.

Ctihodný Bede (anglický mnich) se ve svém díle zmiňuje o římské prstové abecedě a svatém Janovi z Beverly, který údajně měl naučit neslyšícího chlapce vyslovovat, odezírat a číst.

V Německu je zmiňována abatyše Scholastika, která učila neslyšící dívku komunikovat znakovým jazykem.

Dále to byl svatý František Saleský, který byl prohlášen za patrona neslyšících, jelikož si za osobního sluhu zvolil neslyšícího chlapce, jehož gesty a znaky učil náboženství (Hrubý, 1999).

První počátky skutečného vzdělávání neslyšících

Prvnímu, komu se podařilo prolomit Aristotelovu teorii, byl v 15. století Roelof Huysman (také známý jako Rudolf Agricola), který ve svém díle zmiňuje dítě, které se narodilo neslyšící a němé, přesto se naučilo rozumět psaným textům a pomocí psaní se dotyčný dokázal vyjadřovat.

V 16. století tento výrok rozvedl Girolamo Caradano ve svém díle Paralipomenon, kde si je již vědom vrozené hluchoty a hluchoty získané prelingválně nebo postlingválně. Tímto dílem je poprvé zbořen mýtus o tom, že neslyšící osoby nejsou schopny myšlení.

Za prvního opravdového učitele neslyšících lze považovat šlechtice a benediktinského mnicha Pedra Ponce de Leona, jenž založil první školu pro neslyšící děti ze šlechtických rodin v klášteře sv. Salvátora. Při výuce nevyužíval odezírání. Žáci se dorozumívali ukazováním, psaním nebo mluvením (Hrubý, 1999).

V 17. století, přesněji roku 1620, vydává Juan Martin Pablo Bonet slavnou knihu „Zjednodušení zvuků a umění naučit němé mluvit“. V prvním dílu popisuje fonetické kvality písmen – spojením písmen a fonetickými charakteristikami zjednodušuje neslyšícím vyslovování psaného textu. Ve druhém dílu se již zabývá prstovou abecedou, apeluje na okolí neslyšícího, aby se ji také naučili, protože to je nezbytný prvek pro komunikaci (Hrubý, 1999). Bonetova jednoruční abeceda se totiž využívala k zjednodušení odezírání (Hádková, 2016), které Bonet poprvé v historii rozebírá, a jež podle něj zcela závisí na schopnostech a dovednostech žáka a není zásluhou učitele.

Mezi největší osoby historie vzdělávání neslyšících se řadí i Jan Ámos Komenský, který ve svém díle „Vševýchova“ vysvětluje, že přestože má osoba zdravotní postižení, neznamená to, že nemůže být vzdělávána. Naopak. I když jim jeden smysl chybí, dokáží si ho znamenitě nahradit jiným. Dále zmiňuje, že dítě musí napřed pojem znát, než se ho naučí slovně pojmenovat. Z této myšlenky velmi čerpá bilingvální přístup.

V polovině 17. století vydává John Bulwer jednu z nejdůležitějších knih Philocophus aneb přítel hluchoněmého, kde se již systematicky zabývá odezíráním.

Dalším průkopníkem byl George Dalgarno, který byl odpůrcem orální metody a vymyslel prstovou abecedu v podobě rukavice, která se později dala využít i u osob hluchoslepých.

Zatímco v druhé polovině 17. století učitelé neslyšících žáků své metody striktně skrývají, Johann Konrad Amman vydává knihu „Hluchý mluvící“ a „Pojednání o řeči“, kde se zabývá orálním vzděláváním. Dokonce je považován za zakladatele oralismu ve výuce neslyšících. Využíval při mluvě ohmatávání hlasivek a jako první popsal logopedické zrcadlo (Hrubý, 1999).

V 18. století vymyslel Rodríguez Pereira jednoruční prstovou abecedu, kde znaky neodpovídají písmenům, ale fonémům. Využívá i posunky, ohmatávání vibrací hlasivek a

pro nedoslýchavé sluchový trénink. Kvůli skrývání svých technik i před vlastní rodinou na jeho učení nemohl nikdo navázat (Hrubý, 1999; Hádková, 2016).

První školy pro neslyšící

Do 18.-19. století byly první školy církevní nebo soukromé.

V roce 1775 zavedla v Rakouské monarchii císařovna Marie Terezie obecné školství, které do školní docházky zahrnovalo i žáky neslyšící, jelikož vycházelo z výroků Komenského. Povinná školní docházka pro děti ve věku od 6 do 12 let byla zavedena až v roce 1805 a osmiletá povinná docházka v roce 1922. Ta se však netýkala žáků se sluchovým postižením. Tu jim zavedli až komunisté v roce 1948 (více v podkapitole Pokus o zavedení povinné školní docházky pro neslyšící).

V Anglii se vzdělání obyvatelstva báli, protože by to mohlo omezit výsadní postavení šlechticů. Na nátlak rodičů zavádějí charitativní školy, do kterých mohou docházet i žáci neslyšící.

Ve Francii vzniká obdoba ministerstva školství, jež získává značný vliv pro rozvoj vzdělávání (včetně osob se sluchovým postižením).

V roce 1720 Henry Baker zakládá první školu pro neslyšící v Londýně. Jeho metody se nedochovaly, protože je přísně střežil.

Mnohem známější však byla škola Thomase Braidwooda, v níž pracovali s orální metodou. Ta i přes tuto metodu do výuky řadila i obouruční prstovou abecedu (Hrubý, 1999).

V roce 1770 zakládá Charles Michel de l'Épée Epéeho v Paříži školu (později Národní institut pro neslyšící), kterou převážně financuje ze svých prostředků. Byl velkým průkopníkem ve vzdělávání neslyšících, protože své metody před nikým netajil, vzdělávání nabízel co nejvíce osobám se sluchovým postižením a stal se průkopníkem užívání znakového jazyka ve výuce (Hrubý, 1999). De l'Épée překonává svou dobu, protože se domnívá, že neslyšící dokáží plně myslet ve znacích, tudíž znakový jazyk, je jejich mateřským jazykem (Hádková, 2016).

Později vysílá Josef II. do Paříže Friedricha Storcka, jež se spolu s Josephem Mayem učí technikám od l'Épéeho. Po návratu do Vídně otevírají v roce 1779 první ústav pro neslyšící

v Rakouské monarchii. Neshodli se však na stylu výuky. Stork (ředitel ústavu) následoval učení I'Epého, zatímco May se klonil k orální metodě. Nakonec se Storkovi povedlo Maye ze školy vypudit. Ten se však po jeho smrti vrátil a nastupil na jeho místo (Hrubý, 1999).

Po smrti I'Epého se novým ředitelem stal Roch Ambroise Cucurron Sicard. Sincard vydal první slovník znakového jazyka (Hádková, 2016).

Touto dobou se ve vyučování neslyšících objevují dvě metody: francouzská a německá. Zatímco francouzská využívá znakový jazyk, prstovou abecedu a písmo, německá se výhradně soustředí na orální metodu (Hrubý, 1999).

Další podstatnou osobností byl Samuel Heinicke (zakladatel ústavu v Lipsku) a jeho metoda, která byla právě metodou německou, přísně orální (Hádková, 2016). Jeho teorií bylo, že pokud by uměli neslyšící žáci číst a psát, chyběla by jim motivace mluvit. Uvědomoval si obtížnost takového učení, proto do výuky zapojoval chuť. Zjistil, že některá slova a zvuky si mohou žáci spojit právě s chutí, proto například sladkým roztokem učil hlásku „o“, protože ústa se právě při jeho požití do tohoto tvaru stáhla.

Po celé Evropě jsou v 19. století zakládány mnohé školy a ústavy. Některé státy dokonce zavádějí povinnou školní docházku pro neslyšící.

Počátkem 19. století prosazuje Johann Baptista Graser „*integraci neslyšících dětí do škol běžného typu*“ (Hrubý, str. 106). Tím velice předbíhá svou dobu, protože až dnes je integrace žáků se sluchovým postižením více běžnou záležitostí. Za to z velké části vděčíme i technickému pokroku a kompenzačním pomůckám. Graserovým názorem bylo, že žáci jsou kvůli orální metodě natolik drilováni, aby byli připraveni pro budoucnost, že přicházejí o své dětství. Chtěl je proto začlenit do běžných škol.

V 19. století se stupňuje tlak oralistů na prosazování jejich metody. Nacházejí absurdní argumenty (např. žáci studující za pomoci francouzské metody jsou náchylnější k onemocnění tuberkulózou) a kdokoliv se odváží proti nim mluvit, je zdiskreditován.

Jedním z reformátorů orální metody byl Friedrich Moritz Hill, který tvrdil, že dítě se musí napřed naučit mluvit stejným způsobem jako děti slyšící, tzn. neustále pracovat s jazykem, pojmenovávat různé předměty a činnosti. Díky mluvě se mohou jazykově rozvíjet stejně jako děti intaktní – jakmile dokáží mluvit, zvládnou číst a psát (Hrubý, 1999). Tato metoda

byla nazvána mateřskou metodou, jelikož dítě nabývá zkušeností díky kontaktu s matkou (Hádková, 2016).

V Anglii byl jedním z největších zastánců oralismu Thomas Arnold, jenž ve svém díle tvrdě odsuzoval francouzskou metodu a snažil se prosadit, aby na školách s orálním přístupem byla zakázána i běžná komunikace znakovým jazykem mezi žáky.

K neznámějším oralistům v USA patří Alexander Graham Bell, jehož otec „objevil způsob, jak zaznamenávat symboly pohyby mluvidel“ (Hrubý, 1999, str. 108). Pro děti byl způsob příliš složitý, proto se neuchytil. Při svém výzkumu kompenzační pomůcky pro neslyšící vynalezl telefon, za nějž získal prestižní ocenění. Za získané prostředky založil knihovnu The Volta Bureau, jejímž účelem bylo zkoumat hluchotu a zvyšovat povědomí a znalosti o ní (Hrubý, 1999, Volta Bureau, 2017).

Největší historickou událostí pro neslyšící byl Milánský kongres v roce 1880, kde byla orální metoda uznána za jedinou správnou (Hrubý, 1999).

Před ním bylo v průběhu let několik dalších mezinárodních kongresů učitelů hluchoněmých, přesto tento zůstává nejdůležitějším. Například v ČR byla kvůli němu orální metoda označována za jedinou správnou až do 90. let, kdy se zásluhou několika lidí (např. prof. PhDr. Alena Macurová, CSc), kteří usilovali o zlepšení podmínek osob se sluchovým postižením, opět zavedla i metoda manuální (Hádková, 2016).

Co se týče vzdělávání neslyšících, jednoho z největších pokroků dosáhli v USA, kde otevřeli univerzitu určenou výhradně studentům se sluchovým postižením (více v podkapitole 2.3 Gallaudetova univerzita) (Hrubý, 1999).

1.2 Školství v Čechách a na Moravě

V průběhu let se v českém a rakouském (vzdělávání neslyšících se u nás začalo řešit již za dob Rakousko-Uherska) vystřídal mnoho metod vzdělávání.

Nejvíce prosazovanou metodou byl medicínský přístup, který byl schválen Milánským mezinárodním kongresem učitelů neslyšících v roce 1880 jako jediný správný, a zcela tak vytlačil přístup kulturní, protože „normální je slyšet“ (Hádková, 2016, str. 168). Medicínský přístup, nebo ho také můžeme nazvat orálním, vychází z toho, že prvním, mateřským jazykem je čeština (mluvená i psaná), zatímco kulturní přístup, také označován jako

manuální, nechává osoby se sluchovým postižením si vybrat, který jazyk je pro ně nejvhodnější. Zpravidla to bývá jazyk znakový (Hádková, 2016).

O ostatních metodách, které se využívaly u nás, se tato práce zmiňuje v následujících podkapitolách.

Historie mateřských, základních a středních škol pro osoby se sluchovým postižením

Pražský ústav pro hluchoněmé

Ústav pro hluchoněmé v Praze založený v roce 1786, vznikl jako pocta císaři Josefu II.

Karel Berger se stal prvním ředitelem ústavu a spadal pod vrchního ředitele, jímž byl Kašpar Heřman Künipl. Berger učil číst a psát za pomoci prstové abecedy. Znaky vyjadřoval pojmy. Řeč byla vyučována u dětí ohluchlých a nedoslýchavých. Výuka byla inspirována Friedrichem Storkem. Přestože instituce byla umístěna v Praze, jednalo se o ústav německý. Čeština se začala vyučovat až v roce 1836 (Hrubý, 1999).

„Prvním českým učitelem neslyšících se stal Petr Miloslav Veselský“ (Hrubý, 1999, str. 121).

Hrubý (1999) a Hádková (2016) ve svých publikacích dále uvádějí, že nástupcem po Mückem se stal Václav Frost, který byl velmi úspěšný v oblasti znakového jazyka. Zatímco ostatní se snažili znaky tvořit na základě sluchové podobnosti (přezdívka – „přes“ a „dívka“), Frost žákům předmět popsal, jak nejvíce to šlo, a nechal je, aby si znak pro něj vytvořili sami. Navíc znakový jazyk pokládá za mateřský jazyk neslyšících a zdůrazňuje důležitost komunikace matka-dítě. Přestože vyzvedával důležitost znakového jazyka, nezapomínal na čtení, psaní a artikulaci, protože ke správnému začlenění do společnosti budou žáci potřebovat i řeč mluvenou. Na tomto principu vznikla tzv. „kombinovaná Frostova metoda“, někdy také nazývána „pražská“ nebo „česká“, kterou předběhl svou dobu, protože se jednalo o bilingvální přístup, jehož objev je nyní přisuzován Skandinávii.

První české učebnice pro neslyšící, „Slabikář pro neslyšící“ a „Čítanka“, napsal Václav Koťátko, nástupce Václava Frosta (Hrubý, 1999). Ovšem za zmínku stojí i Karel Malý, který v roce 1895 vydává „Cvičení řeči pro hluchoněmé“, kde zveřejňuje metodu vyučování hláskové řeči (Hádková, 2016).

Po Kořátku nastupuje Karel M. Kmoch, který zdůrazňuje potřebu posuzovat žáky neslyšící z jejich hlediska, ne z hlediska intaktní společnosti. Tyto děti neslyší často od narození a nemají tudíž sluchové zkušenosti. Musí se proto přihlížet k tomu, že výuka u nich postupuje pomaleji a upřednostňují znakový jazyk. Není to však důvod k tomu, aby byla „Pražská metoda“ potlačena a nahrazena metodou orální.

V roce 1930 otevírá současný ředitel ústavu Antonín Vetešník první mateřskou školu pro neslyšící v Československu.

V roce 1948 po zestátnění škol byla na Smíchově zřízena MŠ pro hluchoněmé, národní škola pro hluchoněmé a národní škola pro děti se zbytky sluchu (Hrubý, 1999).

Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně

Instituce byla založena v roce 1829 díky Josefu Dietmannovi (rytíř z Traubenburku).

V ústavu se využívala stejná metoda jako ve Vídeňském ústavu, ovšem vlivem Dietmanna začali praktikovat metodu orální. Až do roku 1857 se v ústavu vyučuje pouze německy. Děti se mohly začít učit česky díky Janu Valíčku, který napsal první čítanku pro hluchoněmé.

V Brně byla zřízena v roce 1965 Učňovská škola pro mládež s vadami sluchu. O třicet jedna let později byli přijati neslyšící absolventi JAMU díky Mgr. Jitce Silovské, současné ředitelky zařízení. Znamenalo to přirozený vývoj bilingválního přístupu na škole (Hrubý, 1999).

Diecézní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích

Institut vznikl díky biskupovi Valeriánu Jirsíkovi v roce 1871. Velmi prozíravě nejdřív zajistil učitele a ústav zřídil za pomoci spolku. Také „založili první spolek na pomoc neslyšícím u nás, který byl nazván „Spolkem k vydržování diecézního ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích““ (Hrubý, 1999, str. 140).

Diecézní ústav pro hluchoněmé v Hradci Králové

V roce 1881 byl biskupem dr. Josefem Janem Haisem založen ústav v Hradci Králové na počest k sňatku belgické princezny Štěpánky a korunního prince Rudolfa Habsburského.

„V roce 1889 se stává ředitelkou sestra Eustachie Rypotová – jako první žena v takové funkci u nás“ (Hrubý, 1999, str. 147).

V současné době v areálu funguje Vyšší odborná škola, Střední škola, Základní škola a Mateřská škola. Do této doby to bylo jediné zařízení v České republice, kde mohli být vzděláváni budoucí tlumočníci do českého znakového jazyka (více v podkapitole Rozvoj vysokoškolského studia na našem území). Tato vyšší odborní škola spadá pod Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy (Hradecká škola pro sluchově postižené je jediná v republice, 2020).

Moravské zemské ústavy pro hluchoněmé

Zemský sněm vyzval v roce 1889 moravská města, aby zřídil ústavy pro neslyšící. Z přihlášených měst byly vybrány Ivančice a Lipník nad Bečvou.

O čtyři roky později začala v **Ivančicích** výstavba Zemského ústavu pro hluchoněmé a o další rok později byla zahájena výuka.

V roce 1964 vznikla tradice sportovních her pro sluchově postiženou mládež, která byla zprvu určena jen pro moravské studenty, později se však rozšířila celostátně.

Po celou dobu je v instituci využíván přísný oralismus, změna k tolerantnějšímu přístupu ke znakované češtině přichází s novým ředitelem Janem Kratochvílem v roce 1981, setkává se však s tvrdým odporem většiny učitelského sboru. Kratochvíl se také zabýval problematikou hluchoslepých a byl v roce 1991 jedním ze spoluzakladatelů LORM¹ (Hrubý, 1999).

Lipník byl stejně jako ústav v Ivančicích otevřen v roce 1894.

„V roce 1918 se konal v ústavu sjezd absolventů. Na něm bylo rozhodnuto vydávat „Noviny pro hluchoněmé“, první časopis pro neslyšící“ (Hrubý, str. 159). Dále ústav vydává ilustrovaný časopis „Náš svět“ pro své žáky (Hrubý, 1999).

Poté se Zemský sněm rozhodl dále zřídít Moravský zemský ústav pro hluchoněmé ve **Valašském Meziříčí**, kde výuka započala v lednu 1911.

Od roku 1993 komunikují a vyučují formou totální komunikace.

V dnešní době nese instituce název MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí (Historie školy, © 2017).

¹ LORM – Společnost pro hluchoslepé z.s.

Ústav pro hluchoněmé v Plzni

V roce 1913 začíná vyučovat sestra Anna M. Chrysologa Šturmová vyučovat neslyšící v Ústavu školských sester Notredamských v Plzni.

Ústav míval dokonce vlastní časopis – „Plzeňský hluchoněmý“ mezi lety 1923-1938 (Materiály do výuky, 2020).

První český ústav pro hluchoněmé v Praze

Škola byla založena na popud Jitky Haunerové v září 1916 v domě „U zlatého lva“ v Kateřinské ulici, odkud se ale v roce 1920 musela přestěhovat do Mariánského kláštera v Ječné. Instituce neměla vlastní budovu, proto prof. Dr. Karel Výmolův usiloval o její získání.

Ústav získal pozemek v Radlicích, kde v roce 1926 slavnostně otevřeli novou školní budovu, později nazvanou Výmolův ústav pro hluchoněmé děti, a od roku 1930 Výmolův zemský ústav pro hluchoněmé děti v Praze-Radlicích. V ústavu byla striktně uplatňována orální metoda a výuka probíhala výhradně česky (Hrubý, 1999). Změny se dočkala až v 80. letech, kdy se začíná využívat totální komunikace (O škole: historie, © 2016).

Zatímco osoby s mentálním postižením měli již uzákoněnou povinnou školní docházku, neslyšících se to stále netýkalo (více v podkapitole Zavedení povinné školní docházky pro neslyšící u nás). Pozoruhodné tedy je, že v roce 1930 vycházejí první žáci se splněnou osmiletou povinnou docházkou.

V ústavu se objevily první pomůcky pro neslyšící, například byl pro školu speciálně vyroben kolektivní zesilovač, kterým byla v roce 1940 vybavena jedna z tříd.

Další podstatnou událostí bylo otevření Vyšší osvětové školy pro neslyšící v Praze-Radlicích v roce 1948, která byla o rok později přejmenována na Lidovou akademii pro neslyšící. Na této škole se vyučoval jazyk vyučovací, občanská nauka a národní hospodářství, jazyk ruský, přírodověda, matematika a výchova uměním (Hrubý, 1999).

V roce 2003 se stala součástí školy Střední zdravotnická škola – obor Asistent zubního technika a o pět let později Jazykové centrum Ulita (nynější Ulicentrum), které podporuje celoživotní vzdělávání lidí se sluchovým postižením v ČR (O škole: historie, © 2016).

Veřejná škola pro nedoslýchavé v Praze

Veřejná škola pro nedoslýchavé v Praze zahájila provoz v roce 1945 v Libni, kde se již nacházela Škola pro vadně mluvící a Dětský domov hl. m. Prahy, na základě výnosu Zemské rady.

Jelikož rodiče upřednostňovali zařazení do běžných škol, podala škola návrh, aby všechny nedoslýchavé děti chodily do škol pro nedoslýchavé, pokud se v daném městě nacházeli. Tento krok vedl k naprosté segregaci dětí se sluchovým postižením. K tomuto návrhu se pak přidaly i školy pro šetření zraku a pro děti s vadami řeči.

Škola byla již od počátku přísně orální, dokonce se někteří učitelé snažili poštvat své žáky proti neslyšícím: „*Nesmím ukazovat, ukazují jenom hloupé neslyšící děti*“ (Hrubý, str. 189).

Bilingvální mateřská škola pro sluchově postižené

Poměrně průkopnickou školou je Bilingvální mateřská škola pro sluchově postižené založená v roce 1995, protože experimentálně zavedla bilingvální vzdělání v mateřské škole. Vyučovalo se jeden den v týdnu, poté nastoupila klasická výuka pěti dní v týdnu.

V roce 1998 byla sloučena s školou v Holečkově ulici, aby měly děti snadnější přechod na základní školu, kde se vyučovalo bilingválně a podle osnov běžných škol (Hrubý, 1999).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v roce 1997 schválilo zařazení MŠ mezi předškolní zařízení pod názvem Experimentální bilingvální mateřská škola (Kučerová, 2009).

MŠ se momentálně nachází v Hábově ulici ve Stodůlkách v Praze a spadá pod Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s. (O nás, © 2020).

Rozvoj vysokoškolského studia na našem území

Vysokoškolské studium neslyšících v Brně

Přestože Česká republika (tehdy ještě Československá) měla již střední školy pro neslyšící, chybělo zde pro ně vysokoškolské studium. Proto díky předsedovi Sdružení pro kulturu neslyšících Kaji Kostelníkovi a děkanovi Divadelní fakulty Janáčkovy akademie múzických umění v Brně doc. Josefu Kovalčukovi vznikl na přelomu let 1992/1993 Ateliér výchovné

dramatiky neslyšících, kde mohli studovat tříleté bakalářské studium dramatické výchovy zaměřené na pohybově výchovné disciplíny (Hrubý, 1999).

Dnes je možné na škole studovat i magisterské obory (Přehled historie JAMU, ©2020).

Studentům mohla být zpočátku prominuta maturita, dnes již ne. Proto je ve vyučování vždy přítomen tlumočnický znakového jazyka.

Ve stejném období bylo na Katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně otevřeno pro studenty se sluchovým postižením jednooborové studium kresby, malby, grafiky, modelování a výtvarného písma (Hrubý, 1999).

Vysokoškolské studium neslyšících v Praze

Záslouhou prof. PhDr. Aleně Macurové, CSc. byl pro studenty oboru Český jazyk a literatura v září 1996 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze otevřen mezioborový doplněk, který nabízel předměty Český znakový jazyk, Dějiny hluchoty, Současné problémy komunity neslyšících aj (Historie, © 2015; Hrubý, 1999).

O dva roky později byl otevřen obor Čeština v komunikaci neslyšících, který byl pro bakalářské studium čtyřletý (v roce 2000 byl zkrácen na 3 roky) a pro magisterské pětiletý (Historie, © 2015).

Studenti mohli docházet prezenčně i distančně. V denním studiu je při vyučování doprovázeli tlumočníci znakového jazyka a mohli studovat bakalářský i magisterský obor v s kombinací českým jazykem a literaturou (Hrubý, 1999).

Dnes lze obor Čeština v komunikaci neslyšících studovat jako bakalářské (jednooborové i dvouoborové) a navazující magisterské studium (jednooborové i dvouoborové). Navíc bude od školního roku 2020/2021 přejmenován na Jazyky a komunikace neslyšících (Absolventi, © 2015).

Studium bylo původně jednooborové, ale od roku 2009 je již i dvouoborové.

O tři roky později začíná obor poskytovat tlumočnické, zapisovatelské, prepisovatelské a další služby studentům se sluchovým postižením na celé FF UK.

V listopadu 2013 vznikl samostatný Ústav jazyků a komunikace neslyšících (Historie, © 2015).

Vysoká odborná škola v Hradci Králové – obor Tlumočnictví českého znakového jazyka

V roce 2016 je otevřen první obor vzdělávající budoucí tlumočnický českého znakového jazyka v Hradci Králové na VOŠ nesoucí název Tlumočnictví českého znakového jazyka. Po vystudování jsou diplomovanými specialisty (Báštěcká, 2019).

Masarykova univerzita v Brně – obor Tlumočnictví českého znakového jazyka

Pro akademický rok 2020/2021 se zcela nově otevírá obor Tlumočnictví českého znakového jazyka na Masarykově univerzitě v Brně, který bude možný v jednooborovém i dvouoborovém studiu (Masarykova univerzita otevírá programy pro tlumočnický znakového jazyka a embryology, 2019; Tlumočnictví českého znakového jazyka, © 2020).

Okolnosti provázející vývoj vzdělávání osob se sluchovým postižením na našem území

Integrace neslyšících do běžných škol koncem 19. století

Jelikož si na Ministerstvu vyučování byli vědomi množství neslyšících žáků a nedostatku speciálních škol pro ně, snažili se o integraci žáků do škol běžného typu v letech 1881 a 1886. V roce 1881 totiž vyšel oběžník obsahující doporučení přijímat neslyšící žáky do obecných škol. O pět let později vydává „výnos o vzdělávání učitelů škol běžného typu pro výuku hluchoněmých“ (Hrubý, str. 152). Kurzy se konaly při ústavech pro neslyšící.

Zemský spolek pro péči o hluchoněmé v Království českém

Zemský spolek pro péči o hluchoněmé v Království českém spolu se Spolkem k vydržování diecésního ústavu pro hluchoněmé v Brně nebyly spolky neslyšících, přestože tak působily.

Zemský spolek založila Jitka Haunerová JUDr. s Jaroslavem Kallbem, prof. PhDr. Františkem Čádou a zemským radou JUDR. Antonínem Tůmou

Jitka Haunerová vypracovala i spolkové stanovy. Jenže rakouské úřady nechtěly kvůli první světové válce tvořit další spolky, proto jim nabídla, že bude učit odezírat vojáky, kteří ohluchli na frontě, což už jí odmítnout nedokázaly a spolek byl v únoru 1915 oficiálně přijat (Hrubý, 1999).

V roce 1916 spolek otevřel školu pro hluchoněmé v Kateřinské ulici, která měla být výhradně pro mimopražské studenty. O rok později založili další ve Štěpánské ulici, která naopak byla jen pro pražské studenty, protože neměla internát (Mázerová, 1999).

Předsedou spolku se stal prof. MUDr. Karel Výmola, který se spolu s ostatními členy zasloužil o otevření školy pro ohluchlé vojáky, První český ústav pro hluchoněmé v Praze.

Přestože Výmola byl velmi úspěšným v organizaci a řízení spolku, z velké části se zasloužil o likvidaci znakového jazyka v Československu, protože byl velkým zastáncem oralismu.

Spolek není nikdy ostatními spolky přijat, protože ho neřídí neslyšící, nýbrž osoby pečující o ně (Hrubý, 1999).

Pokus o zavedení povinné školní docházky pro neslyšící

Přestože v roce 1922 poslankyně Anna Sychravová vypracovala návrh zákona týkající se zavedení povinné školní docházky pro neslyšící, zákon nikdy nebyl prosazen. Nedlouho po sepsání návrhu Sychravová umírá a už se o to nikdo nesnaží. Zákon proto vyjde v platnost až v roce 1948 komunisty (Hrubý, 1999).

Zestátnění a kategorizace škol

Na základě zákona č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství byly zestátněny veškeré školy. Školy určené zdravotně postiženým byly nazvány „školami pro mládež vyžadující zvláštní péči“.

„Zákon rozdělil školy pro sluchově postižené na: školy pro děti hluchoněmé, školy pro děti se zbytky sluchu, školy pro děti nedoslýchavé a školy pro hluchoněmé a méně nadané“ (Hrubý, str. 190). A podle toho je rozdělil i do měst – Praha-Smíchov, Plzeň a Hradec Králové provozovali mateřské a národní školy pro hluchoněmé, Praha-Radlice děti nemluvící a střední školy pro hluchoněmé a děti se zbytky sluchu (plus přechodně i nedoslýchavé děti) a v Českých Budějovicích byly děti hluchoněmé slabě nadané.

Prodloužení povinné školní docházky a změny kategorizace škol

V srpnu 1978 byla povinná školní docházka pro žáky neslyšící, se zbytky sluchu a nedoslýchavé na 11 let. O šest let později byla opět zkrácena na 10 let a o dva roky později na 9 let (Hrubý, 1999).

Další změna nastává Školským zákonem z roku 2004 (přesněji § 46 Organizace základního vzdělávání), kde se uvádí, že „základní vzdělávání pro žáky uvedené v § 16 odst. 9, kteří se vzdělávají ve třídách nebo školách s upraveným vzdělávacím programem, může s

předchozím souhlasem ministerstva trvat deset ročníků; první stupeň je tvořen prvním až šestým ročníkem a druhý stupeň sedmým až desátým ročníkem“ (Zákon č. 561/2004 Sb., § 46, odstavec 3, © 2010-2020).

Změny názvu škol na „školy pro sluchově postižené“

V září 1991 vychází vyhláška č. 399/1991 Sb. o speciálních školách a speciálních mateřských školách, která sjednocuje školy pro nedoslýchavé, žáky se zbytky sluchu a neslyšící pod jeden název: „školy pro sluchově postižené“ (Hrubý, 1999).

Tato vyhláška byla zrušena v červnu 1997 a nahradila ji vyhláška č. 127/1997, která byla o 8 let později nahrazena vyhláškou č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Nejnovější je vyhláška č. 27/2016, která nahradila č. 73/2005 Sb. z roku 2005 (Vyhláška č. 399/1991 Sb., © 2010-2020).

1.3 Gallaudetova univerzita

Gallaudetova univerzita je jedinou univerzitou na světě, která je přímo určena studentům se sluchovým postižením. Přesto na ní mohou studovat i slyšící (Who We Are, © 2020).

V roce 1856 vzniká na pozemcích darovaných Amosem Kendallem škola a ubytování pro 12 hluchých a 6 slepých studentů. O rok později Kendall přesvědčil Kongres, aby začlenili do sítě škol i novou školu Columbia Institution for the Instruction of the Deaf and Dumb and Blind, jež byla určena neslyšícím, němým a slepým.

Prvním ředitelem této školy se stal Edward Miner Gallaudet, syn Thomase Hopkinse Gallaudeta, zakladatele první školy pro neslyšící studenty ve Spojených státech (History of Gallaudet University, © 2020).

Počátky univerzity je možno datovat k roku 1864, kdy vznikla při Kolumbijském institutu pro vzdělávání hluchoněmých a slepých College (Hrubý, 1999). Od roku 1864 bylo Kongresem povoleno udělovat vysokoškolské tituly a zákon, který to potvrzoval, podepsal tehdejší prezident Spojených států amerických, Abraham Lincoln

Gallaudet se stal prezidentem instituce, včetně vysoké školy, do které se v témže roce zapsalo osm studentů. První tři diplomy byly předány v roce 1869 a podepsal je dokonce i tehdejší

americký prezident, Abraham Lincoln. Od té doby všechny diplomy nesou podpis současného prezidenta instituce a prezidenta USA.

V roce 1894 byla vysokoškolská část instituce přejmenována na Gallaudetovu univerzitu. O šedesát let později byl na Gallaudetovu univerzitu přejmenován i zbytek instituce (History of Gallaudet University, © 2020).

V roce 1882 vystudovala tuto školu první žena, Alto M. Lowmanová, která získala bakalářský titul z oboru filosofie. V době, kdy nastupovala ke studiu, nebylo genderově smíšené vyučování obvyklé. Po absolvování Alto Lowmanové se stalo více běžným.

Již o rok později dostudovala školu druhá žena, Agatha Tiegel, která jako první žena se sluchovým postižením získala bakalářský titul z umění.

V roce 1954 absolvuje školu první Afroameričan Andrew Foster. Ten se dozvěděl, že v Africe bylo pouze dvanáct škol pro studenty se sluchovým postižením, proto si k bakalářskému titulu ze vzdělávání dodělal magisterský titul ze speciální pedagogiky a odjel do Ghany, kde založil školu pro sluchově postižené. Foster také zřídil školy v Nigérii, Čadu, Senegal, Kamerunu, Keni a mnoha dalších afrických zemích, proto mu Gallaudetova univerzita udělila čestný doktorský titul za jeho mezinárodní službu.

V roce 1891 bylo založeno tzv. „Normální oddělení“, kam měli docházet pouze slyšící studenti, kteří později měli vyučovat neslyšící. Proti tomu se osočilo mnoho lidí mezi hlavními Gallaudet, který se dostal do sporu s Alexanderem Grahamem Bellem, který byl proti tomu, aby neslyšící žáky vyučoval neslyšící učitel. Na podporu Gallaudeta v roce 1896 žádá spolek absolventů vysokých škol, aby absolventi, kteří jsou neslyšící, byli přijati do „Normálního oddělení“. Prvním neslyšícím učitelem neslyšících studentů byl roku 1962 Mervin D. Garretson. Zpočátku učí pouze neslyšící absolventy, ale později začínají slyšící studenti bojovat o včlenění do těchto tříd.

V roce 1972 zakládá škola regionální centra ve všech státech po celých USA. Tato centra nabízejí neslyšícím a nedoslýchavým, jejich rodinám, pedagogům a dalším profesionálům odborná studia a doškolovací kurzy, školicí programy, workshopy, konference a technickou pomoc k řešení vzdělávacích a profesních potřeb neslyšících, které jim pomohou s rozvojem těchto oblastí a přechodnou dobou mezi nimi.

V roce 1986 prezident Ronald Reagan podepisuje zákon o vzdělávání neslyšících. Tenti zákon zahrnuje změnu názvu Gallaudet College na Gallaudet University, čímž se škola oficiálně stává univerzitou.

Dalším prezidentem univerzity se měl stát opět slyšící člověk. S tím ovšem studenti nesouhlasili a požadovali, aby byl do funkce dosazen neslyšící kandidát a aby ve správní radě měli neslyšící většinové zastoupení (aspoň 51 %). Tyto požadavky se jim splní a v roce 1988 je zvolen první neslyšící prezident univerzity.

Při porovnání učiva v 60. letech 19. století a ve 21. století vidíme podstatný rozdíl. Kolem roku 1860 se studovali dějiny, astronomii, historii přírody, umění, morální a politické vědy a kurzy angličtiny. Studenti prvních ročníků byli testováni na znalost anglické gramatiky, matematiky, geografie, historie, filozofie, fyziologie a latiny. Za primární sport mladých mužů byl určen baseball. Roční školné k roku 1867 činilo 150 \$.

Dnes se mohou studenti magisterského studia specializovat kriminologii, sociologii, sociální práce rekreační a sportovní programování psychologii, tělesnou výchovu vzdělávání, matematiku, informační technologie, chemii, biologii, španělštinu, tlumočení mezinárodní studia, studium neslyšících, komunikační studia, americký znakový jazyk, filosofii, vládu, historii, angličtinu, obchodní administrativu, účetnictví, divadelní umění, studiové umění, fotografii, grafický design a digitální média.

Postgraduální programy zahrnují sociální práci, lingvistiku, tlumočení, patologii řečového jazyka, mezinárodní rozvoj, vzdělávání neslyšících školní poradenství, poradenství v oblasti duševního zdraví, studium neslyšících, výuku znakového jazyka a veřejnou správu.

Doktorské programy nabízejí klinickou i školní psychologii, lingvistiku, tlumočení, audiologii a studium vzdělávání neslyšících (Gallaudet 150, © 2020).

Dnes zaplatí studenti daleko větší částku, než před více než 150 let, protože poplatek za studium na Gallaudetově univerzitě v roce 2018/2019 byl 38 176 \$ pro všechny (Gallaudet University Tuition & Cost, © 2020).

2 Legislativa

2.1 Legislativa upravující tlumočnické služby

Tlumočnické služby jsou poskytovány zdarma zákonem č. 155/1998 Sb., o znakové řeči (plné znění z. č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob).

Listina základních práv a svobod zaručuje právo neslyšících na získávání informací ve svém mateřském jazyce, kterým je český znakový jazyk.

Tlumočnické služby ve školách upravuje z. č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, který specifikuje další důležitý legislativní dokument vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

Povinností vysokých škol je dle vysokoškolského zákona (z. č. 111/1998 Sb.) zajistit vyrovnání příležitostí studia na vysoké škole všemi dostupnými opatřeními, mezi která spadá tlumočení.

Dalším podstatným dokumentem je Úmluva o právech osob se zdravotním postižením ze dne 28. 9. 2009, která sleduje naplňování práv osob se zdravotním postižením (Aktuální legislativa, © 2020).

2.2 Legislativa ve vzdělávání osob se sluchovým postižením

Právo na vzdělání poskytuje Listina základních práv a svobod, která osobám se sluchovým postižením umožňuje studovat ve svém rodném jazyce (Ondráčková, 2018).

Jak je již zmíněno v předchozí části práce, snaha o zavedení povinné školní docházky pro osoby se sluchovým postižením byla již kolem 20. let 20. století, avšak došlo k ní až koncem 40. let (Hrubý, 1999).

Zákon č. 155/1998 Sb. umožnil bezplatné tlumočnické služby při výuce žákům a studentům středních a vysokých škol. Dále díky tomuto zákonu mohli studovat ve znakovém jazyce.

Zákon č. 155/1998 Sb. byl v roce novelizován a přejmenován na z. č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, který se již zabývá veškerými

komunikačními systémy, vycházejícími z českého jazyka, týkající se osob hluchoslepých a neslyšících.

Dalším podstatným zákonem je vysokoškolský zákon č. 111/1998 Sb., jenž zajišťuje, aby studenti se sluchovým postižením měli vyrovnané podmínky jako studenti intaktní. Na základě tohoto zákony by školy dále měly poskytovat poradenské a informační služby svým studentům i uchazečům o přijetí na danou školu.

Neméně podstatným dokumentem pro studium na vysoké škole je Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (taktéž známý jako Bílá kniha), který se, mimo jiné, zabývá i studiem terciálním.

V knize se uvádí, že školy se musí vyvarovat jakékoliv diskriminace. Objevují se zde přímo termíny „rovnost a otevřenost vzdělávání“, čímž se dává najevo, že jakmile je uchazeč o studium schopen složit všechny přijímací zkoušky, nemělo by mu být ve studiu bráněno.

V případě, že student má speciální vzdělávací potřeby, nemělo by se stát, že jeho hendikep se při studiu stane problémem. Těmto situacím by škola měla předcházet.

Tímto přístupem Bílá kniha umožnila možnost integrace osob s postižením do vzdělávacího proudu a zajistila jim nezbytnou podporu (Ondráčková, 2018).

Dalším důležitým dokumentem je Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2015–2020, který se mimo jiné zabývá strategickými oblastmi podpor osob se zdravotním postižením (Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2015–2020, 2015).

Kurikulem a strategiemi týkajícími se školství se zabývají Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 (Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, 2014).

Veškerá pravidla pro získávání příspěvků jsou uvedena v Pravidlech pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám pro rok 2020 od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám pro rok 2020, 2020).

Posledním velmi podstatným legislativním dokumentem je Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, také známý jako *antidiskriminační zákon*. Ten zakazuje jakoukoliv diskriminaci, přímou i nepřímou, vůči osobám se zdravotním postižením. (Zákon č. 198/2009 Sb., © 2010-2020)

2.3 Opatření jednotlivých univerzit zaměřená pro studenty se speciálními vzdělávacími potřebami

Všechny vysoké školy na území České republiky respektují právo studentů se speciálními vzdělávacími potřebami na studium na vysoké škole a vydaly určitá opatření a směrnice, díky nimž ho mají tito studenti možnost uplatňovat (Analýza současné situace studentů se specifickými nároky na vysokých školách, 2010).

Univerzita Karlova vydala Opatření rektora č. 25/2008 (*Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami*). Tento dokument stanovuje, že by měly být odstraněny veškeré informační, komunikační a architektonické bariéry, aby se studenti se speciální vzdělávací potřebou mohli plnohodnotně vzdělávat a připravovat na budoucí povolání. Dále by těmto studentům měly být poskytovány služby, které jim mohou studium ulehčit (viz podkapitola 5.4). Opatření dále stanovuje přesnou definici studentů a uchazečů se speciálními vzdělávacími potřebami. Zmiňuje také modifikace výuky a mnoho dalších informací týkajících se studia na Univerzitě Karlově v případě speciálních vzdělávacích potřeb (Opatření rektora UK č. 25/2008, © 2020).

Dalším je Opatření rektora č. 23/2017 (*Standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově*) (Opatření rektora UK č. 9/2013, © 2020). To rozšiřuje a navazuje na Opatření rektora č. 25/2008. Uvádí se tam např. modifikace přijímacího řízení, knihovnické a informační služby a podobně (Opatření rektora č. 23/2017, © 2020).

Opatření se nevěnují jen studiu na území ČR, ale i Erasmus². Opatření rektora č. 34/2015 (*Kvalifikační podmínky programu Erasmus+ pro studijní pobyty a praktické stáže studentů*

² Erasmus – „[...] program EU na podporu vzdělávání, odborné přípravy, mládeže a sportu v Evropě. [...] poskytuje více než 4 milionům Evropanů příležitost studovat, vzdělávat se a získávat zkušenosti v zahraničí“ Co je program Erasmus+?, ©2020)

Univerzity Karlovy) nabízí finanční podporu studentům se zdravotním znevýhodněním, aby se zahraničního studia mohli zúčastnit.

Podle Analýzy současné situace studentů se specifickými nároky na vysokých školách se **Masarykova univerzita** se řídí těmito legislativními opatřeními:

- *„Organizace výuky sluchově postižených,*
- *Směrnice o využívání tlumočnicků znakového jazyka,*
- *Provozní řád knihovny Střediska pro pomoc studentům se specifickými nároky MU,*
- *Přístupnost e-learningu pro studenty s postižením,*
- *Metodiky k úpravám textu pro zrakově postižené čtenáře“ (Analýza současné situace studentů se specifickými nároky na vysokých školách, str. 56, 2010).*

Masarykova univerzita dále vydala Směrnici MU č. 9/2014 (*O studiu osob se specifickými nároky na Masarykově univerzitě*). Ta se zabývá povinnostmi a právy Masarykovy univerzity vůči studentům se speciálními vzdělávacími potřebami. Tím *„podle ustanovení čl. 42 Studijního a zkušebního řádu MU upravuje výkon práv a povinností studentů se zvláštními nároky vyplývajícími z pohybového nebo smyslového postižení“* (Směrnice MU č. 9/2014, str. 1, © 2020).

Druhou směrnicí specificky se věnující osobám se zdravotním znevýhodněním je Směrnice MU č. 8/2014 (*Zajištění přístupnosti Masarykovy univerzity pro osoby se zdravotním postižením*), jež se zabývá terminologií týkající se těchto osob, dále vymezuje působnost a spolupráci pracovišť Masarykovy univerzity a poskytuje mnoho dalších informací, např. přístupnost knihoven, laboratoří a aplikací (Směrnice MU č. 8/2014, © 2020).

Univerzita Palackého v Olomouci souhrnně sepisuje všechna práva a povinnosti studentů se specifickými potřebami univerzity jako takové ve Směrnici rektora UP B3-14/4-SR (*Uchazeči a studenti se specifickými potřebami na Univerzitě Palackého v Olomouci*). Celkově *„upravuje podmínky uchazečů se specifickými potřebami při probíhajících přijímacích řízeních a podmínky studentů se specifickými potřebami při studiu na Univerzitě Palackého v Olomouci“* (Směrnici rektora UP B3-14/4-SROV, str. 1, 2014)

Poté vydala Vnitřní normu UP R-B-19/21 (*Statut Centra podpory studentů se specifickými potřebami*), která *„upravuje organizaci a řízení, náplň činnosti, financování a hospodaření*

Centra podpory studentů se specifickými potřebami“ (Vnitřní norma UP R-B-19/21, str. 1, 2019).

3 Osoby se sluchovým postižením

Na sluchové postižení se nedá pohlížet jen z hlediska sluchových vad, ale musejí se brát v úvahu i specifika osob, jež tyto vady mají.

Na úvod, než přejdeme ke skupinám a počtu osob se zdravotním postižením, můžeme uvést některá specifika sluchových vad.

Sluchové vady můžeme dělit:

- podle místa vzniku (periferní – postižen je sluchový orgán; a centrální – postiženo je chápání řeči, tzn. zpracování zvukové informace mozkiem),
- doby vzniku (vrozené vady – vady vzniklé před narozením jedince; získané vady – vady vzniklé perinatálně nebo postnatálně (ty se dále dělí na prelingvální – získané před osvojením řeči; a postlingvální – získané již po dokončeném vývoji řeči)
- stupně postižení (toto dělení bývá nejběžněji uváděno podle Světové zdravotnické organizace (WHO), která jej dělí podle kvantity slyšeného) (Barvíková, 2015).

U osob s těžkou nedoslýchavostí a hluchotou je největším problémem komunikace, protože dotyční se velmi často musí spoléhat na odezírání a vývoj řeči neprobíhá stejně jako u intaktní společnosti. V případě lehké a střední nedoslýchavosti nemusí být důsledky vady na komunikaci patrné, protože se postižení dá kompenzovat sluchadly, tudíž vývoj řeči probíhá jako u intaktních dětí (Barvíková, 2015). Těžká sluchová vada ovšem může být sluchadly také kompenzována (Typy sluchových vad, © 2020)

3.1 Skupiny osob se sluchovým postižením

Osoby nedoslýchavé

Následující dělení do kategorií dle ztráty sluchu je velmi podobné členění WHO a je jedním z nejužívanějších na českém území:

- normální sluch – ztráta sluchu 0-25 dB,
- lehká nedoslýchavost – ztráta sluchu 26-40 dB,
- středně těžká nedoslýchavost – ztráta sluchu 41-55 dB,
- těžká nedoslýchavost – ztráta sluchu 56-70 dB,
- praktická hluchota – ztráta sluchu 71-90 dB,

- úplná hluchota – ztráta sluchu je více než 90 dB, ale body v audiogramu jsou i nad 1 kHz, nebo se v audiogramu neobjevují žádné body nad 1 kHz (Hrubý, 1996 in Hradilová, 2011).

Mezi osoby nedoslýchavé řadíme ty, jenž jsou schopny v tiché místnosti slyšet řeč se sluchadlem a nemusí odezírat (Svět neslyšících: část II., ©2004-2017).

Jednou z výhod nedoslýchavosti oproti hluchotě je schopnost naučit se orální komunikaci téměř bez problémů, protože ztráta sluchu se dá kompenzovat sluchadly a dítě proto vyrůstá ve zvukově podnětném prostředí, ale nemusí to platit u všech jedinců. Navíc bez omezené komunikační možnosti mohou lépe poznávat své prostředí a sociálních dovedností mohou nabývat stejně jako intaktní společnost (Hádková, 2016).

neslyšící x Neslyšící

Zatímco „neslyšící“ je označení pro osoby se ztrátou sluchu vzniklou prelingválně, „Neslyšící“ jsou jazykovou a kulturní menšinou (Svět neslyšících: část II., ©2004-2017).

Jazykovou menšinou se mohou nazývat díky užívání znakového jazyka, který je uznávaný jako mateřský jazyk neslyšících, a kulturní menšinou jsou díky specifickým sociálním vztahům, umělecké tvorbě, a právě zmíněnému českému znakovému jazyku (Hádková, 2016).

Kosinová (2008) v knize uvádí, že jejich komunita se vyznačuje třemi hlavními znaky: hluchotou, komunikací a vzájemnou podporou. Právě vzájemná podpora je pomalu nejdůležitější rys, jelikož neslyšící všeobecně mají problém s komunikací s intaktní společností a musí se spoléhat hlavně na sebe navzájem (Kosinová, 2008).

Uživatelé kochleárního implantátu

Skupina je vymezena zvláště, protože každý jedinec, který kochleární implantát využívá, dokáže sluch využívat jinak. Někdo je schopen bezproblémově telefonovat, ale jiný může mít problém i s pouhou mluvenou řečí (Hradilová, 2011).

Osoby ohluchlé

Mezi ohluchlé se řadí osoby, jež přišly o sluch postlingválně. Ke komunikaci užívají odezírání, mluvenou a psanou řeč. Avšak z důvodu neužívání sluchu může v průběhu let

dojít k degradaci již získané úrovně řeči, zatímco schopnost psaní zůstává na stejné úrovni (Svět neslyšících: část II., © 2004-2017).

3.2 Počet osob se sluchovým postižením v ČR

Přesný počet osob se sluchovým postižením není znám. Nejbližší hodnoty můžeme získat z výzkumu Gallaudet Research Institute, který platí všeobecně pro populaci celého světa, dále již přes dvacet let starou informaci, kterou uvádí Hrubý v časopise Speciální pedagogika, a informaci získanou Výběrovým šetřením postižených osob v roce 2007 od Českého statistického úřadu, kdy byl práh postižení 40 dB (Sluchová postižení a jejich statistika, © 2010). Hádková (2016) ve své knize uvádí několik dalších autorů, kteří se tématem počtu osob se sluchovým postižením v ČR někdy zabývali. Nejnovější získanou informací o počtu osob se sluchovým postižením je Výběrové šetření osob se zdravotním postižením z roku 2018 (vydaném 2019) od Českého statistického úřadu.

Gallaudet Research Institute

Podle Gallaudet Research Institute (Gallaudet Research Institute in Sluchová postižení a jejich statistika, © 2010) jsou z populace cca 2-4 % „prakticky neslyšící“, avšak více než polovina z nich jsou osoby starší 65 let a vždy méně než 1 % u osob pod 18 let. Když přidáme těžkou nedoslýchavost, populace osob se sluchovým postižením vzroste na 10-30 % populace. Přesto se stále více než polovina z tohoto čísla skládá z osob starších 65 let. Nakonec, připočítáme-li ostatní osoby, které mohou být hodnoceny jako osoby se sluchovým postižením, dostaneme 30-150 % populace.

Kdybychom tyto počty aplikovaly na celkový počet občanů ČR, znamenalo by to, že se v ní momentálně nachází 20 000-40 000 prakticky neslyšících a z toho by bylo cca 10 000 osob pod 18 let. Dalších 100 000-300 000 by mělo těžkou sluchovou vadu a 300 000-1 500 000 reflektovanou sluchovou vadu. (Sluchová postižení a jejich statistika, © 2010)

Česká statistika

Díky iniciativě docenta Hrubého vzniklo šetření, v němž bylo uvedeno, že prakticky neslyšících osob, u kterých vada vznikla před povinnou školní docházkou (vč. prenatálního období) nebo v jejím průběhu, bylo cca 7 600. Přesto počet osob s touto vadou musí být mnohem více, protože člověk zpravidla přichází o sluch v průběhu života. Dále uvedl, že

tehdy bylo v ČR přibližně půl milionu osob se sluchovým postižením, jejichž většina byla tvořena staršími osobami, jimž se sluch zhoršil v průběhu života.

Výběrové šetření postižených osob z roku 2007 uvádí nejnovější počty osob se sluchovým postižením. Podle těchto údajů se nachází na území české republiky přibližně 76 400 osob se sluchovým postižením, přičemž práh ztráty sluchu byl 40 dB (Sluchová postižení a jejich statistika, © 2010). Hádková (2016) při této statistice uvádí celkový počet osob na 74 700. Dále ve své knize uvádí, že statistický úřad toto šetření opakoval v roce 2013, kdy se celkový počet osob vyšplhal na 86 476, z toho 34 968 tvořily osoby se středně těžkým, 27 877 s lehkým, 16 798 s těžkým a 5 960 s velmi těžkým sluchovým postižením.

Hádková (2016) dále uvádí, že se v odborné literatuře můžeme setkat s počtem v rozmezí 70 000-500 000 osob (opět, většinu z toho tvoří starší osoby). V roce 1998 uvedl Národní plán vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením, že je přibližně 100 000 osob se sluchovým postižením na území ČR a 15 000 občanů je z toho zcela neslyšících.

„Podle posledních odhadů Hrubého (2009) je celkem u nás 1 000 000 lidí se sluchovým postižením, z nichž velkou část tvoří starší lidé, jejichž sluch se zhoršil z důvodu věku. [...] Z jeho údajů plyne i celkový počet uživatelů znakového jazyka, který se pohybuje kolem 7500 lidí se sluchovým postižením“ (Hádková, 2016, str. 60-61).

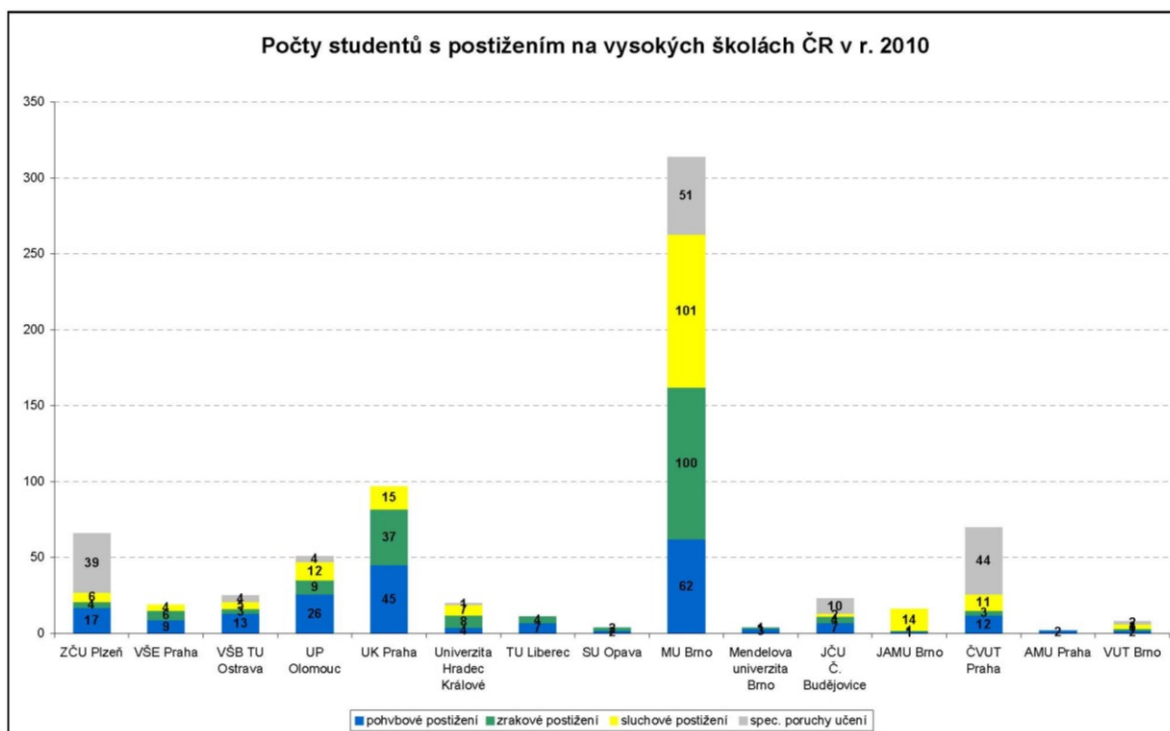
Dle Českého statistického úřadu se v šetření z roku 2018 uvádí, že v současné době se na území ČR vyskytuje cca 135 000 osob se sluchovým postižením, z toho je přibližně 54 000 mužů a 81 000 žen (Výběrové šetření osob se zdravotním postižením, 2019).

Počet osob se sluchovým postižením na vysoké škole

Teiresiás MU (Sluchová postižení a jejich statistika, © 2010) uvádí, že *„k aktuálním počtům 45 tis. studentů a 4,5 tis. zaměstnanců lze na základě statistik očekávat 45 prakticky neslyšících studentů a 4,5 zaměstnance (1 ‰), což odpovídá skutečnosti. Předpokládaný počet studentů s vážnou sluchovou vadou (tedy včetně nedoslýchavých) je kolem 200, o praktickou asistenci však žádá jen asi polovina z tohoto počtu (99).“*

Počet studentů se sluchovým postižením na vysoké škole roste a školy se jim snaží co nejvíce umožnit bezbariérové studium (Měšťanová, 2019).

Teiresiás dále na svých stránkách uvádí graf z roku 2010 s počtem studentů s postižením na vysokých školách po celé ČR.

Obrázek 1 Počty studentů s postižením na vysokých školách v ČR v roce 2010 (Sluchová postižení a jejich statistika, © 2010)

4 Komunikační systémy

Jak již bylo zmíněno v první kapitole práce, za několik staletí se vystřídal velké množství komunikačních metod a systémů. Dnes si osoby se sluchovým postižením díky z. č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob mohou vybrat komunikační systém, jenž jim vyhovuje nejvíce (z. č. 384/2008 Sb.).

4.1 Komunikační přístupy využívané při vzdělávání osob s těžkým sluchovým postižením

Aby mohlo dojít k mezilidské komunikaci, musí se zvolit systém, při které se dokáží osoby navzájem dorozumět a nevznikne komunikační bariéra.

Orální komunikace

Jak je již nastíněno v první kapitole této práce, při orální komunikaci se nevyužívá znakový jazyk. Osoby se sluchovým postižením byly učeny pouze napodobováním řeči a mohli se dorozumívát jen odezíráním a mluvenou řečí.

Zatímco v přístupu, jak děti orálně vyučovat, každý volil jinou metodu výuky, všichni se shodovali v nutnosti naučit je správně odezírat (Krahulcová, 2014).

Za cíl si pokládá naučit osobu se sluchovým postižením mluvenou řeč pomocí hmatu a zraku, případně využít veškeré zbytky sluchu. Tudíž žákovi je předkládáno slovo v mluvené a písemné podobě, a zároveň by mělo být uvedeno v rámci určitého kontextu/situace. Může se dopomoci daktylními znaky. Podstatné je, aby dotyčný byl neustále vystavován mluvenému jazyku nejen ve škole, ale i doma. Díky tomu se může tato osoba snadněji dorozumět s intaktní společností a celkově do ní proniknout. Přesto má za důsledek nehomogenní komunitu osob se sluchovým postižením, zhoršení úrovně jazyka ve všech rovinách a osoby se sluchovým postižením dosahují menších výsledků v oblasti získávání informací prostřednictvím mluveného jazyka. Pokaždé záleží na velikosti sluchové ztráty a mnoha jiných faktorech, protože ne vždy to musí vést k takovýmto důsledkům. (Adresář služeb nejen pro neslyšící, 2013).

Jednou ze škol využívající tento přístup je např. Gymnázium, Střední odborná škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 2, Ječná 27, kde je ve výuce využívána auditivně orální metoda (Základní informace, © 2020).

Orální a auditivně orální systémy

Cílem těchto systémů je naučit osoby se sluchovým postižením mluvené řeči, schopnosti hláskovat a pomoci jim splnit didaktický obsah vzdělávacího programu.

Metody mohou být čistě orální nebo i za pomoci vizuálně-motorických komunikačních systémů.

Podstatné je, že se dbá na využívání veškerých zbytků sluchů a dále podporuje se vnímání sluchu za pomoci různých kompenzačních a jiných pomůcek.

Řadíme sem:

- Čistě orální a auditivně orální monolingvální systémy – při těchto systémech se nevyužívá vizuálně-motorická pomoc a celkově se od ní upouští,
- Orální a auditivně orální systémy doplněné i vizuálně-motorické znaky – stále se jedná o monolingvální systém, ale již se využívá prstová abeceda, pomocné artikulační znaky nebo psaná řeč; díky tomuto systému se zvyšuje srozumitelnost sdělení a může se tím vyhnout případnému nedorozumění,
- Bimodální systém orální a auditivně orální metody s permanentně využívanými vizuálně-motorickými markery – při tomto systému se využívá veškerá dostupná pomoc, která může pomoci s komunikací (tzn. gesta, grimasy, prstová abeceda, znaky aj.) (Krahulcová, 2014).

Systém simultánní komunikace

Simultánní komunikace pomáhá zpřesňovat výpovědi a probíhá většinou vizuálně-motorickým systémem. Snaží se najít kompromis mezi mluvenou řečí a znakovým jazykem.

Nejčastěji je využívána u překladu z mluvené řeči do znakového jazyka a nazpět při formálních příležitostech.

Mezi její formy patří: český znakový jazyk, prstová abeceda, pomocné artikulační znaky, gesta, pantomima, psaná řeč a mimika. Tyto formy jsou všechny vizuálně motorické, čímž jsou velmi vhodné pro komunikaci s osobami se sluchovým postižením.

Tento systém byl velmi utlačován, protože ještě na začátku druhé poloviny 20. století u nás stále byla využívána čistě orální metoda, která označuje orální způsob za jediný správný, zatímco simultánní bere ohled na potřeby neslyšících a jejich rozhodnutí využívat jeden z široké nabídky různých forem komunikace. Tím také dokázal vzbudit zájem dětí o to komunikovat a nebát se vyjadřovat (Krahulcová, 2014).

Krahulcová (2014) dále uvádí, že tento systém se dobře uplatňuje v rodinách, ale v případě neustálého využívání dochází ke kognitivnímu přetížení, proto je lepší, když se užívá znakový jazyk s mluvenou řečí, aby dominovala právě mluvená řeč.

„Současná komunikace v mluveném jazyce a ve znakovém jazyce je lingvisticky nekonzistentní, pro vzdělávací programy sluchově postižených dětí vhodná jen částečně“ (Krahulcová, 2014, str. 43).

System totální komunikace

„Totální komunikaci lze definovat jako komplexní komunikační systém, který v sobě spojuje všechny použitelné komunikační formy (akustické, vizuální, slovní, neslovní, manuální atd.) k dosažení účinného a obousměrného dorozumívání se sluchovým postižením a mezi nimi navzájem“ (Krahulcová, 2014, str. 43). Tudíž mezi její prostředky dorozumívání můžeme zařadit prstovou abecedu, pomocné artikulační znaky, dramatizaci (vč. pantomimy a mimiky), mluvený jazyk, do nějž spadá odezírání, mluva, čtení a psaní. Dále se sem řadí různé posunkové systémy (gesta, postoj těla) a znakový jazyk (případně znakovaná čeština) (Adresář služeb nejen pro neslyšící, 2013).

Přestože se tomu říká „totální komunikace“, u nás je spíše využíván termín „globální komunikace“ či „celostní komunikace“.

Mezi charakteristické rysy patří dle Světové federace neslyšících:

- právo neslyšícího dítěte na neomezený a optimální rozvoj – neslyšící dítě by nemělo být jediným, kdo se musí přizpůsobovat, tzn. slyšící okolí by se mělo snažit o

bezbariérovou komunikaci, aby dítě nebylo vyčleňováno, protože pro ně je snazší naučit se znakovému jazyku než dítěti mluvené řeči (Krahulcová, 2014),

- [...] „*použití všech dosud známých komunikačních forem, metod a prostředků*“ (Krahulcová, 2014, str. 46) – ani jedna není povinná nebo doporučovaná, každý si může zvolit podle sebe; při totální komunikaci by se měli využívat zbytky sluchu a dbát na reedukaci sluchu,
- okolí neslyšícího dítěte by mělo využívat veškeré dostupné komunikační systémy – aby dítě nebylo vyčleněno, mohlo mít přehled, co se kolem něj děje, o čem si ostatní povídají, měly by se využívat veškeré dostupné komunikační systémy, kterými se dotyčné může zapojit do komunikace,
- včasnost – totální komunikace by měla probíhat již od nejtělejšího věku, protože odezírání a napodobování mluvy se dítě učí až v pozdějším věku, je pro něj velmi podstatné, aby se začínalo s vizuálně-motorickými systémy, protože ty jsou pro dítě v raném věku jednodušší, ale i přesto se dokáže naučit mluvené řeči jako dítě intaktní,
- totální komunikaci lze využívat na všech stupních vzdělávání,
- usiluje o rehabilitaci i integraci (Krahulcová, 2014),
- [...] „*možnost volby komunikační formy podle vlastního rozhodnutí*“ (Krahulcová, 2014, str. 47).

Bylo prokázáno, že neslyšící děti neslyšících rodičů jsou lépe rozvinuté ve všech směrech než neslyšící děti slyšících rodičů. Příčinou je využívání oboustranné manuální komunikace od útlého dětství (Krahulcová, 2014).

Bilingvální a bikulturní systém komunikace

„*Zatímco úkolem vzdělávacích programů s orální, simultánní a totální komunikací bylo a je vytvořit mluvenou řeč jako prostředek vzdělávání a socializace, vzdělávací programy bilingválního nebo bilingvního typu, mají za cíl dosáhnout rozvoje jazyka a myšlení, a to nezávisle na kvalitách mluvené řeči*“ (Krahulcová, 2014, str. 49).

Při bilingvální komunikaci dochází ke komunikaci mezi neslyšícími navzájem nebo neslyšícím a slyšícím ve znakovém a mluveném jazyce.

U této komunikace nedochází k simultánnosti mezi jazyky, ani k přímému překladu mezi nimi.

U tohoto systému se v raném věku upřednostňuje práce se znakovým jazykem a později se psaným národním jazykem.

Jejich pojetí by se dalo shrnout do těchto bodů:

- uznání znakového jazyka jako plnohodnotného jazyka,
- znakový jazyk je mateřským jazykem neslyšících,
- neslyšící mají právo užívat primárně znakový jazyk, jako slyšící svůj mluvený mateřský jazyk,
- národní jazyk je pro neslyšící uznáván až jako druhý a seznamují se s ním až ve vzdělávacím proudu,
- neslyšící jsou hodnoceni jako bilingvní, protože v každodenním životě využívají znakový i národní mluvený i psaný jazyk,
- neslyšící mají právo vzdělávat se ve všech odvětvích ve znakovém jazyce,
- uznává se, že psaná podoba národního jazyka je důležitější než mluvená, protože je pro neslyšící více přístupná (Krahulcová, 2014),
- „*uznává se důležitost bilingvismu a podpora výše uvedených bodů*“ (Krahulcová, 2014, str. 53).

4.2 Komunikační systémy využívané na vysoké škole v ČR

Na vysoké škole se dá používat několik forem komunikace. Řadíme sem například: český znakový jazyk, znakovanou češtinu, prstovou abecedu, odezírání, přepis (viz podkapitola Zapisovatelský servis) a mluvený český jazyk.

Český znakový jazyk

Podle z. č. 384/2008 Sb. (zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob) je český znakový jazyk mateřským jazykem osob neslyšících a mají plné právo na vzdělání v tomto jazyce.

Přestože nemá psanou podobu, lingvisté objevili způsob jeho zápisu tzv. notačními zápisy (Hádková, 2016).

Znakovaná čeština

„Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk“ (Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, 2008, § 6).

Tzn. jedná se o umělý znakový systém. Na rozdíl od českého znakového jazyka plně dodržuje slovosled české transliterované věty, a kromě znaků znakového jazyka využívá i uměle vytvořené znaky, které tomu napomáhají.

V českém znakovém jazyce hraje mimika gramatickou roli, zatímco u znakované češtiny tuto funkci neplní (Hádková, 2016).

Prstová abeceda (daktylní abeceda)

„Prstová abeceda využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy“ (Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, 2008, § 6).

Její velkou výhodou je možnost odhláskovat cizí, odborné či jiné termíny a její taktilní podoba se využívá při komunikaci s hluchoslepými osobami (Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, 2008).

Umožňuje syntézu a analýzu slova, čímž pomáhá neslyšícímu člověku pochopit význam sdělení nebo určitého slova. Velkou podporou je díky tomu znakovému jazyku, protože například jména a některé odborné výrazy v něm nemají své ustálené znaky.

Prstová abeceda může být jednoruční i obouruční a každý stát má vlastní „písmena“ (Hádková, 2016).

Odezírání

Odezírání se netýká jen sledování pohybů úst přednášejícího, ale musí se sledovat i pohyb těla, gesta, mimika a další, protože pohyb úst nám udává, o čem se mluví, ale díky ostatnímu můžeme pochopit i kontext (Krahulcová, 2014).

Kvalitní odezírání je ovlivněno vnitřními a vnějšími podmínkami.

Krahulcová dělí na vnější a vnitřní. Vnitřní podmínky obsahují psychické a fyziologické prvky. Spadá sem citová vazba na mluvčího, znalost gramatiky a slovní zásoby, nálada, únava, sociální zkušenosti a další.

Vnější podmínky se zabývají okolními možnostmi, které ovlivňují odezírání. Například pro zrakový kontakt je potřeba správného osvětlení, vzdálenosti od přednášejícího, zajímavost tváře (případně, jestli je zakrytá, a tím ztěžuje odezírání) apod.

Horáková (2012) dále dělí podmínky odezírání na:

- fyziologické – jedná se o veškeré fyziologické procesy, které souvisí s odezíráním (zbytky sluchu, neporušené zrakové funkce a CNS a další),
- technické – trénování odezírání (jeho osvojení díky osvojení si techniky),
- psychické – sem spadá pozornost, schopnost předvídat, čím daná osoba plánuje pokračovat, paměť atd.,
- verbální – slovní zásoba, nakolik byly komunikační schopnosti rozvinuty před ztrátou sluchu, znalost gramatiky a pravopisu aj.,
- nonverbální – schopnost chápat neverbální komunikaci doprovázející komunikační proces,
- věkové
- sociální – sociální zralost, chápání společenských situací apod.,
- externí technické – situační podmínky (vzdálenost mezi odezírajícím a mluvčím, osvětlení, rychlost řeči a další).

Aby studenti mohli odezírat při běžné přednášce, využívá se i vizualizace mluvené češtiny, která pomáhá osobám se sluchovým postižením, jež ovládají mluvenou češtinu. Vizualizace probíhá díky vizualizátorovi mluvené češtiny, který pečlivě artikuluje člověku se sluchovým postižením. Výhodou užití vizualizátora je jeho možnost nahradit složitá slova jejich lehčími synonymy, tudíž student zůstává v obraze a neztrácí se ve výkladu (Terminologie, © 2020).

5 Podpora poskytovaná studentům se sluchovým postižením

Vzhledem k tomu, že základní i střední školy jsou některé určeny přímo žákům se sluchovým postižením, vysoká škola určená primárně studentům se sluchovým postižením v ČR neexistuje (samozřejmě některé univerzity nabízejí obory, které jsou těmto studentům přímo určené, jak bylo uvedeno v podkapitole Rozvoj vysokoškolského studia na našem území). Z tohoto důvodu vysoké školy poskytují studentům se sluchovým postižením služby, které jim studium mohou ulehčit. V následujících kapitolách se práce zabývá zejména Univerzitou Karlovou, Masarykovo univerzitou a Univerzitou Palackého.

5.1 Terciální vzdělávání studentů se sluchovým postižením

Jelikož vyučování na vysoké škole probíhá hlavně verbální formou, jsou studenti se sluchovým postižením ve velké nevýhodě. Tato bariéra může vést ke zvýšenému stresu studenta, což může vygradovat v nezáměru o studium.

Studenti ze škol určených žákům a studentům se sluchovým postižením občas mívají problém, protože se učí v jiném komunikačním kódu, než na který byli zvyklí. Proto díky zákonu o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob (z. č. 384/2008 Sb.) mají právo na vzdělávání v mateřském jazyce, jenž pro ně může být znakový jazyk. Podstatné je to hlavně kvůli tomu, aby u těchto studentů nedocházelo ve výuce k nedorozuměním a látku byli schopni pochopit.

Student má právo na kvalitního tlumočníka, který se pohybuje v problematice probíraného tématu a jemuž vyučující poskytl materiály k přípravě na výuku.

Aby mohl být student kvalitně vzděláván, musí se při výuce dodržet tato pravidla:

- studentovi musí být umožněno kvalitně odezírat – musí se uzpůsobit prostředí, vyučující musí dodržovat určitá pravidla (stát vždy čelem, nemít za zády světlo, zvýraznit si obličej, obličej ničím nezakrývat atd.),
- vyučující by měl správně artikulovat a volit přiměřený styl mluvy,
- nutnost informovat studenta o momentálně probíraném tématu a o jeho změně,
- nutnost využívat názorné pomůcky,
- poskytnout studentovi možnost individuální konzultace,

- doporučit dostatečné množství studijního materiálu,
- požadavky ke zkoušce a zápočtu musí být zcela srozumitelné a v případě potřeby dodané v tištěné podobě,
- uzpůsobit zkoušku, aby co nejvíce vyhovovala studentovi se sluchovým postižením (písemná forma, osobní asistence, tlumočnick...), a poskytnout dostatek času,
- omezit nutnost ústního projevu před ostatními spolužáky,
- neupřít možnost využití tlumočnicka v hodinách (mají na něj ze zákona právo),
- používat technické kompenzační pomůcky (viz podkapitola Technické a kompenzační pomůcky) (Hádková in Květoňová, 2007).

Nikdy by se nemělo zapomínat, že rozsah sluchové vady je velmi podstatný, tudíž se musí ke každému studentovi přistupovat individuálně, jelikož pro osoby s lehkou nedoslýchavostí nemusí studium tvořit žádný problém, ale pro osoby s těžkou nedoslýchavostí a neslyšící již může být poměrně velký.

Pro kvalitní začlenění a studium studenta se sluchovým postižením je vhodné, aby byli všichni vyučující a spolužáci obeznámeni s problematikou sluchového postižení daného studenta, a vyučující by měli jít příkladem v přístupu k němu.

V ČR mohou momentálně studenti se sluchovým postižením studovat dva obory, které jsou jim primárně určené. Jedním z nich je „Čeština v komunikaci neslyšících“, kterou mohou studovat na Univerzitě Karlově v Praze a druhým je „Výchovná dramatika Neslyšících“ z Divadelní fakulty Janáčkovy akademie múzických umění v Brně (Měšťanová, 2019).

Studenty se sluchovým postižením na VŠ bychom mohli rozdělit do čtyř skupin:

1. studenti nedoslýchaví a ohluchlí – nemají problém komunikovat mluvenou češtinou a dopomáhají si odezíráním; díky technickým a kompenzačním pomůckách jsou prakticky nezávislí a nepotřebují žádné speciální úpravy studia,
2. studenti s kochleárním implantátem – jsou na tom podobně jako nedoslýchaví a ohluchlí – také nemají problém s mluvenou komunikací, dopomáhají si odezíráním a ve výuce nepotřebují žádnou speciální pomoc,
3. studenti prelingválně neslyšící – tito studenti mají problém s komunikací v mluveném jazyce a upřednostňují znakový jazyk; při výuce si pomáhají

tlumočnickými a zapisovatelskými službami a využívají individuálních konzultačních služeb k doplnění učiva,

4. studenti postlingválně neslyšící a se zbytky sluchu – pro ně je nejjednodušší využívat tlumočnické služby do znakované češtiny (případně českého znakového jazyka), protože již ovládají mluvenou češtinu a psaný český jazyk, díky čemuž nepotřebují žádné jiné služby, protože dokáží bezproblémově pracovat s písemnými materiály (Zikl, 2004). Tito studenti také hojně využívají zapisovatelské služby (viz podkapitola 5.3).

5.2 Centra a střediska podpory studentů se specifickými potřebami

Každá z těchto univerzita nabízí studentům se sluchovým postižením různé služby, které jim mohou ulehčit studium. Dokonce každá z nich zřídila střediska pro pomoc studentům se specifickými potřebami.

Na Univerzitě Palackého je to Centrum podpory studentů se specifickými potřebami, které více než 200 studentům se specifickými potřebami na všech osmi fakultách poskytuje komplexní odborný technický, terapeutický a poradenský servis (Centrum podpory studentů se specifickými potřebami, © 2020).

Masarykova univerzita zřídila středisko Teiresiás (plným názvem Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky), které od roku 2000 zajišťuje, aby veškeré obory byly co nejvíce přístupné žákům s různým druhem postižení. Teiresiás spolupracuje s Akademickým psychodiagnostickým centrem Rektorátu Masarykovy univerzity a Studijním odborem, dále Centrem jazykového vzdělávání, Poradenským centrem a dalšími společnými pracovišti Masarykovy univerzity. Navíc je středisko garantem programu celoživotního vzdělávání nevidomých, díky čemuž si mohou doplnit vzdělání v dílčích předmětech – u různých akreditovaných studijních oborů (Vítejte ve středisku Teiresiás, © 2020).

Na Univerzitě Karlově mají studenti s postižením, nebo jinou komplikací vzniklou v průběhu studia, zastoupení v Centru Carolina. Centrum pomáhá studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami, socioekonomickým znevýhodněním, dále podporuje

studující rodiče a studentské spolky a poskytuje poradenské služby všem studujícím na UK (O nás, © 2020).

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy dále nabízí zdarma akademické poradny pro studenty všech fakult této univerzity, a to bez ohledu na obor studia. Spadají sem asistentské, psychologické, speciálně pedagogické a logopedické služby, jež jsou poskytovány zkušenými pracovníky zejména z katedry speciální pedagogiky a katedry psychologie (Úvod, © 2020).

5.3 Služby pro studenty se sluchovým postižením využívané v akademickém prostředí

Jelikož každý student má odlišnou velikost sluchové ztráty, potřebuje službu, jež bude nejvíce vyhovovat právě jeho speciálním vzdělávacím potřebám.

Tlumočnické služby pro neslyšící

Všeobecně, když se mluví o tlumočení pro neslyšící, týká se to termínu nadřazenému třem typům tlumočení (Terminologie, © 2020):

- tlumočnický znakového jazyka – tlumočnický překládá z českého jazyka do českého znakového jazyka a naopak,
- transliterátor znakové češtiny – tlumočnický překládá se z českého jazyka do znakové češtiny, tzn. česká věta je doplněna znaky znakového jazyka; tato varianta ulehčuje odezírání,
- vizualizátor mluvené češtiny („orální/artikulační tlumočení“) – při této variantě se neznakuje, pouze se výrazně artikuluje; složitá slova se při vizualizaci dají nahradit jednoduššími (Hádková, 2016).

Dále můžeme dělit specifické kategorie, do kterých řadíme tlumočení soudní, tlumočení pro nevidomé a hluchoslepé. Mezi základní typy tlumočení řadíme například i tlumočení umělecké nebo tlumočení konferenční (Hádková, 2016).

Nejčastější formou je tlumočení simultánní, které překládá prakticky ihned – nenechává téměř žádnou prodlevu mezi řečí přednášejícího a překladem do znakového jazyka. Jelikož

mluvený jazyk je auditivně-orální a znakový jazyk vizuálně-motorický, mohou být produkovány společně a navzájem se neruší.

Oproti tomu konsekutivní tlumočení nechává časovou prodlevu při překladu (překládá po jednotlivých větách, tematických celcích apod.). Dělí se na plné a zkrácené, tzn. obsah sdělení je překládán doslovně celý nebo naopak je informace zkrácena, ale zachovává význam sdělení a záměr mluvčího. Navíc si při něm tlumočníci mohou dělat poznámky, kterými si při následném překladu mohou pomoci. Mohou použít buď metodu individuální, kdy tomuto záznamu nikdo jiný nerozumí, nebo částečně konvencionalizované, u kterých se používají symboly, které jsou známy i ostatním tlumočnickům (Terminologie, © 2020).

Můžeme také rozlišit komunitní a skupinové tlumočení. U komunitního se tlumočí pouze jedné osobě a mohou to být například návštěvy úřadů, lékařů nebo právě i vyučování na vysokých školách. Při skupinovém je již přítomno více lidí, pro které je nutno překládat (Hádková, 2016).

Při přítomnosti tlumočnicka by se nikdy nemělo hovořit s tlumočnickem, ale vždy s konkrétní osobou, které jsou informace sdělovány (Měšťanová, 2019).

Zapisovatelský servis

Pod zapisovatelský servis spadá obsahový zápis a simultánní přepis.

Simultánní přepis probíhá v reálném čase ve stejnou chvíli. To znamená, že zatímco vyučující přednáší, pověřená osoba přesně přepisuje výklad dotyčného. Díky této vizualizaci mluveného textu se může neslyšící dorozumět se slyšícím.

Oproti tomu obsahový zápis je jen výtah z výkladu, který zachytí obsah a záměr sdělení. Narozdíl od simultánního se může poskytovat až po skončení přednášky, protože se jedná vyloženě jen o poznámky (Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2020, 2020).

Asistence

Osobní asistence

Osobní asistence pomáhá překonávat fyzická omezení studenta se specifickými potřebami při obsluze a jiných fyzických aktivitách, které jsou součástí studia nebo jinak souvisí se

vzdělávacím programem. Spadá sem i stravování a ubytování zřizované školou nebo využívání asistence při akcích pořádaných mimo prostory školy.

Musí navíc splňovat určitá pravidla. Asistence musí podporovat sebeurčení osob se specifickými potřebami, což je vše, co asistent vykonává, se řídí přesnými pokyny osoby, které je asistence poskytována. Za veškerá svá rozhodnutí nese plnou zodpovědnost vysokoškolský student.

Student může využívat osobní asistence v případě, že nelze využít technologii, která by studentovi pomohla tak, aby asistence nebyla nutná, nebo kvůli prostředí, ve kterém se student pohybuje, nelze dosáhnout nezávislosti na asistenci nácvikem specifických dovedností.

Pod osobní asistenci proto můžeme zahrnout:

- průvodcovské služby (poskytuje školený asistent) – asistence je poskytována v případě, že se student potřebuje dostat na těžko dostupné nebo neznámé místo (akce mimo školní prostory apod.),
- sebeobsluha a manipulace s různými předměty osobní potřeby (poskytuje školený asistent) – neposkytuje se v domácnosti/domácím prostředí – asistence se dá využít je při výuce (ve výjimečných případech i ve stravovacích zařízeních, ale opět to musí nějak souviset se studiem),
- administrativní služby – v případě, že při práci s písemnými materiály se pomoc služby nedá nahradit technickým opatřením (např. elektronickou podobou)

redakční služby – typografické závěrečné úpravy dokumentů potřebné pro splnění studijních povinností (využívány spíše pro studenty se zrakovým a tělesným postižením) (Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2020, 2020, str. 47-48).

Studijní asistence

Studijní asistence pomáhá studentům se specifickými potřebami při práci se studijními materiály, technologiemi a výzkumnými činnostmi potřebnými ke splnění studijních úkolů během výuky.

Na rozdíl od osobní asistence se studijní asistence řídí pokyny a záměrem pedagoga zodpovědného za výuku a ten bere ohled na fyzické, technické a komunikační schopnosti/možnosti studenta se specifickými potřebami.

Součástí asistence není asistence osobní, probíhá v přímém kontaktu studijního asistenta a studenta, poskytuje se pouze v případech, kdy nemůže být nahrazena technologiemi ani nelze nezávislosti dosáhnout nácvikem specifických dovedností.

Do této asistence zahrnujeme např.:

- nácvik specifických dovedností – rozvíjí se jím minimální kompetence studenta nebo se zajistí, že si časem bude student schopen tyto kompetence osvojit; v případě studentů se SP se typicky procvičuje práce s psaným textem, odborné vyjadřování v českém znakovém jazyce a využívání organizačních a servisních opatření (zapisovatelský servis, tlumočení apod.) (Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2020, 2020),
- „*technickou pomoc při orientaci v neznámém dokumentu s netriviální strukturou [...]*“,
- *v nutných případech formální jazyková redakce pro studenty se sluchovým postižením a se specifickými poruchami učení,*
- *asistence při sportovních aktivitách v rámci výuky [...]*“ (Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2020, 2020, str. 49).

Technické a kompenzační pomůcky

Sluchadlo

„*Sluchadlo je miniaturní elektronický zesilovač zvuku*“ (Hádková, 2016, str. 65). Každé musí být individuálně nastaveno podle sluchové vady osoby, která si sluchadlo chce pořídit. Správně funkční sluchadlo přijímá zvuk mikrofonem, ve kterém se změní na elektrický proud. Poté, díky zesilovači, je proud zesílen, a aby mohl přejít do zvukovodu jako zvuková vlna, musí být zpětně přeměněn v reproduktoru. Tento zvuk nemá akustickou zpětnou vazbu, díky individuální ušní tvarovce, která utěšňuje zvukovod (Hádková, 2016).

Sluchadlo je nejčastěji využívanou pomůckou u osob se sluchovým postižením, protože převládají osoby nedoslýchavé. Je vhodné pro osoby s lehkou, středně těžkou i těžkou nedoslýchavostí (Horáková, 2012).

Indukční smyčka

Indukční smyčka přetvoří zvukový signál na elektromagnetické pole. Místnosti, které jsou navštěvované osobami se sluchadly, jsou smyčkou obtočené 3-7 závitů drátu. Smyčka jim pomáhá, protože kromě mikrofonu se může ve spoustě sluchadla nacházet i cívka (indukční snímač), která není citlivá na dopadající zvuk, ale soustředí se právě na elektromagnetické pole. Výhodou je, že díky tomu sluchadlo poskytuje mnohem věrnější zvuk, dokonce nedochází k akustické zpětné vazbě. Další výhodou je možnost být ve velkých místnostech (třída, kino, divadlo...) bez velkého omezení, protože dotyčný se může volně pohybovat a nemít zkreslené zvuky přijímané sluchadlem (Hádková, 2016).

Pojítka s infračerveným a rádiovým přenosem

Další pomocí osobám se sluchadly jsou pojítka s infračerveným a rádiovým přenosem. Tato varianta je poměrně často využívána ve školním prostředí. Vyučující má vysílačku a mikrofon, díky nimž přes rádiové vysílání nebo infračervené záření vysílá signál do přijímače a sluchátka studenta (Hádková, 2016).

Má to ovšem také nevýhodu. Student sice slyší učitele, ale již ne spolužáka, se kterým je vedena diskuze (Technologické prostředky ke kompenzaci sluchové ztráty, © 2020).

Osobní zesilovač

Osobní zesilovač typicky využívají osoby, které sluchadlo nechtějí nosit. Zesilovač je větší, zato levnější varianta kapesního sluchadla, ke kterému se napojí sluchátka do ucha nebo náhlavní sluchátka. Díky osobnímu zesilovači mohou tyto osoby oddělit zvuky okolního prostředí od řeči (Hádková, 2016).

Kochleární implantát

„Kochleární implantát je elektronická funkční smyslová náhrada.“ (Hádková, 2016, str. 76)

Implantát přímo stimuluje sluchový nerv uvnitř hlemýžďe elektrickými impulsy, čímž může obejít poškozené vláskové buňky, které by impuls vedly obyčejně, kdyby tyto buňky byly

funkční. Poté informace pokračuje dále do mozku, který ji rozpozná jako zvuk (Hádková, 2016).

Uživateli kochleárního implantátu jsou osoby s těžkým sluchovým postižením nebo zcela neslyšící (Horáková, 2012). Podmínkou je, aby osoba, které má být kochleární implantát zaveden, měla neporušený sluchový nerv.

Osobám se zbytky sluchu v hlubokých frekvencích (první ubývají vláskové buňky vně Cortiho orgánů, které jsou důležité pro poslech vysokých frekvencí) mohou mít implantovaný tzv. hybridní kochleární implantát, který využívá zbytku sluchu právě ve zmíněných nízkých frekvencích. Tzn. sluchadlo přijímá hluboké tóny a kochleární implantát stimuluje sluchový nerv (Hádková, 2016).

U postlingválně ohluchlých osob je možnost implantovat kochleární implantát v případě, že mají dobře rozvinutou řeč. Další možností je implantace v útlém věku, jež může být u dětí učiněna nejdříve v 18 měsících života (Hádková in Květoňová, 2007).

Roger Pen

Roger Pen je bezdrátový mikrofon, který se dá využívat v hlučných prostředích a při poslechu na dálku. Mikrofon může mít u sebe buď jedinec, který Roger Pen využívá, nebo přednášející (Roger Pen and Roger EasyPen, © 2020).

Skládá se ze tří částí: sluchadla, přijímače Roger a mikrofonu Roger Pen. Dosah je cca 10 metrů, ale může se snížit v případě překážky (Roger Pen: Uživatelská příručka, © 2016).

Skenování/kopírování studijních materiálů

Jelikož studenti se sluchovým postižením mají veliký problém s přijímáním informací během výuky, protože i přes kompenzační pomůcky neslyší (např. kvůli velikosti místnosti nebo hluku) nebo nestíhají sledovat tlumočnicka a k tomu si zapisovat, je nezbytně nutné poskytovat jim materiály navíc, případně dovolit pořídit video záznam z hodin.

Ondráčková ve své práci uvádí, že Masarykova univerzita a Univerzita Palackého ho neposkytuje. Dokonce MU ještě v roce 2018 ani neumožňovala obsahový zápis. Ovšem v Metodickém pokynu ředitele Střediska Teiresiás MU (č. 1/2019) se uvádí, že od 2. 9. 2019 má student na tlumočení, přepis mluvené řeči a obsahový zápis právo.

Univerzita Karlova tuto možnost poskytuje (Ondráčková, 2018).

5.4 Služby poskytované jednotlivými univerzitami

Univerzita Karlova (UK)

Poskytovaná služba poskytováno:	poskytováno: ano x neposkytováno: ne
Artikulační tlumočení	ano
Časová kompenzace	ano
Individuální výuka	ano
Obsahový zápis	ano
Osobní asistence	ano
Simultánní přepis	ano
Skenování/kopírování studijních materiálů	ano
Studijní asistence	ano
Technické/kompenzační pomůcky	ano
Tlumočení znakového jazyka	ano
Znakovaná čeština	ano

Tabulka 1 Služby Univerzity Karlovy (Ondráčková, 2018, str. 37-38)

Jak je patrné z tabulky, univerzita poskytuje veškeré služby, které by mohl student se sluchovým postižením potřebovat.

V případě, že student potřebuje některou ze služeb, musí kontaktovat Centrum Carolina nebo fakultu. Záleží, kterou potřebuje.

„Centrum Carolina přímo poskytuje následující služby:

- digitalizaci studijních materiálů,
- zprostředkování asistence při studiu,
- zapůjčení technických a kompenzačních pomůcek,
- studovnu s bezplatným tiskem/kopírováním studijních materiálů,
- zprostředkování nácviku prostorové orientace a samostatného pohybu,
- vzdělávací semináře pro studenty se SP,

- *poradenství a pomoc při řešení individuálních studijních záležitostí*“ (O nás, © 2020).

Fakulty a jejich specializovaná pracoviště poskytují:

- *„tlumočnické, přepisovatelské a zapisovatelské služby,*
- *individuální výuku,*
- *časovou kompenzaci,*
- *sportovní aktivity*“ (O nás, © 2020).

Aby student mohl jednu z těchto služeb čerpat (případně potřebuje studium jinak modifikovat), musí být na své fakultě registrovaný jako student se specifickými potřebami (O nás, © 2020).

Univerzita Palackého (Upol)

Poskytovaná služba poskytováno:	poskytováno: ano x neposkytováno: ne
Artikulační tlumočení	ano
Časová kompenzace	ne
Individuální výuka	ano
Obsahový zápis	ano
Osobní asistence	ne
Simultánní přepis	ano
Skenování/kopírování studijních materiálů	ne
Studijní asistence	ne
Technické/kompenzační pomůcky	ano
Tlumočení znakového jazyka	ano
Znakovaná čeština	ano

Tabulka 2 Služby Univerzity Palackého (Ondráčková, 2018, str. 38)

Jak je z tabulky patrné, Upol neposkytuje některé ze služeb, které by mohly být studentům velmi nápomocné. Momentálně na svých stránkách uvádí poskytování těchto služeb:

- *„tlumočení do českého znakového jazyka (příp. znakové češtiny),*

- *orální tlumočení,*
- *zápis/přepis přednášek,*
- *přepis přednášek z audionahrávek,*
- *stylistické služby,*
- *individuální výuka, případně doučování cizích jazyků,*
- *konzultační činnost (s vyučujícími, s pracovníky studijních oddělení, s dalšími pracovníky, s rodiči, se studenty),*
- *pomoc při vypracování individuálního studijního plánu,*
- *školení STAGu a úvodní instrukce ke studiu,*
- *půjčování pomůcek“ (Studenti se sluchovým postižením, © 2020).*

Na webu poskytují informace, komu jsou služby určeny a jaké podmínky musí splnit. Služby mohou využívat studenti se sluchovým postižením, kteří jsou uživateli mluveného jazyka, ale i jazyka znakového. Rozhodnutí o využívání je zcela dobrovolné a zdarma (Studenti se sluchovým postižením, © 2020).

Masarykova univerzita (MU)

Poskytovaná služba poskytováno:	poskytováno: ano x neposkytováno: ne
Artikulační tlumočení	ano
Časová kompenzace	ne
Individuální výuka	ano
Obsahový zápis	ne ano
Osobní asistence	ano
Simultánní přepis	ano
Skenování/kopírování studijních materiálů	ne
Studijní asistence	ne
Technické/kompenzační pomůcky	ano
Tlumočení znakového jazyka	ano
Znakovaná čeština	ano

Tabulka 3 Služby Masarykovy univerzity (Ondráčková, 2018, str. 33)

Jak je již uvedeno výše, Masarykova univerzita začala od 2. 9. 2019 poskytovat obsahový zápis (Metodický pokyn ředitele Střediska Teiresiás MU č. 1/2019).

V roce 2010 vydal Teiresiás Masarykovy univerzity „Kurz komunikace se sluchově postiženými“, ve kterém radí pedagogům, jak komunikovat se studenty se sluchovým postižením, což byl poměrně velký krok k ulehčení studia těmto studentům.

6 Výzkumné šetření

Jak již bylo zmíněno v úvodu, výzkumné šetření se týká vysokoškolských studentů se sluchovým postižením z Masarykovy univerzity, Univerzity Karlovy a Univerzity Palackého. Výzkum byl realizován prostřednictvím dotazníkového šetření určeného přímo výše uvedeným studentům.

Hlavním cílem práce bylo zmapovat, které oblasti vysokoškolského studia hodnotí studenti se sluchovým postižením jako problematické. Důraz byl také kladen na služby poskytované jednotlivými univerzitami, jak jsou o nich studenti obeznámeni, jestli některé využívají a zdali jsou dostupné, když je studenti potřebují.

Dílčí cíl práce se věnoval výskytu možných jevů, které mohly mít charakter diskriminačního jednání ve výuce i mimo ni.

Druhým dílčím cílem textu bylo hodnocení vnímání možnosti začlenění studentů se sluchovým postižením do kolektivu slyšících vrstevníků.

Z těchto cílů vyplývají tyto výzkumné otázky:

1. Které oblasti studia hodnotí studenti jako problematické?
2. Mají studenti přehled o službách poskytovaných jednotlivými univerzitami? A z toho vyplývající: Jsou tyto služby dostupné?
3. Vyskytuje se na VŠ diskriminační jednání?
4. Mají studenti se SP obtíže začlenit se do třídního kolektivu?

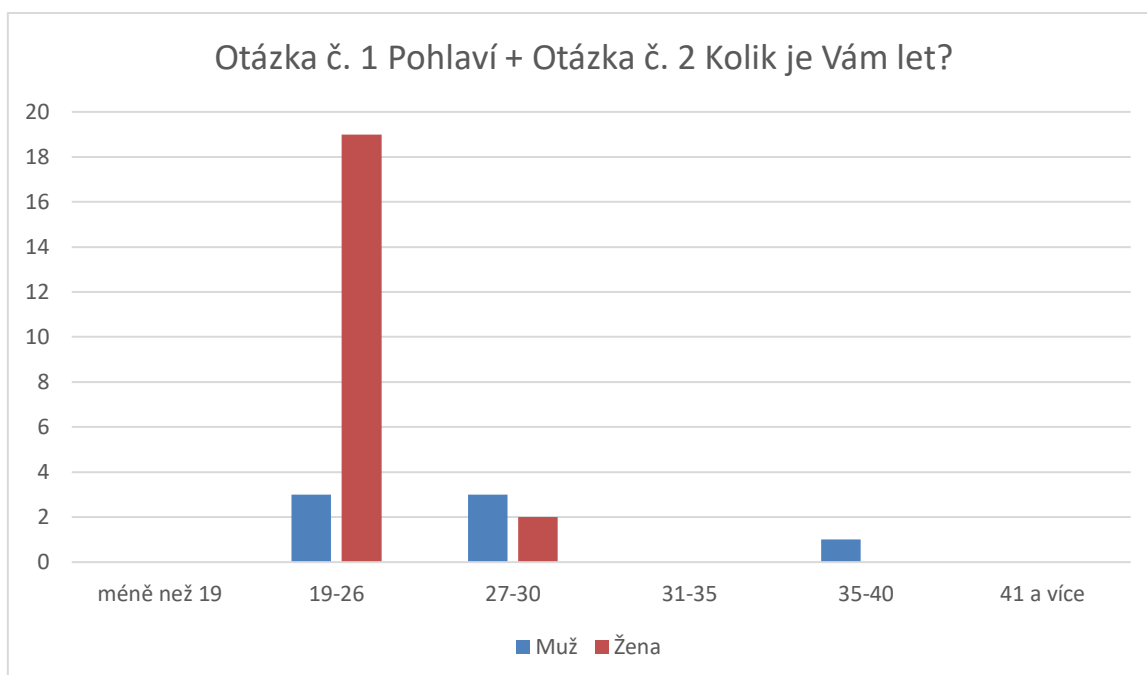
Dotazník byl vytvořen a rozeslán v elektronické podobě přes webovou stránku survio.com. Tato stránka, kromě umožnění vytvoření dotazníku a jeho rozeslání, poskytuje popisnou statistiku, což mi velmi pomohlo při zpracování výsledků výzkumu.

Vzhledem k tomu, že k práci byla užita dotazníková metoda, jež je nástrojem kvantitativního výzkumu (Gavora, 2010), byla analýza výsledků poměrně časově náročná. Dotazník byl rozeslán přes sociální sítě a střediska a centra podpory studentů se sluchovým postižením. Celková návratnost byla 28 dotazníků.

Dotazník se skládal ze tří částí. První se věnovala osobním údajům (podkapitola 6.1), druhá výzkumnému šetření (podkapitola 6.2) a třetí případným návrhům k řešení problematických oblastí studia (podkapitola 6.3) a připomínkám k dotazníku.

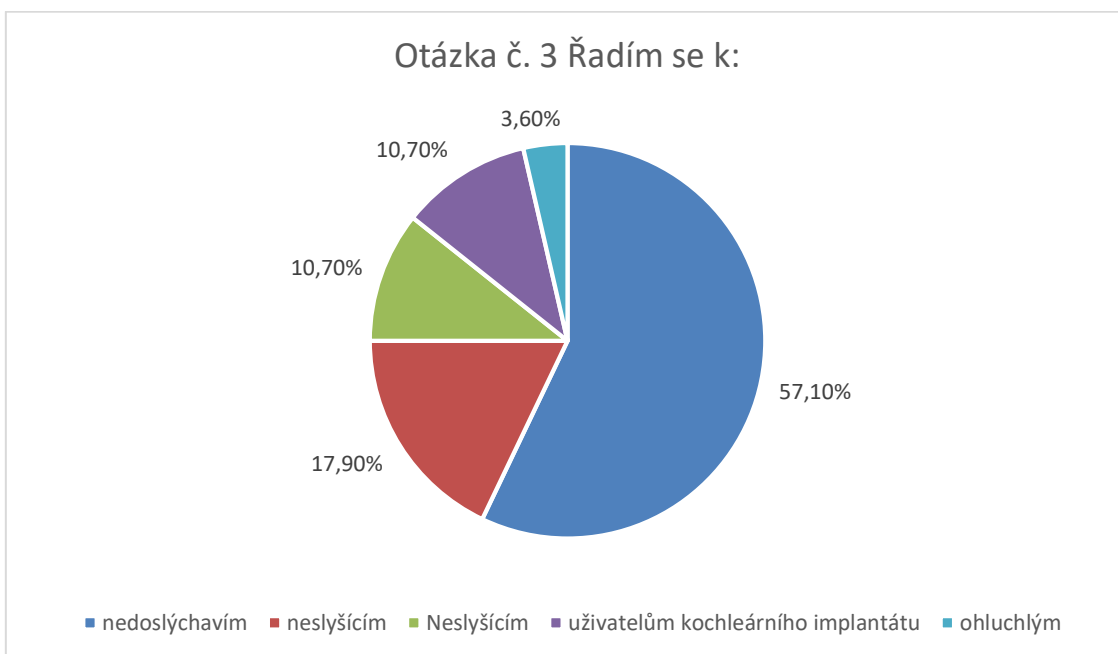
6.1 Výzkumný soubor

Výzkumu se zúčastnilo 28 studentů, z toho bylo **21 (75 %) žen** a **7 (25 %) mužů**. Pouze **jednomu (3,6 %)** z respondentů je mezi **35-40 lety**, mezi **27-30** je **5 (17,9 %)** z nich a ostatním **22 (78,6 %)** je mezi **19-26**.

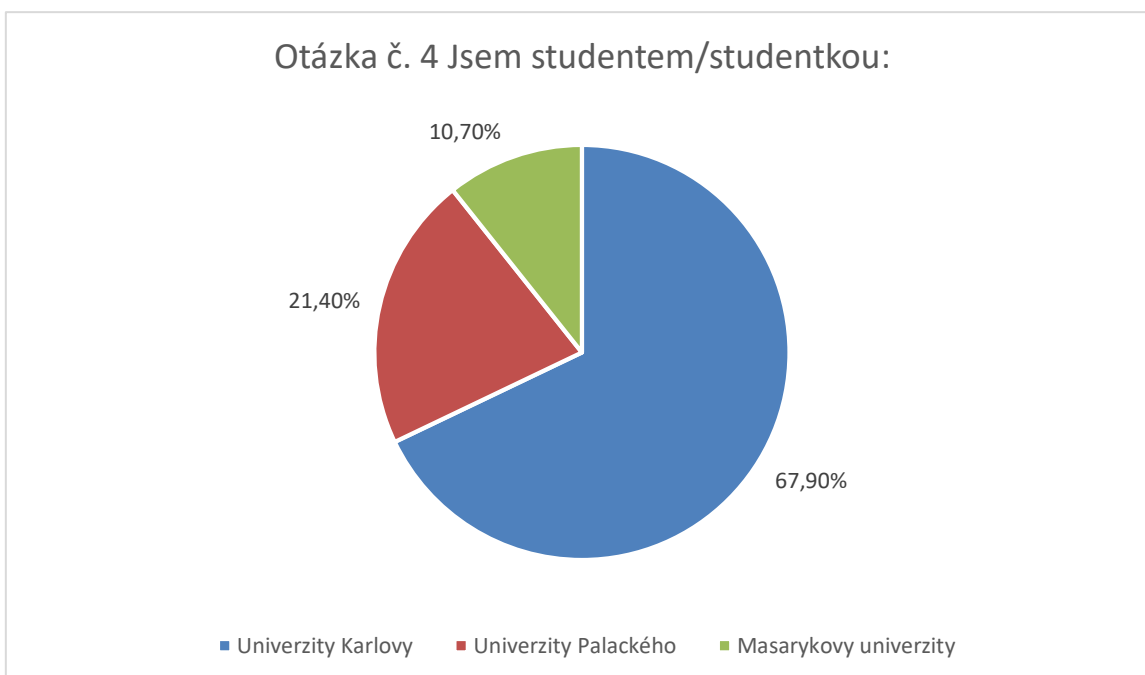
Graf 1 Pohlaví a věk respondentů

Třetí otázkou bylo, ke které skupině osob se sluchovým postižením se respondenti řadí. Na grafu 2 je patrné různorodé složení studentů se sluchovým postižením. Jak již bylo uvedeno v teoretické části, v populaci nejvíce převládají osoby nedoslýchavé a není tomu jinak ani ve vysokoškolském studiu. K **nedoslýchavým** se řadí **16 (57,1 %)** respondentů, dalších **5 (17,9 %)** k **neslyšícím**, **3 (10,7 %)** k **Neslyšícím**, **uživatelé kochleárního implantátu** jsou z dotázaných **3 (10,7 %)** a pouze **1 (3,6 %)** z dotázaných spadá pod **ohluchlé**.

Graf 2 Počet studentů se SP podle skupin

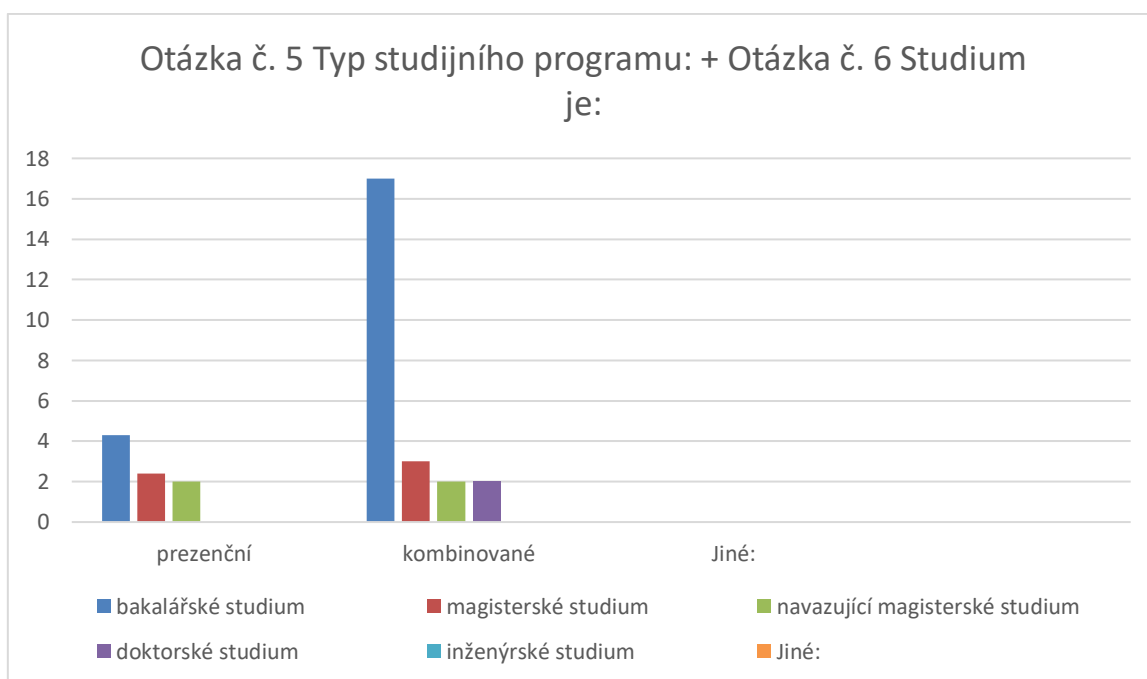
Ve výzkumu převládali studenti **Univerzity Karlovy** v počtu **19** (67,9 %) respondentů, následovala **Univerzita Palackého** s **6** (21,4 %) respondenty a zbylí **3** (10,7 %) respondenti byli z **Masarykovy univerzity**.

Graf 3 Rozdělení respondentů podle univerzit

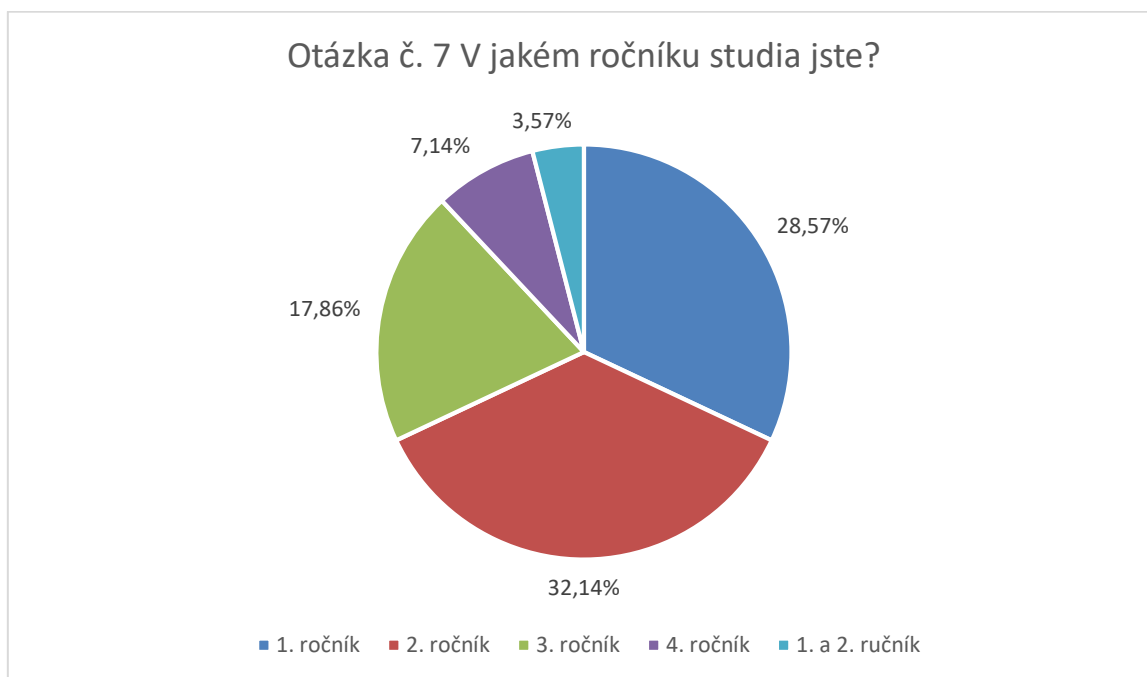
Další dotazovanou částí byl typ studijního programu. Odpověď **bakalářské studium** zaškrtno **19** (67,9 %) ze studentů, poté následovalo **navazující magisterské studium** v počtu **4** (14,3 %) odpovědí, **magisterské studium** navštěvují **3** (10,7 %) respondenti a **2** (7,1 %) z dotázaných studují **doktorské studium**.

Převážná většina v počtu **24** (85,7 %) dotázaných studuje **prezenčně**, zatímco ostatní **4** (14,3 %) **kombinovaně**.

Graf 4 Rozdělení respondentů podle typu studia a studijního programu

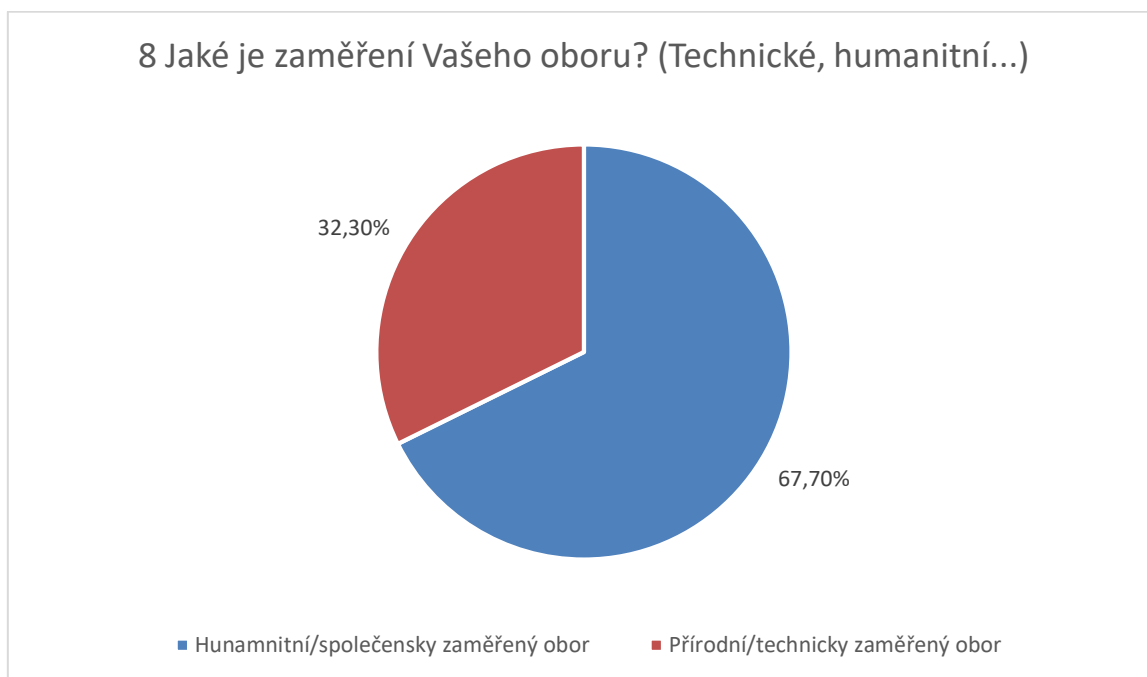
Otázka „V jakém ročníku studia jste?“ byla úmyslně otevřená, protože někdo může studovat více oborů najednou. Jedním z takových případů byla i **jedna** (3,57 %) z dotázaných osob, jež uvedla, že momentálně studuje **1. a 2. ročník**. **První ročník** momentálně studuje **8** (28,57 %) z dotázaných, **druhý ročník** **9** (32,14 %), **třetí ročník** **5** (17,86 %) a **čtvrtý ročník** **2** (7,14 %).

Graf 5 Rozdělení respondentů podle ročníku studia

Poslední otázka, týkající se osobních údajů, se věnovala zaměření oboru, jež si studenti se sluchovým postižením vybrali. Jak je patrné z diplomové práce Bartůňkové (2017) vymezení humanitních/společenských a přírodních/technických věd je velmi těžké, protože různé encyklopedie a slovníky, mají jiné definice. Český statistický úřad se řídí definicí oborů vzdělávání podle ISCED 97, jenž dělí široké vymezení oborů na: 0 - Obecné vzdělání; 1 - Vzdělávání a výchova; 2 - Humanitní vědy a umění; 3 - Společenské vědy, obchod a právo; 4 - Přírodní vědy, matematika a informatika; 5 - Technické vědy, výroba a stavebnictví; 6 - Zemědělství a veterinářství; 7 - Zdravotnictví a sociální péče; 8 – Služby; 9 - Nezačlenitelné programy (Metodika -Mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97: Přehled oborů vzdělání, 2014).

Možností je opravdu mnoho, proto otázka byla otevřená, aby každý mohl uvést své zaměření. Jelikož některé z odpovědí respondentů přímo uvádějí studovaný obor, ale ne jeho zaměření, bylo rozhodnuto odpovědi shrnout pouze v zaměření humanitní/společenské a přírodní/technické. **Humanitně/společensky** zaměřený obor uvedlo **19 (67,7 %)** dotázaných a ostatních **9 (32,3 %)** uvedlo **přírodní/technický obor**.

Graf 6 Zaměření oboru

6.2 Zpracování výsledků dotazníků

V této podkapitole jsou rozebrány otázky týkající se výzkumu. Jak již bylo zmíněno, snahou výzkumu bylo zjistit pohled studentů se sluchovým postižením na problematiku studia a zjistit případné potíže a návrhy pro zlepšení podmínek při studiu.

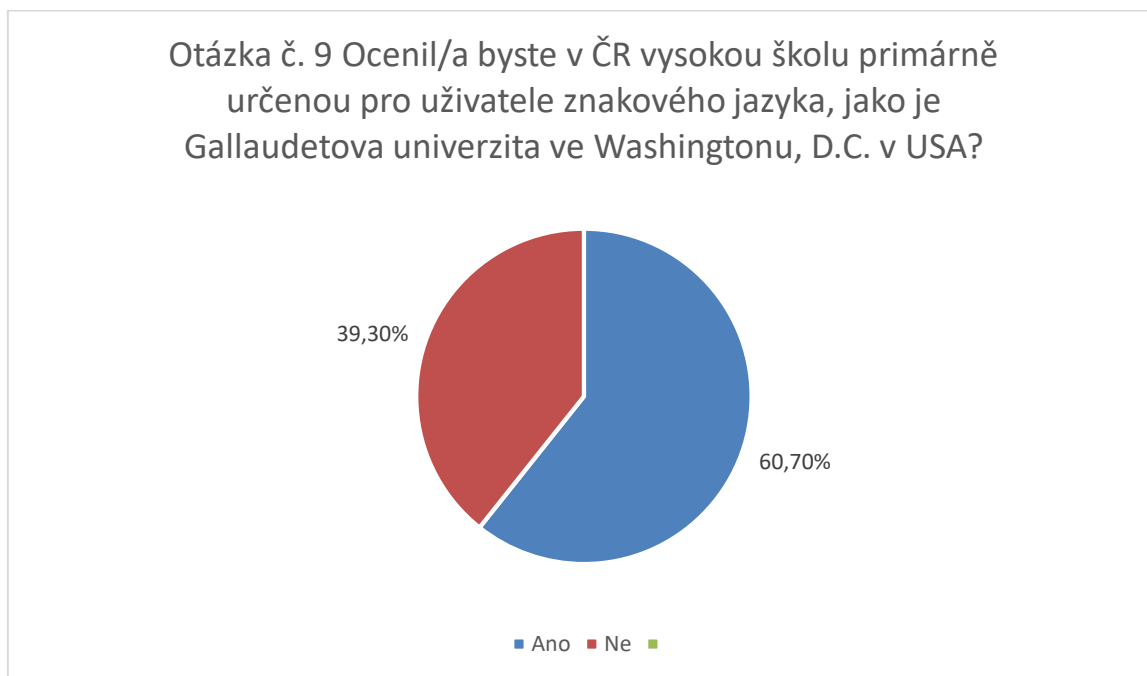
Otázka č. 9 Ocenil/a byste v ČR vysokou školu primárně určenou pro uživatele znakového jazyka, jako je Gallaudetova univerzita ve Washingtonu, D.C. v USA?

První otázkou týkající se problematiky byl dotaz, zda by studenti se sluchovým postižením ocenili vysokou školu primárně určenou právě osobám se sluchovým postižením.

Vzhledem k tomu, že v ČR jsou MŠ, ZŠ i SŠ uzpůsobené konkrétně těmto osobám, nabízí se otázka, jestli by neocenili i vlastní VŠ. Jak bylo uvedeno v teoretické části práce, v naší republice je již několik oborů, jež jsou uzpůsobené konkrétně studentům se sluchovým postižením. Přesto žádná z vysokých škol jim není primárně určená. Proto dotazník zjišťoval, zda by vůbec o tuto možnost měli zájem, protože by si nemuseli žádat o žádné služby k výuce, jelikož by s nimi bylo automaticky počítáno.

Celkově bylo **pro možnost vlastní univerzity 17 (60,7 %)** respondentů a zbylých **11 (39,3 %)** **bylo proti**. Nabízelo se, že většinou osob, jež o tuto možnost nestojí, budou

nedoslýchaví. Ukázalo se, že **přesně polovina z nich by o VŠ stála a polovina ne**. Další, kdo by o ni nestáli, byl jeden z neslyšících respondentů a dva z uživatelů kochleárního implantátu. Tudíž, jak je i patrné z grafu 7, více než třetina studentů o tuto možnost nestojí, přesto nadpoloviční většina by za tuto možnost byla ráda.

Graf 7 Zájem o VŠ určenou pro studenty se sluchovým postižením v ČR

Otázky č. 10-12 Víte, které z těchto služeb nabízí Vaše univerzita studentům se sluchovým postižením? Které služby poskytované Vaší univerzitou využíváte? Jsou pro Vás tyto služby vždy dostupné?

Další tři otázky se týkaly služeb poskytovaných univerzitami, jejich využívání studenty a jejich dostupností. U prvních dvou bylo možné zvolit více možností, u třetí pouze jednu.

Předpokladem bylo, že respondenti nebudou znát přesně všechny služby poskytované jejich univerzitami. Ukázal se správným.

Jedním z cílů bylo zjistit postoj ke službám na těchto školách, navíc případně studenty se sluchovým postižením obeznámit s dostupnými kompenzačními mechanismy poskytovaných právě jejich univerzitou.

Veškeré služby poskytované Univerzitou Karlovou, Univerzitou Palackého a Masarykovo univerzitou jsou uvedeny v podkapitole 5.4 Služby poskytované jednotlivými univerzitami. Přesto některé na začátku vyhodnocení odpovědí studentů z jednotlivých univerzit zopakují.

Univerzita Karlova poskytuje všechny služby uvedené v dotazníku. Této skutečnosti si nebyl vědom ani jeden z celkového počtu 19 dotázaných, jak je patrné z grafu 3.

Nejvíce studenti, **15 (78,9 %)**, věděli o možnosti **simultánního přepisu a skenování/kopírování studijních materiálů**. Odpověď **zapůjčení technických/kompenzačních pomůcek** zaškrtilo **14 (73,4 %)** respondentů, **obsahový zápis** zvolilo **13 (68,4 %)**, **tlumočení znakového jazyka** **12 (63,2)**, možnosti **studijní asistence a časová kompenzace** vybralo **11 (57,9 %)** dotázaných a **osobní asistenci** označilo pouhých **8 (42,1 %)**. Nejméně zvolili možnosti **artikulační tlumočení**, tu zaškrtili pouze **4 (21,1 %)** studenti a **transliterátora znakové češtiny** dokonce vybrali jen **3** respondenti. Možnost **nevím** označili **2 (10,5 %)** dotázaní.

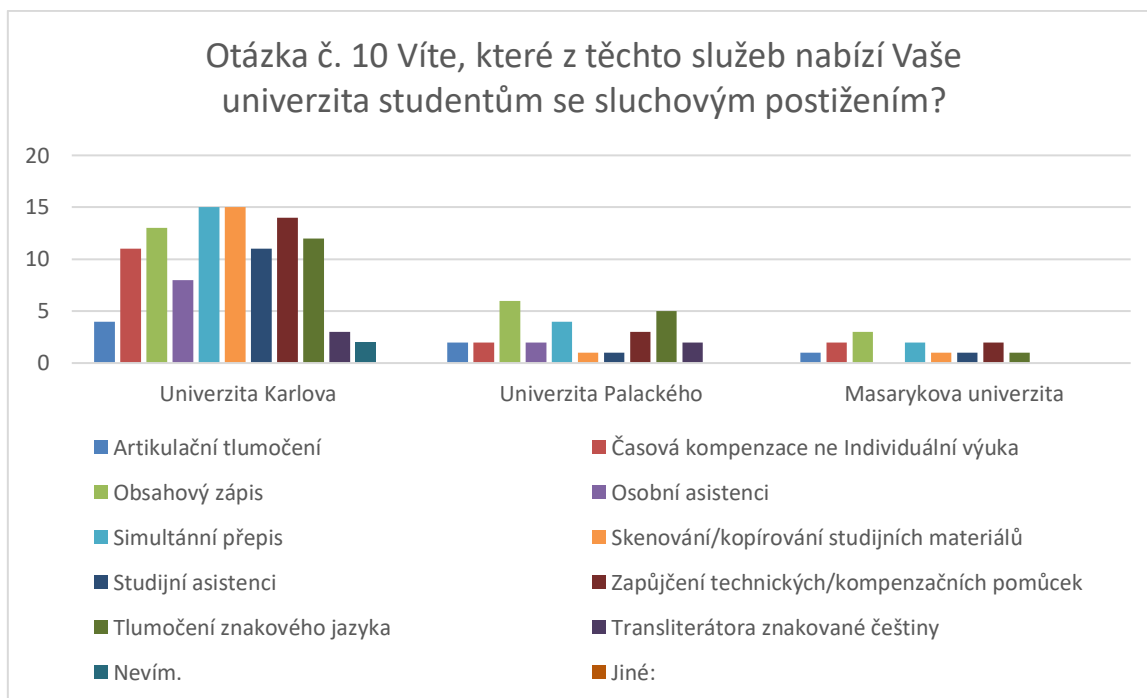
Univerzita Palackého neposkytuje časovou kompenzaci, osobní asistenci, skenování/kopírování studijních materiálů a studijní asistenci. Přestože škola tyto služby neposkytuje, **časovou kompenzaci a osobní asistenci** zaškrtili **2 (33,3 %)** studenti. **Skenování/kopírování studijních materiálů a studijní asistenci** zvolilo **po 1 (16,7 %)** dotázaném.

Všichni respondenti, **6 (100 %)**, správně vybrali možnost **obsahového zápisu**. Téměř všichni, **5 (83,3 %)**, zaškrtili **tlumočení znakového jazyka, simultánní přepis** zvolili **4 (66,7 %)** dotázaní, **zapůjčení technických/kompenzačních pomůcek** **3 (50 %)** a **artikulační tlumočení s transliterátorem češtiny** vybrali **2** studenti (**33,3 %**).

Masarykova univerzita neposkytuje časovou kompenzaci, skenování/kopírování studijních materiálů a studijní asistenci. Z celkového počtu **3** dotázaných věděli všichni, že škola poskytuje **obsahový zápis**, přestože tato služba je na MU novinkou. Přitom o ostatních možnostech nevěděli.

I když univerzita neposkytuje **časovou kompenzaci**, tuto možnost uvedli **2 (66,7 %)** z dotázaných. Je možné, že tuto možnost zvolili, protože byli schopni dohodnout se individuálně se svými vyučujícími. Další variantou je, že tato služba dobíhá z dob, kdy ji

škola poskytovala, přestože to již nikde není uvedeno. **Simultánní přepis a zapůjčení technických/ kompenzačních pomůcek** označili opět **2 (66,7 %)** studenti. **Po jedné (33,3 %)** odpovědi získaly možnosti **artikulační tlumočení, skenování/kopírování studijních materiálů, studijní asistence a tlumočení znakového jazyka**. Opět byly uvedeny možnosti, jež fakulta neposkytuje. **Nikdo** z respondentů nevěděl o možnosti **osobní asistence a transliteraci znakové češtiny**.

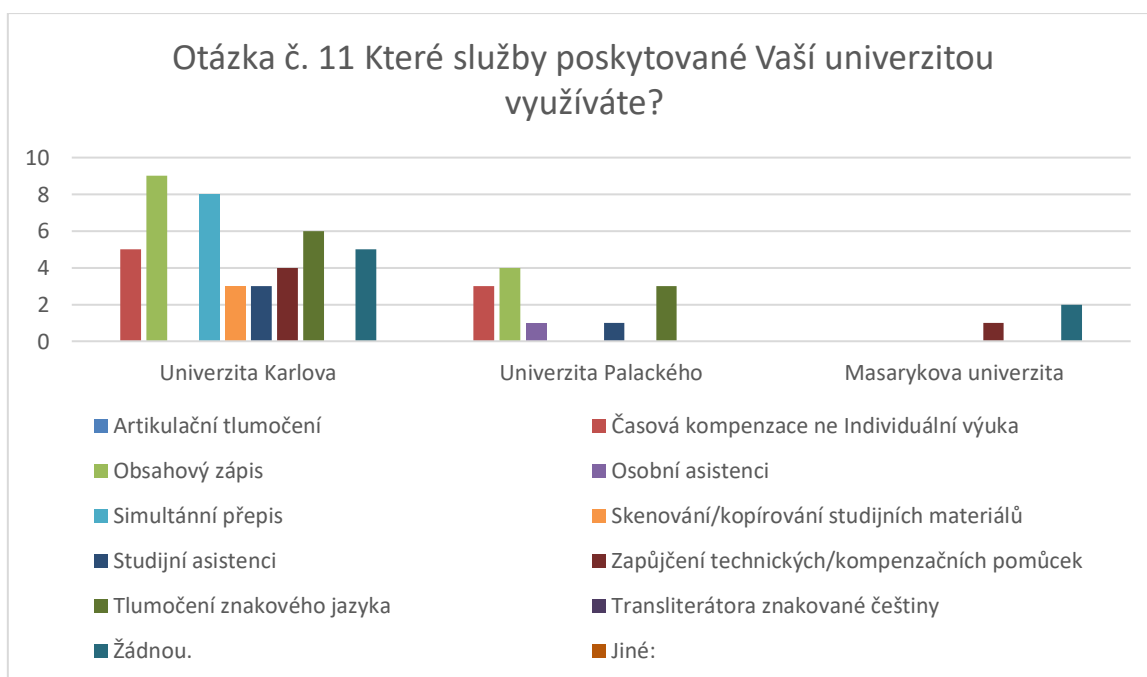
Graf 8 Obeznámenost se službami poskytovanými jednotlivými fakultami

Dalším dotazem bylo, které z uvedených služeb dotyční využívají. Jak je vidět na grafu 9, **kromě artikulačního tlumočení, transliterátora znakové češtiny a osobní asistence** jsou **ostatní služby na Univerzitě Karlově využívány**. Nejvíce, **9 (47,4 %)**, respondentů při výuce užívá **obsahový zápis**. Druhou nejčastěji volenou možností, **8 (42,1 %)**, byl **simultánní přepis**, po kterém s **6 (31,6 %)** hlasy následovalo **tlumočení znakového jazyka** a **časovou kompenzací** si vypomáhá **5 (26,3 %)** dotázaných. Druhou nejméně volenou možností, **4 (21,1 %)**, bylo **zapůjčení technických/kompenzačních pomůcek**. Nejméně, **3 (15,8)**, studenti využívají **studijní asistenci a skenování/kopírování studijních materiálů**. **Žádnou službu** nevyužívá **5 (26,3 %)** respondentů.

Na **Univerzitě Palackého** je nejvíce využívanou službou **obsahový zápis**, kterou vybrali **4** (66,7 %) studenti. Přestože podle Ondráčkové (2018) škola neposkytuje osobní a **studijní asistenci**, tyto možnosti zvolilo **po jednom** (16,7 %) studentovi. Navíc byla **tříkrát** vybrána i možnost **časové kompenzace**, která také ještě v roce 2018 nebyla poskytována univerzitou. Je možné, že tyto služby si domluvili buď respondenti sami, nebo je univerzita zavedla nově. Vzhledem k tomu, že na webových stránkách Centra podpory studentů se specifickými potřebami uvedené nejsou, pravděpodobně je studenti mohou využívat díky vlastní iniciativě.

Kromě tlumočení znakového jazyka, které vybrali **3** (50 %) dotázaní, již **žádnou jinou službu** ve škole respondenti **nevyužívají**.

Pouze **1** (33,3 %) respondent z **Masarykovy univerzity** zvolil jednu ze služeb, a to **zapůjčení technických/kompenzačních pomůcek**. Zbylí **2** (66,7 %) **žádnou** nevyužívají.

Graf 9 Využívanost služeb poskytovaných jednotlivými fakultami

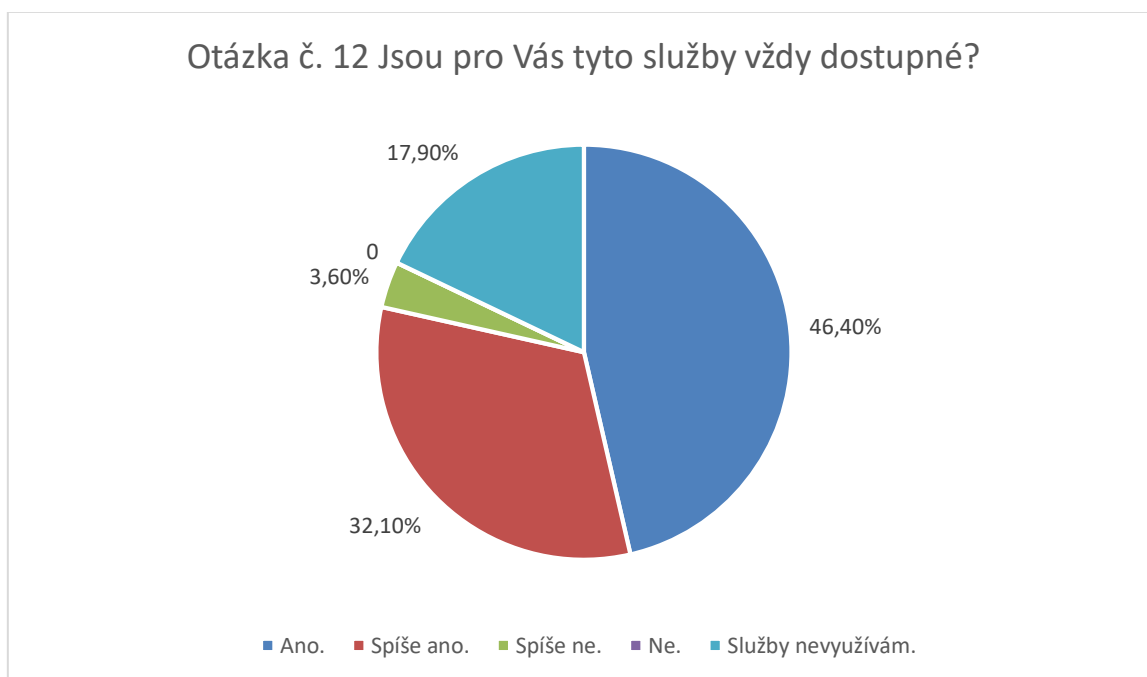
Častokrát slyšíme o tom, že v teorii je dostupné mnoho věcí, služeb apod. Avšak skutečnost je jiná. V centru zájmu proto bylo, jestli služby poskytované studentům univerzitou jsou dostupné vždy, když o ně požádají.

Na **Univerzitě Karlově** jsou pro **6** (31,6 %) respondentů služby **vždy dostupné** a pro dalších **8** (42,1 %) **spíše také**. U pouze **jednoho** (5,3 %) z dotázaných dostupné **spíše nejsou** a **4** studenti **žádnou službu nevyužívají**.

Univerzita Palackého poskytuje studentům služby v 5 (83,3 %) případech vždy a v jednom 16,7 %) spíše ano.

Na **Masarykově univerzitě** jsou pro dva (66,7 %) ze studentů služby vždy dostupné, zbylý jeden (33,3 %) služby nevyužívá.

Následující graf 10 uvádí souhrnné odpovědi všech respondentů. Jak je z grafu patrné, ve většině případů, **13** (46,4 %), jsou služby **vždy dostupné** nebo **spíše dostupné**, **9** (32,1 %). Jen u **jednoho** (3,6 %) z respondentů vyplynulo, že služby **spíše dostupné nejsou**. Zbylých **5** (17,9 %) dotázaných **žádné služby nevyužívá**.

Graf 10 Dostupnost služeb

Z odpovědí lze vyčíst výsledek **2. výzkumné otázky** (Mají studenti přehled o službách poskytovaných jednotlivými univerzitami? A z toho vyplývající: Jsou tyto služby dostupné?). Studenti se v nabízených službách neorientují. Celkově nemají žádnou ucelenou představu, čím vším jim může být škola při studiu nápomocná. Pozitivní zprávou ovšem je, že ve většině případů, jsou studentům tyto služby dostupné.

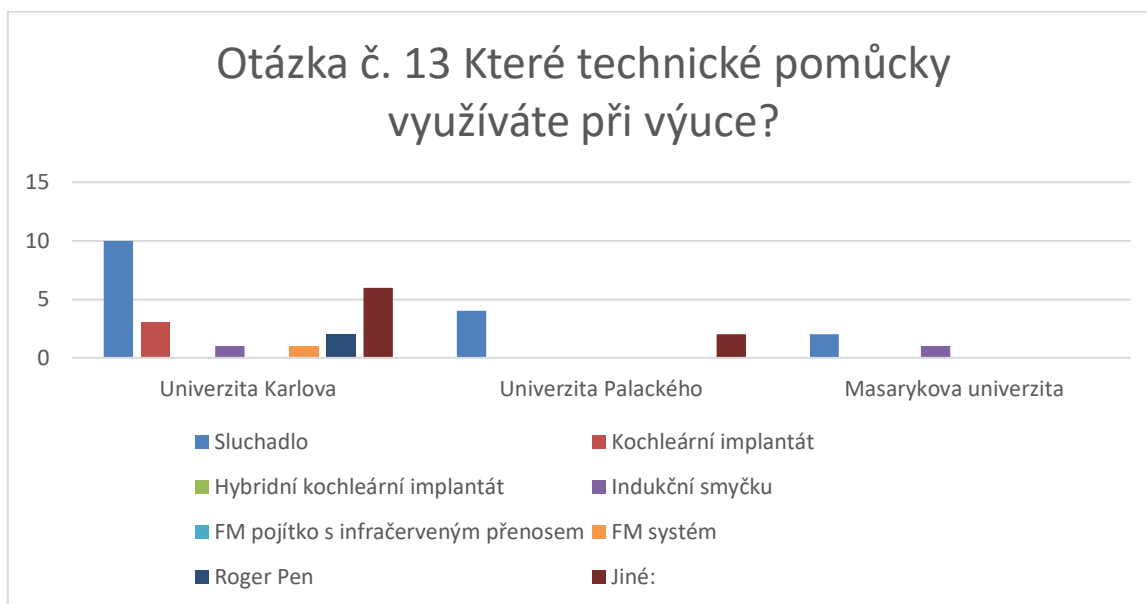
Otázka č. 13 Které technické pomůcky využíváte při výuce?

Vzhledem k tomu, že se dotazník týká studentů se sluchovým postižením, v centru zájmu bylo, jaké pomůcky při výuce využívají, aby se jim studovala co nejlépe. Jelikož mohou využívat i více pomůcek najednou, bylo umožněno zvolit více odpovědí, které znázorňuje graf 11.

Úvod se věnuje respondentům, 7 (25 %), nevyužívajícím při výuce **žádné pomůcky**, protože je to poměrně překvapivé. Nenapadlo mě, že by někdo ze studentů nevyužíval žádnou z technických pomůcek, proto jsem nevedla možnost „žádnou“. Tudíž ji dotázaní vypsalí do možnosti „jiné“. Mezi těmito osobami byli 4 (57,1 %) **nedoslýchaví**, 1 (14,3 %) **neslyšící** a 2 (28,6 %) **Neslyšící**. Jedna odpověď neslyšící studentky mě velmi pobavila, protože uvedla: „*Žádné, mám přepis a mozek*“. Tato odpověď nejlépe znázorňuje, že osoby se sluchovým postižením nepotřebují technickou pomůcku, pokud mají jiný kompenzační mechanismus.

Mezi možnostmi „jiné“ se objevila pomůcka, již je Cochlear microphone 2+, který respondentka využívá společně s kochleárním implantátem. Tato pomůcka se plným názvem jmenuje **Cochlear™ Wireless Mini Microphone 2+**. Ten si v případě výuky připne na oblečení vyučující a zvuk je bezdrátově přenášen přímo do přijímače v kochleárním implantátu. Tento signál nemůže zachytit nikdo jiný, protože zvukový procesor musí být spárovaný s daným mikrofonom. (Cochlear™ Wireless Mini Microphone 2 a 2+ (bezdrátová zařízení Mini Microphone 2/2+), © 2020)

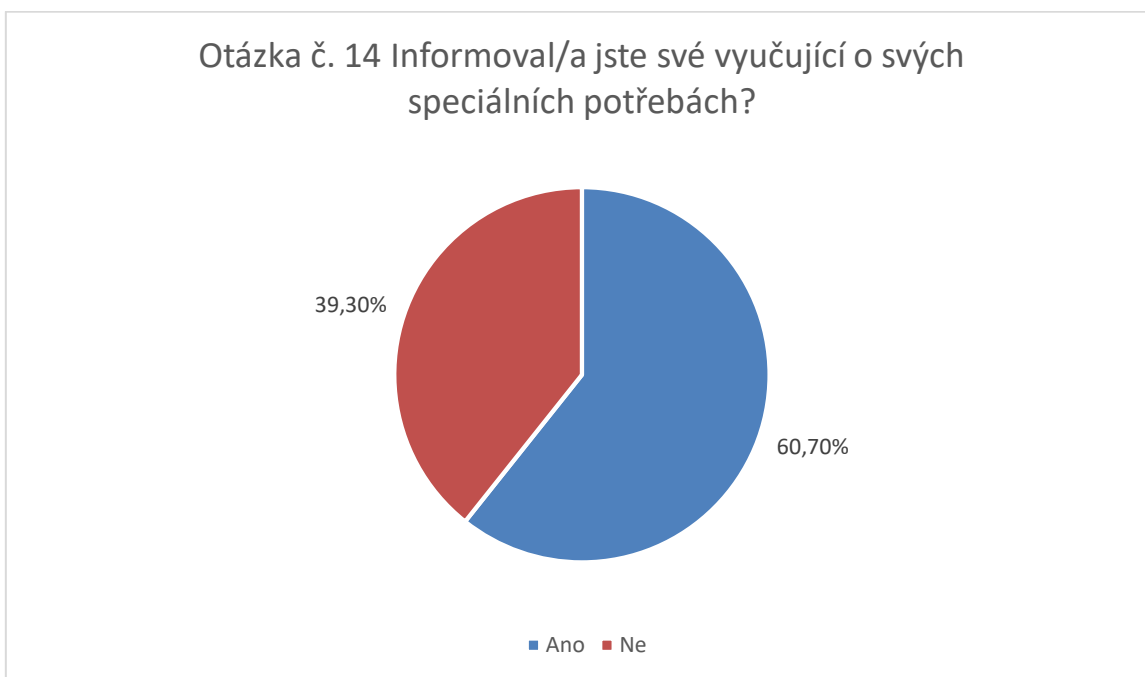
Všeobecně nejčastěji volenou možností, 16 (57,1 %), bylo **sluchadlo**, které využívá 11 (68,8 %) **nedoslýchavých**, 3 (18,8 %) **neslyšící**, 1 (6,3 %) **Neslyšící** a 1 (6,3 %) **ohluchlý**. Další možnosti již tak hojně využívané nejsou. **Kochleární implantát** zvolili 3 (10,7 %) respondenti, **indukční smyčku** 2 (7,1 %) dotázaní, **FM systém** 1 (3,6 %) student a **Roger Pen 2** (7,1 %) z účastníků výzkumu.

Graf 11 Využívání technických pomůcek při výuce

Otázky č. 14-16 a 19 Informoval/a jste své vyučující o svých speciálních potřebách? Uvítal/a byste, aby tuto informaci za Vás předávalo studijní oddělení? Musíte vyučujícím připomínat Vaše speciální potřeby? Vyhovují vyučující Vaším speciálním potřebám při vyučování?

Jestli respondenti informují své kantory o jejich speciálních potřebách, zjišťovala otázka č. 14. Ukázalo se, že **17 (60,7 %)** respondentů své vyučující **informovalo** a zbylých **11 (39,3 %)** **ne**.

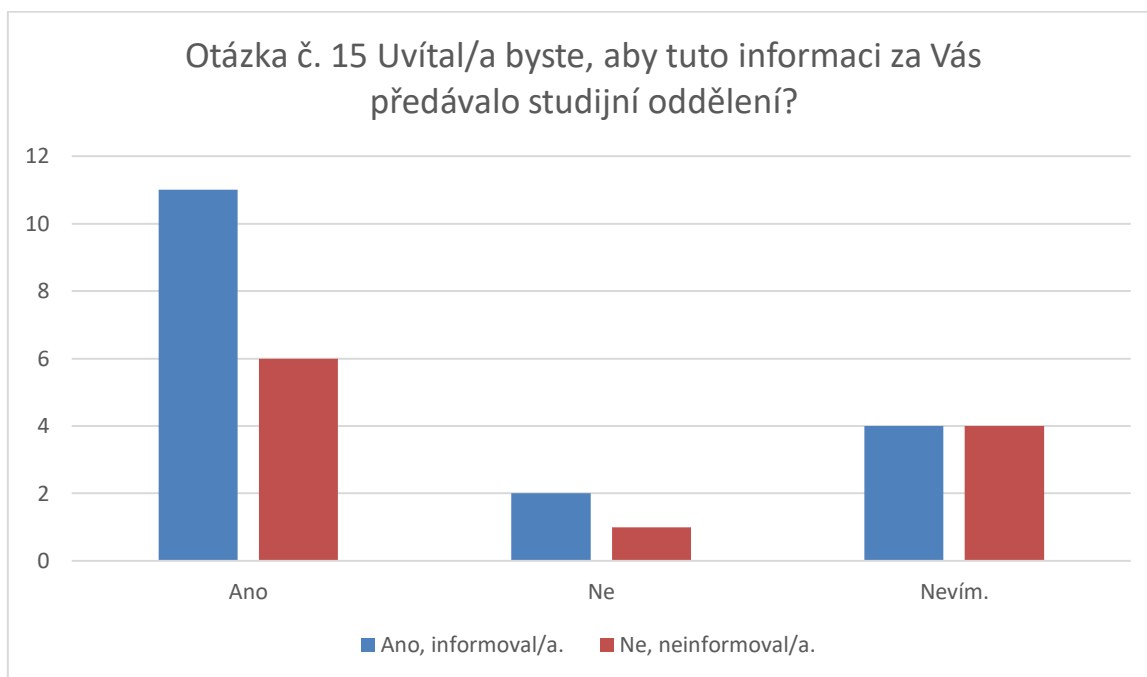

Graf 12 Informování vyučujících od studentů o speciální potřebě při výuce

Jelikož není povinností studijního oddělení o těchto potřebách vyučující informovat, je na každém studentovi, zdali považuje za důležité jeho kantorům o nich říct. Proto byla položena další otázka, jestli by uvítali, kdyby to studijní oddělení dělalo za ně. Graf 13 znázorňuje odpovědi v závislosti na odpovědích z předchozí otázky.

Ze 17 respondentů, kteří odpověděli v předchozí otázce **ano**, **by 11 (64,7 %) bylo rádo**, kdyby tuto informaci předávalo studijní oddělení, další **2 (11,8 %)** o tuto možnost **nestojí** a **4 (23,5 %) neví**.

Z těch, co odpověděli **ne**, **by 6 (54,5 %) tuto příležitost uvítalo**, **1 (9,1 %) ne** a **4 (36,4 %) neví**.

Graf 13 Uvítání možnosti sdělování informace o speciální potřebě vyučujícím studijním oddělením

Poslední otázkou týkající se informovanosti vyučujících a speciálních potřebách jejich studenta bylo, zda musí student tyto potřeby kantorům připomínat. Bylo překvapující, že na tuto otázku **12** (42,9 %) respondentů zaškrtno odpověď „**Ne, nikdy jsem to s vyučujícím neřešil/a.**“, když v **předchozí otázce** odpovědělo pouhých **11** (64,7 %) dotázaných, že své speciální potřeby vyučujícím nesdělilo. Přesto u **6** (21,4 %) respondentů to stačilo říct **jednou**, dalších **6** (21,4 %) dotázaných se musí **občas** připomenout a **2** (7,1 %) se musí připomínat **vždy**. Poslední **2** (7,1 %) respondenti zaškrtnli možnost **jiné**. Jeden z nich podotkl, že u něj záleží na předmětu, jestli při něm potřebuje sluch nebo ne, jinak někde stačí říct jednou, jinde zase víckrát. Druhý z nich uvedl, že někteří kantoři to dokonce řešili s ním.

Otázka č. 16 Musíte vyučujícím připomínat Vaše speciální potřeby?

- Ano, každou hodinu.
- Ano, někdy.
- Ne, stačilo to říct jednou.
- Ne, nikdy jsem to s vyučujícím neřešil/a.
- Jiné:

Graf 14 Nutnost připomínat speciální potřeby vyučujícím

Až při vyhodnocování výsledků byla zjištěna chyba v souvislosti mezi otázkou a odpovědí, protože na dotaz „Vyhovují vyučující Vaším speciálním potřebám při vyučování?“ byly tři odpovědi, z nichž jedna byla „nikdy“. Nebylo počítáno s tím, že odpověď „nikdy“ mohou uvést i studenti, kteří vyučujícím nesdělili své speciální potřeby. Proto následující odpovědi jsou spíše orientační. U **16** (57,1 %) respondentů pedagogové **vždy vyhovují** speciálním potřebám, u **6** (32,1 %) **občas** a u **3** (10,7 %) **nikdy**.

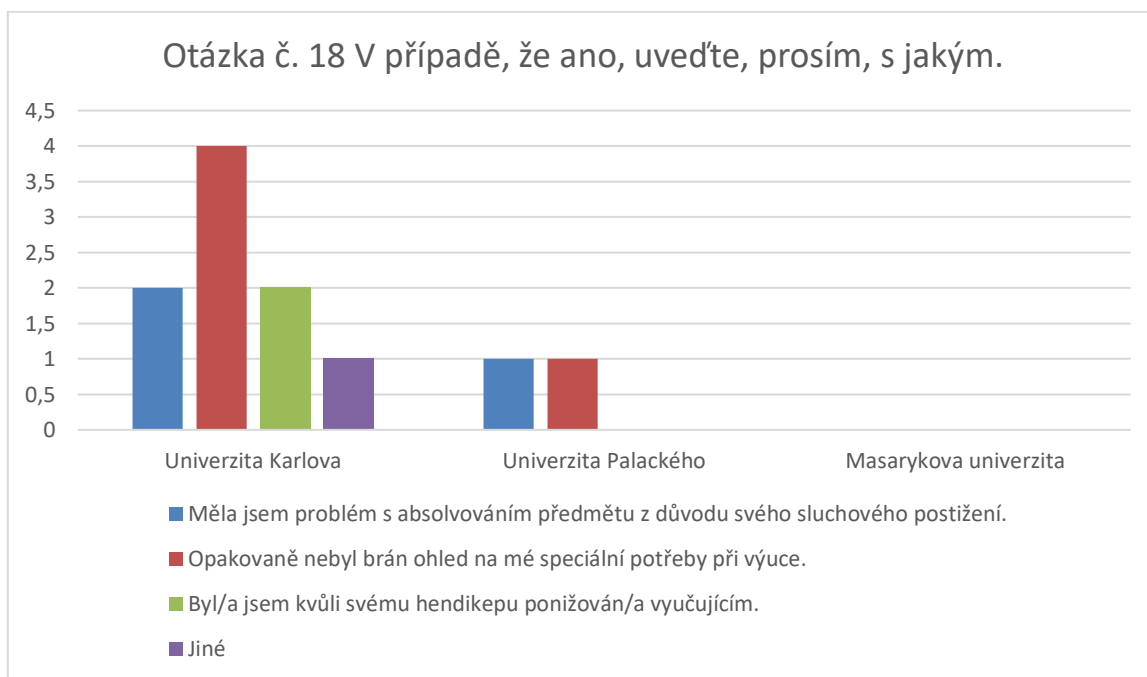
Graf 15 Vyhovování speciálním potřebám při výuce vyučujícími

Otázky č. 17-18 Domníváte se, že jste se setkal/a s diskriminačním jednáním vůči Vám nebo jiným studentům se sluchovým postižením ze strany vyučujících nebo dalších pracovníků univerzity? V případě, že ano, uveďte, prosím, s jakým.

Vzhledem k pestré historii péče a vzdělávání o osoby se zdravotním postižením se dále zjišťovalo, jestli i dnes se na vysokých školách může vyskytovat diskriminační jednání vůči těmto jedincům. V otázce mohli dotazovaní zaškrtnout více odpovědí.

Na grafu 16 je vidět výskyt diskriminačního jednání na jednotlivých univerzitách. Vzhledem k několikanásobně menšímu množství respondentů z ostatních univerzit může mít Univerzita Karlova více respondentů s negativní zkušeností v poměru s ostatními školami.

Překvapující bylo, že i v dnešní době se 7 (25 %) respondentů s takovým jednáním **setkalo**. V 5 (50 %) případech se jednalo o to, že **opakovaně nebyl brán ohled na jejich speciální potřeby při výuce. Problém s absolvováním předmětu z důvodu sluchového postižení měli 3 (30 %) studenti a ponižování byli kvůli svému hendikepu 2 (20 %) z respondentů. Jeden z dotázaných v dotazníku uvedl: „Nepovolil mě tlumočnicka nebo aby tlumočnick mi tlumočil vedle vyučujícího (před 8 lety, nyní posledních 5 let žádné problémy)“**. Pozitivní zprávou je, že to bylo poměrně dávno a několik posledních let se s diskriminací neseťkal, přesto bych neočekávala, že někomu by mohl tlumočnick, byť před 8 lety, vadit.

Graf 16 Příklady diskriminačního jednání ve výuce

Jak je možné vyčíst z výsledků, **výzkumná otázka č. 3** (Vyskytuje se na VŠ diskriminační jednání?) se potvrdila. V současnosti jsou intaktní společností osoby se sluchovým postižením třetí nejhůře přijímanou skupinou osob se zdravotním znevýhodněním (nejhůře jsou vnímány osoby s mentálním postižením a nejlépe osoby s řečovým postižením) (Rosecká, 2006).

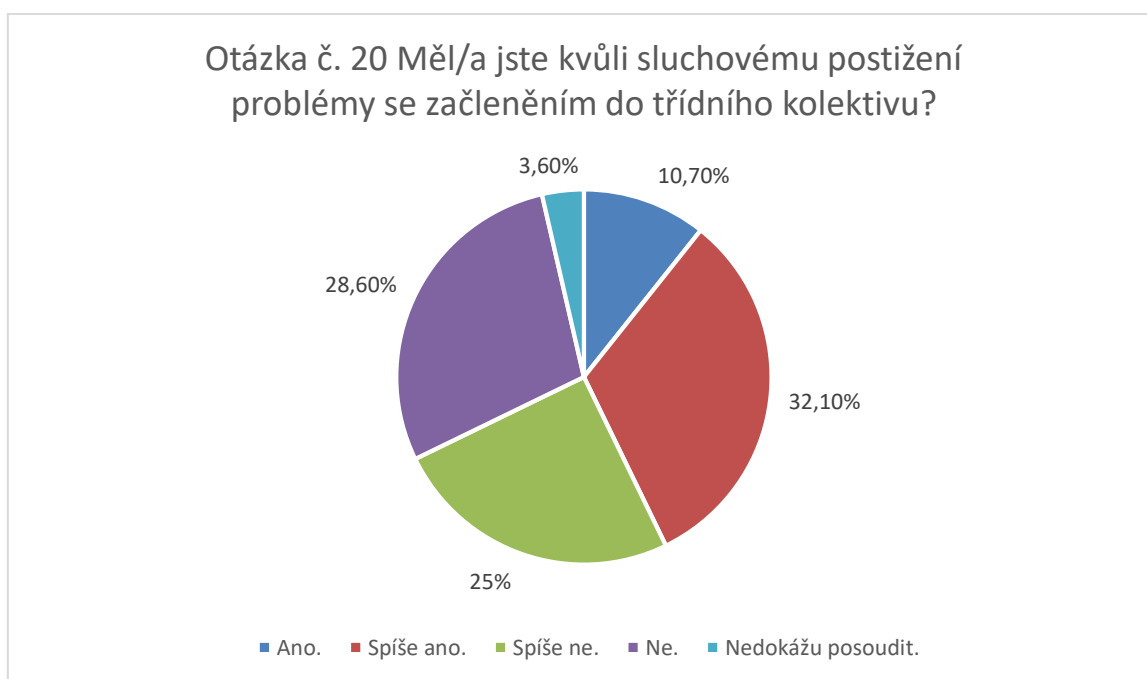
Otázka č. 20 Měl/a jste kvůli sluchovému postižení problémy se začleněním do třídního kolektivu?

Jak již bylo zmíněno v teoretické části, osobám se sluchovým postižením může dělat potíže komunikace, protože bývají kvůli svému hendikepu neúmyslně vyčleněni z konverzace, a to by mohlo vést k problémům se začleněním.

Tato otázka byla směřována na třídní kolektiv na vysoké škole. Do otázky nebylo uvedeno, že se tím myslí vysokoškolský, tudíž se můžeme jen dohadovat, jestli respondenti předpokládali, že se jedná právě o něj nebo o třídní kolektiv všeobecně. Pro potřeby výzkumu bylo počítáno s možností třídního kolektivu na univerzitě.

S **potížemi**, nebo **částečnými obtížemi**, mělo se začleněním problém celkem **12** (42,8 %) respondentů. Ostatních **15** (53,6 %) se s problémy **spíše nesetkalo**, nebo **nesetkalo úplně**, a **1** (3,6 %) **nedokáže posoudit**.

Pozitivní je, že přestože hodně z respondentů uvedlo problém se začlenění, většina se s ním spíše nesetkala, čímž **výzkumná otázka č. 4** (Mají studenti se SP obtíže začlenit se do třídního kolektivu?) nebyla zcela vyvrácena, ale ani potvrzena.

Graf 17 Obtíže se začleněním do třídního kolektivu

Otázky č. 21-22 Setkal/a jste se na vysoké škole s šikanou ze strany spolužáků vůči Vám nebo jiným studentům se sluchovým postižením? Pokud ano, uveďte, prosím, o co se jednalo. (Posmívali se mi kvůli mému postižení. NEBO Schválně mluvili potichu, abych nevěděl/a, o čem se baví. NEBO Pravidelně se posmívali znakovému jazyku (mávali na mě všemožně rukama a u toho se pitvořili). A jiné.)

Každý, kdo někdy zažil šikanu, ví, že šikanované jsou nejčastěji osoby, které se v něčem liší. V našem případě mají hendikep (Řičan, 1995). Proto bylo jednou z obav, jestli i na vysoké škole se s takovým chováním můžeme setkat. Pozitivní je, že z 28 dotázaných se vyskytl **pouze 1** (3,6 %) případ.

Dotyčná respondentka uvedla mluvení potichu a mluvení zády k ní, aby nemohla odezírat. Tímto přístupem ji připravili o možnost interakce s ostatními.

Otázka č. 23 Co Vám činí největší potíže na vysoké škole?

Přestože osoby se sluchovým postižením se ve všem mohou rovnat intaktní společnosti, mají jednu nevýhodu, a tou je právě částečná nebo úplná ztráta sluchu. Tato obtíž je limituje v každodenním životě i při vzdělání. Z toho důvodu se práce snažila zjistit, které z oblastí vzdělávání těmto osobám činí největší obtíže. V otázce respondenti mohli odpovědět na více možností a případně uvést i svou. Odpovědi jsou zobrazeny také v grafu 18.

Vzhledem k tomu, že mnoho studentů se sluchovým postižením při výuce čerpá informace zejména za pomoci odezírání, **19 (67,9 %)** respondentů uvedlo problém **vnímat výklad a zároveň si psát poznámky**. Avšak ani **odezírání** není pro některé snadné, protože **5 (17,9 %)** jej uvedlo jako obtížné. Na to také navazuje jedna z odpovědí přímo od respondentů: „*Občas zachytit všechna slova u přednášejících, kteří mají některou řečovou vadu (ráčkování...) a nevyslovují zřetelně, popř. mluví příliš potichu.*“ Přestože lze odezíráním zjistit přibližně jen třetinu toho, co přednášející říká (Měšťanová, 2019), může to sloužit jako velká dopomoc při výuce. Jakmile ovšem má vyučující zakrytá ústa, má v nich žvýkačku, nevyslovuje pořádně apod. (Pravidla pro odezírání, 2006), ihned se odezírání zkomplikuje a student se SP přichází o značnou část mluvené výuky.

Jelikož je mnoho slov na vysoké škole odborných a často uvedených ve složitých větách, mají někteří studenti, **8 (28,6 %)** problém **pochopit a porozumět těmto cizím termínům/odborným výrazům**. Potíže ovšem nečiní jen mluvené slovo, ale často i psané texty. Dalším problémem je **porozumění odbornému textu**, jemuž přisuzuje obtížnost **5 (17,9 %)** dotázaných.

Jedna z předchozích otázek se zabývala problémem **začlenění studentů do třídního kolektivu**. Tato možnost byla uvedena i v této otázce a zaškrtno ji **10 (35,7 %)** dotázaných.

Poslední mnou uvedenou možností byl **proces komunikace**, jenž jako problematický uvedlo **9 (32,1 %)** studentů.

Jak již bylo zmíněno, některé odpovědi doplnili i respondenti sami. Jendou z nich je tato: „*Diskuze. Učitel vede diskuzi a nezopakuje to, co někdo řekl potichu. Mám potom problém*

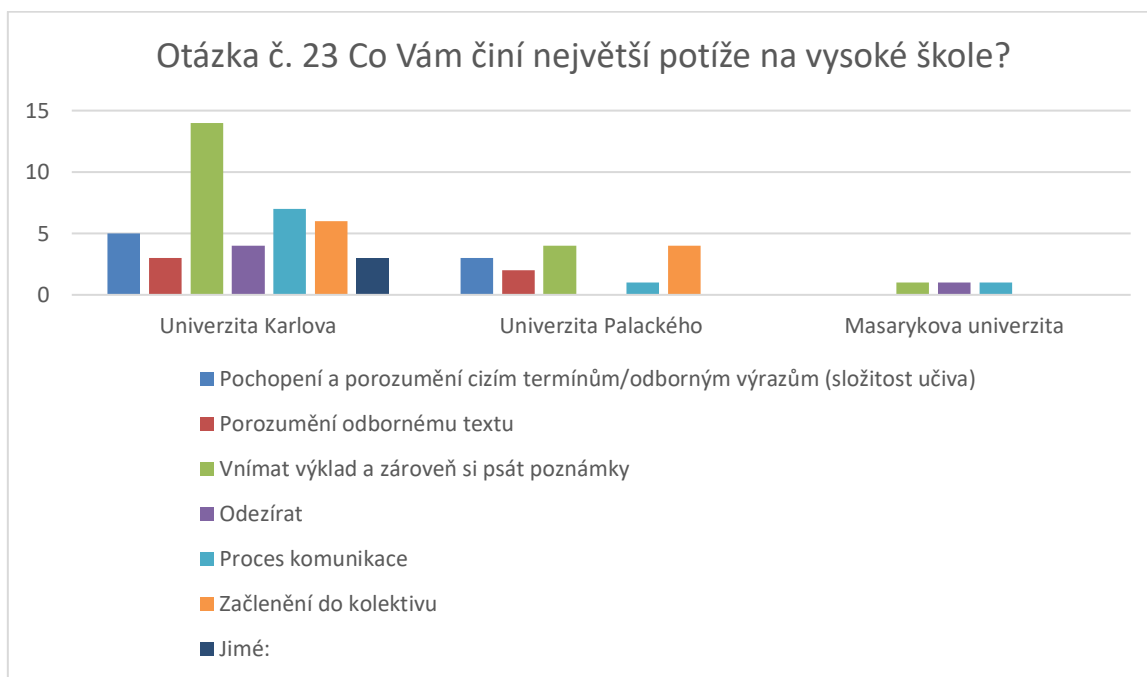
se zapojit, neboť se bojím, že řeknu něco, co už někdo řekl.“ Tato odpověď zahrnuje vše. Problém s komunikací, strach zapojit se, aby na sebe zbytečně neupozorňovali, kdyby náhodou již něco bylo řečeno, a potíže s přijímáním informací sluchem.

Na to navazuje odpověď jednoho z dotázaných: *„Slyšet vyučujícího ve velké učebně.“* Podle Českého statistického úřadu (v případě, že bereme celkový počet 134 900 osob se sluchovým postižením na území ČR) má při rozhovoru v tiché místnosti přibližně 78 300 (58 %) osob se SP určité potíže, 24 000 (17,8 %) velké potíže a 6 400 (4,7 %) jsou neslyšící nebo neslyší téměř nic. Při rozhovoru v hlučnější místnosti obtíže narůstají, jak je vidět i v případě osob, 26 200 (19,4 %), které v tiché místnosti uvedli, že nemají žádné obtíže, protože v hlučnější již tento počet výrazně klesl na 2 900 (2,1 %). Přibližně 67 800 (50,3 %) má určité potíže, 57 800 (42,8 %) velké potíže a 6 400 (4,7 %) je neslyšících nebo neslyší téměř nic (Výběrové šetření osob se zdravotním postižením v roce 2018, 2019).

Na tomto výsledku je vidět potřeba kompenzačních mechanismů a technických pomůcek, které mohou umožnit osobám se SP lepší dorozumívání. Ideální je, když studenti mohou používat pomůcky typu Roger Pen nebo Cochlear Microphone, protože ty snižují rušivé elementy kolem vyučujícího a napomáhají k čistšímu zvuku přijímanému osobou se SP. Tlumočení dokáže také pomoci, ale jak bylo zmíněno výše, poté mají studenti problém vnímat vyučujícího a zároveň psát poznámky.

Posledním bodem, zmíněným jedním z respondentů, je povinná zkouška z cizího jazyka. Cizí jazyk často může dělat problém i slyšící populaci. Přesto neslyšící a Neslyšící jsou mnohokrát v daleko větší nevýhodě, protože jejich rodným jazykem může být český znakový jazyk a za cizí se u nich považuje český jazyk. Proto pro ně např. povinná zkouška z anglického jazyka představuje velkou obtíž, jelikož to je druhý cizí jazyk. Ale ani nedoslýchaví to nemají jednoduché, protože výslovnost se nejlépe naučí na zvukové podobnosti. Navíc každý vyslovuje trochu jinak a užívá jiný přízvuk, což učení se novému jazyku také neprospívá.

Díky těmto výsledkům byla **1. z výzkumných otázek** (Které oblasti studia hodnotí studenti jako problematické?), vyplývajících z cílů práce, naplněna. Studenti zmínili několik problémů, jež je při vzdělávání provázejí a ztěžují jim studium.

Graf 18 Potíže při studiu na VŠ

Otázka č. 24 Jaký byl největší problém, který jste na vysoké škole musel/a řešit?

Dále se práce zabývala tím, jestli studenti měli při studiu kvůli svému postižení nějaký problém, který museli řešit. Tato otázka byla dobrovolná.

Podařilo se získat 5 odpovědí, z nichž jedna byla humorná, jelikož dotýkala problém nedostatku mikrovlnných trub na PedfUK pro studenty. Ostatní odpovědi již tolik zábavné nebyly.

„Kvůli náročnosti učiva jsem musela jednu zkoušku absolvovat na další pokus, maturovala jsem v SŠ pro neslyšící a styl výuky je úplně odlišný. Přijdu si jako nerelevantní kus nábytku ve třídě, co má jen memorovat fakta, nikoliv je chápat.“ Na tomto příkladu můžeme spatřit odlišnost přístupů k žákům se SP a ke studentům VŠ. Na školách uzpůsobených přímo osobám se SP se k nim přistupuje osobněji a vyučuje se v menších skupinách. Navíc i díky užívání znakového jazyka ve výuce se častokrát vysvětluje pečlivě, aby to žáci/studenti opravdu pochopili a vštípili si. Na VŠ je studium hlavně o samostudiu a případně osvětlení několika fakt vyučujícími.

„Jedna a ta samá osoba mi odpírala přepis, pravidelně pouští filmy bez titulků, má na mě narážky, odmítá psát cizí termíny a jména na tabuli + dělá to schválně, už se to s ní třikrát

řešilo.“ Tato respondentka patří k ohluchlým. Ve výuce využívá téměř všechny kompenzační mechanismy a technické pomůcky, které může, aby usnadnila výuku sobě i vyučujícím. Přesto se najde osoba, jež jí to neumožňuje. Toto je přesně typ diskriminačního jednání nehodný pedagoga vysoké školy.

„*Profesor se špatnou artikulací, který neuměl vyslovovat sykavky a písmeno R.*“ Jak již bylo zmíněno, tento problém činí při odezírání, ale i poslechu velké obtíže, protože zkresluje slova, a tudíž studenti mohou mít problém chápat, co dotyčný vlastně říká.

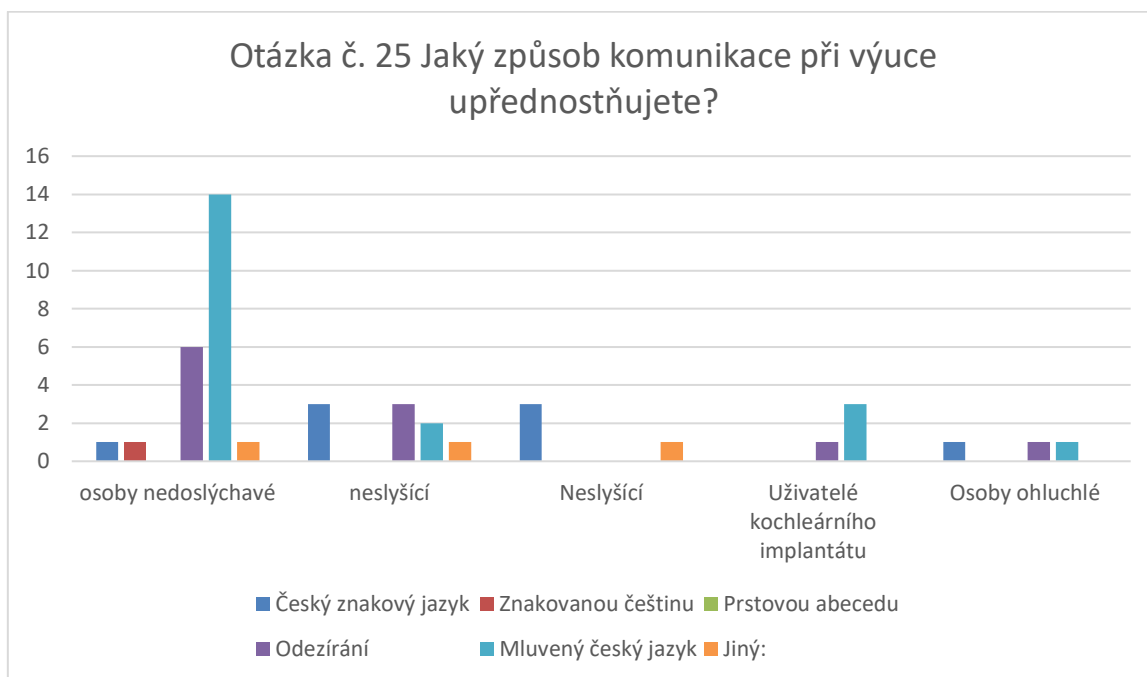
„*Povinná zkouška z cizího jazyka a problém ostatních smířit se s tím, že nejsem Neslyšící.*“ Nedoslychaví využívají zbytků sluchu, proto by se mohli vyučující domnívat, že je to v učení cizího jazyka nijak nelimituje. Opak je pravdou, jelikož ke správnému pochopení výslovnosti a jejímu napodobení je sluch velmi potřebný. Na Univerzitě Karlově nabízí pomoc v podobě přípravy ke zkoušce z anglického jazyka studentům se sluchovým postižením a dále poskytuje možnost podat písemnou žádost o snížení úrovně zkoušky z tohoto jazyka (Angličtina a čeština pro neslyšící a nedoslychavé studenty, ©2015). Masarykova univerzita umožňuje zapsat si anglický jazyk pro neslyšící, jež je náhradou odborné angličtiny jednotlivých fakult (Studenti se sluchovým postižením, ©2000–2018).

Otázka č. 25 Jaký způsob komunikace při výuce upřednostňujete?

Vzhledem k různorodosti skupin osob se sluchovým postižením se práce snažila zjistit, který komunikační způsob se při výuce nejvíce využívá. Může se jich využívat i více najednou, proto bylo v otázce respondentům umožněno odpovědět více možnostmi.

Nejvíce upřednostňovaným komunikačním způsobem je **mluvený český jazyk**. Tuto možnost zvolilo **20** (71,4 %) respondentů. **Odezíráním** si při výuce vypomáhá **11** (39,3 %) studentů. **Český znakový jazyk užívá 8** (28,6 %) dotázaných a **1** (3,6 %) **znakovanou češtinu**. Do možnosti „jiné“ uvedli **2** respondenti **psaný český jazyk**, jímž se domlouvají i se spolužáky. Jeden dotázaný ke komunikaci dokonce užívá i **přepis**.

Následný graf 19 znázorňuje výběr komunikačních způsobů v závislosti na dělení skupin osob se sluchovým postižením.

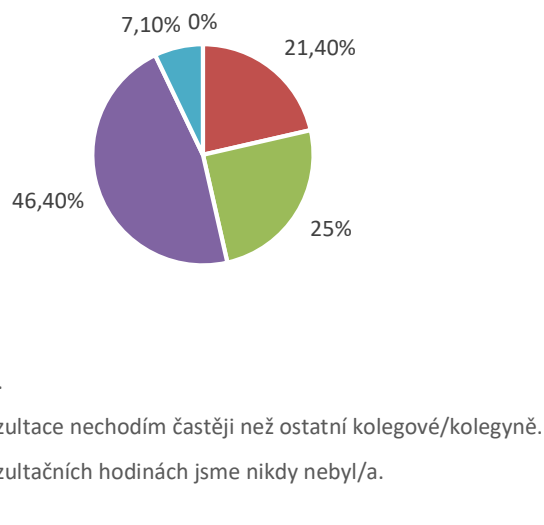
Graf 19 Upřednostňování komunikačních způsobů ve výuce

Otázka č. 26 Navštěvujete konzultace vyučujících z důvodu doplnění témat probíraných ve výuce?

Na všech třech univerzitách je poskytována osobní výuka, proto práce zjišťovala, jestli této možnosti prostřednictvím konzultačních hodin využívají.

Občas se kvůli učivu zastaví **6** (21,4 %) respondentů, **7** (25 %) dalších na konzultace **nechodí častěji než ostatní kolegové/kolegyně** a **13** (46,4 %) na konzultačních hodinách **nikdy nebylo**. **Jeden** (3,6 %) ze studentů uvedl, že na konzultační hodiny chodí jen **kvůli diplomové práci**. **Poslední** (3,6 %) z dotázaných nastínil problém, která se týká i intaktních studentů: „*Nechodím, protože se stydím přiznat, že nerozumím.*“ Častokrát se stane, že někdo něčemu ve výuce neporozumí, ale bojí se to přiznat, aby nevypadal „hloupě“. Řada vyučujících na začátku semestru upozorní na možnost konzultačních hodin, poskytne e-mailovou adresu a nabádá, ať se kdokoliv nebojí za nimi s jakýmkoliv dotazem zajít.

Otázka č. 26 Navštívujete konzultace vyučujících z důvodu doplnění témat probíraných ve výuce?

Graf 20 Návštěvnost konzultačních hodin z důvodu doplnění témat probíraných ve výuce

Otázka č. 27 Využíváte služeb středisek při vysokých školách pro studenty se sluchovým postižením?

V dnešní době je běžné, že každá ze škol má středisko nebo centrum pro pomoc studentům se speciálními vzdělávacími potřebami, proto bylo zjišťováno, jestli této možnosti studenti využívají. Pomocných center a středisek je mnoho, proto respondentům bylo umožněno odpovědět více možnostmi.

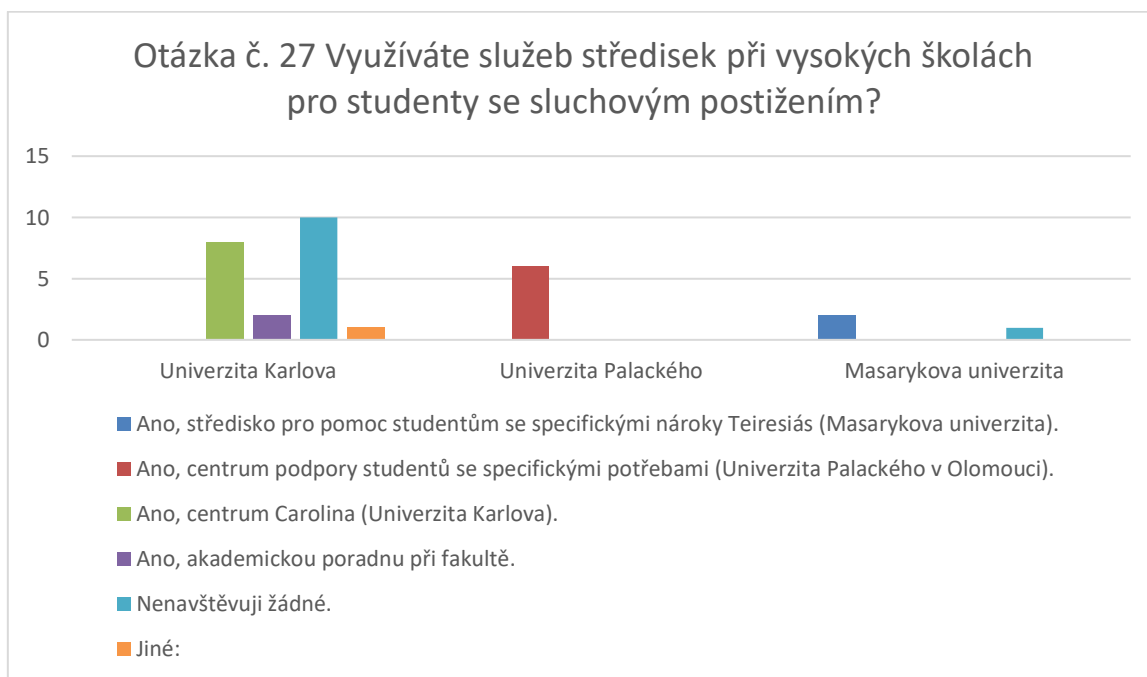
Většina dotázaných, **11 (39,3 %)** nedochází **do žádného** ze středisek. Z hlediska univerzit to vypadá následovně.

Z 19 studentů **Univerzity Karlovy** navštívuje **8 (42,1 %)** **centrum Carolina**, **2 (10,5 %)** **akademickou poradnu při fakultě** a **10 (52,6 %)** respondentů nenavštívuje **žádné**.

Jedna z dotázaných uvedla toto: „*Jsem sice vedena jako student se sluchovým postižením, ale spíš "preventivně", služby jsem dosud nepotřebovala využít.*“

Z 6 studentů **Univerzity Palackého** všichni (100 %) využívají služeb **centra podpory studentů se specifickými potřebami** a žádného jiného.

Ze 3 dotázaných studentů **Masarykovy univerzity 2 (66,7 %)** navštívují **středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky Teiresiás** a **jeden (33,3 %)** **žádné**.

Graf 21 Využívání služeb středisek při vysokých školách

Otázka č. 28 Máte nějaké návrhy, jak by bylo možné ulehčit studentům se sluchovým postižením jejich studium na VŠ?

V této otázce měli respondenti možnost podat návrhy pro zlepšení problematických oblastí studia. Doslovné odpovědi dotazovaných a jejich vyhodnocení jsou v následující podkapitole 6.3 společně s doporučeními autorky této práce.

6.3 Doporučení pro praxi

Cílem této práce bylo poskytnout i doporučení. Návrhům zlepšení situace studentů se sluchovým postižením na VŠ se věnovala i jedna otázka dotazníku (otázka č. 28 Máte nějaké návrhy, jak by bylo možné ulehčit studentům se sluchovým postižením jejich studium na VŠ?), protože právě ze strany respondentů mají doporučení největší vypovídající hodnotu. **Celkově podalo návrh 13 (46,42 %) respondentů a jeden (3,6 %) uvedl, že ho nic nenapadá,** jelikož je na Univerzitě Palackého se službami spokojený.

Dalším cílem bylo informovat studenty o možnostech služeb, na které mají při studiu právo. Z toho důvodu bylo pozitivní zprávou, když jedna z respondentek uvedla: „*Uvítala bych více informací o možnostech pomoci.*“, protože k tomuto účelu má tato bakalářská práce sloužit.

Část studentů by byla ráda za větší osvětu u pedagogů v této problematice. Přesně uvedli toto: „*Vysvětlit učitelům, že neslyším jen tak z rozmaru, ale prostě za to nemůžu, a neměli by se snažit dělat mi to ještě těžší.*“, „*Aby byl brán větší zřetel ze strany vyučujících, lepší komunikace s centrem a vyučujícími.*“ a „*víc osvěcených pedagogů*“. Toto je velmi složitý problém. Dokud nebudou mít vyučující povinná školení, kde se naučí, jak pracovat se studenty se speciálními potřebami na VŠ, v tomto případě se studenty se sluchovým postižením, můžeme doufat jen v to, že se bude osvěta šířit mezi kantory samotnými, případně si přečtou různé výzkumné práce, jako např. tu mou, jež jim tyto informace poskytnou. Celkově bych navrhla, aby tato školení vznikla a vedli ji vysokoškolští vyučující, případně jiní odborníci, orientující se ve speciální pedagogice.

S výše zmíněnou problematikou souvisí i oznámení o speciální vzdělávací potřebě každého ze studentů vyučujícím. Jedním z návrhů od studentů bylo, „*Aby studijní již informovali učitele o daném postižení.*“, který jsem měla i v jedné z dotazníkových otázek. Myslím si, že by studenti mohli mít při registraci studenta se sluchovým postižením ve formuláři i kolonku, jestli si dotýčný přeje, aby studijní oddělení dalo jeho vyučujícím o těchto potřebách vědět. Tím by se studenti vyvarovali toho, že by své potřeby museli vyučujícímu každou hodinu připomínat a samotný vyučující by již od začátku mohl výuku koncipovat tak, aby jim vyhovovala. Zase na druhou stranu by učitel na studenta mohl zbytečně upozorňovat a dát tak všem na vědomí, že ve třídě se nachází někdo se speciálními potřebami. Nebo by se nemuselo změnit vůbec nic a student by se musel připomínat úplně stejně.

Několik studentů by ocenilo, kdyby jim učitelé poskytovali více materiálů a povolili jim dělat videozáznamy, aby se na přednášku mohli podívat i zpětně. Respondenti uvedli přesně toto: „*Poskytovat materiály – nejen prezentace, ale i doplňující informace, které jsou řečené na hodinách.*“ a „*Pro nedoslýchavé by byl velmi cenný videozáznam z přednášek, který by si mohli v klidu doma pustit a v případě potřeby pozastavit nebo přehrát určité pasáže opakovaně.*“. Na Univerzitě Karlově jsou vyučující povinni na žádost studenta se sluchovým postižením poskytnout materiály. Ovšem poté záleží na každém z kantorů, jak zodpovědně se k tomu postaví – dá-li studentovi souhrnné informace nebo poskytne látku i s podrobným komentářem. Avšak Univerzita Palackého ani Masarykova univerzita tuto možnost

neposkytují. Kantoři by mohli těmto studentům poskytovat materiály, které si připravili k výuce, pokud by nebyla k dispozici přepisovatelská služba. Nicméně by bylo nevhodné, aby dostávali materiál nad rámec přednášky/semináře, jelikož by tím byli zvýhodněni oproti ostatním studentům.

Tři respondenti poukázali i na problematiku tlumočnicka. Jeden z respondentů si přál „poskytnout jim tlumočnické služby, aby byly přístupné vždy“. Každá z univerzit tuto službu nabízí. Avšak o tlumočnicka se musí zažádat vždy s dostatečným předstihem, aby měl šanci se připravit, protože od toho se poté odvíjí kvalita tlumočení, na níž poukázal další z nich. Přesně napsal jen „kvalitní tlumočnick“, tudíž nevím, jestli měl špatné zkušenosti s tlumočnickem ve vyučování nebo si jen přeje, aby studentům byly dopřávány kvalitní překlady. Poslední z nich by si kromě tlumočnicka znakového jazyka, na kterého má i podle zákona plné právo, přál mít i neslyšící pedagogy. Věřím tomu, že pokud by plně zvládal český jazyk, nebyl by to takový problém. Kdyby byla vysoká škola primárně určená studentům se SP, určitě by pedagogové, minimálně někteří z nich, byli neslyšící. Do té doby budou vyučovat hlavně intaktní kantoři. Přesto se najdou i výjimky, protože například na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy vyučují neslyšící kantoři. Avšak kompenzační mechanismy napomáhající při výuce osobám se sluchovým postižením se stále rozvíjejí a zlepšují, což částečně pomáhá zvládat probírané učivo stejně jako zbytku třídy.

Jedním z největších problémů přizpůsobení se stylu výuky na vysokých školách je přechod ze středních škol uzpůsobených studentům se sluchovým postižením. V nich žáci zažívají mnohem osobnější přístup a nemusí se tolik spoléhat pouze na psané poznámky. Jedna z respondentek na otázku odpověděla: „..., dokud se nějak nesladí styly výuky neslyšících a slyšících, tak přechod ze systému do jiného bude tvrdý. Možná bych ocenila větší důraz na psaní textů na SŠ, abych nemusela na VŠ být úplně bezradná.“ Naštěstí jsou kompenzační mechanismy, které mohou dopad tohoto přechodu zmírnit. Přesto chápu jeho těžkost a uvědomuji si bezmocnost v hodinách při začátcích studia, když se kompletně mění styl výuky.

Jak již bylo zmíněno ve výzkumné části, většina lidí se sluchovým postižením uvádí problém slyšet a rozumět v místnostech, byť tichých. Rozhodně by pomohlo, kdyby i v menších učebnách pedagogové neváhali použít mikrofon. Častokrát máme problém i my slyšící

vyučujícího slyšet nebo mu rozumět, natož kolegové se sluchovým postižením. Chápu, že mnohokrát není možnost do menších učeben si mikrofon vzít, přesto kdyby bylo známo, že do určité třídy chodí student se SP, měl by být k dispozici univerzální přenosný mikrofon, který by mohl kantor využít. Na tento problém poukázal další z respondentů: „*V některých, byť menších, učebnách se špatnou akustikou používat automaticky mikrofon (zvláště když vyučující nemá příliš silný hlas).*“ Například kolegyně autorky této bakalářské práce, uživatelka kochleárního implantátu, občas kantorům dobře nerozumí, a proto je nutné jí některé informace zopakovat. Nejen ona by uvítala, kdyby vyučující využívali ve třídách mikrofony, pokud je mají k dispozici. Nejvhodnější by bylo umístění mikrofonů do všech učeben, aby k těmto situacím docházelo co nejméně.

Další problém respondentům činila povinná zkouška z cizího jazyka. Jak již bylo několikrát zmíněno, častokrát je pro osoby se sluchovým postižením už český jazyk brán jako cizí jazyk, protože jejich mateřštinou je znakový jazyk. Proto jim může tato zkouška, pokud dobrovolně nestudují obor cizího jazyka, činit velké potíže. Jeden z dotázaných napsal: „*Snížit úroveň povinné zkoušky z cizího jazyka a brát ohled na naši nižší slovní zásobu.*“

Respondentka automaticky neuvažuje o zrušení zkoušky, ale jen o jejím zjednodušení. Zkouška pro studenty se sluchovým postižením může být velmi těžká. Mělo by být možné domluvit se s vyučujícím na individuálním plnění zkoušky, případně na jejím pozměnění či ulehčení. Měla by být ovšem stanovena přísná kritéria, aby nedocházelo ke zneužívání této možnosti. Je možné, že někteří učitelé toto umožňují, nicméně respondentka se s tím zatím nesešla.

Na závěr jsem si nechala návrh, který mě oslovil nejvíce. Respondent nabádá k tomu, aby se realizovala „*skupinová setkání neslyšících studentů (klidně i z více škol) - za účelem seznámení, rady, tipy ke studiu mezi studenty apod.*“. Domnívám se, že v komunitě Neslyšících toto již probíhá, protože jsou velmi semknutou a soudržnou minoritou. Jenže ostatní skupiny osob se SP k takovým setkáním nemívají příležitost a velmi by jim pomohlo, kdyby se uskutečnila. Myslím si, že taková setkání by mohli pořádat studentské spolky, jako jsou z Univerzity Karlovy například Studentský spolek Agora z. s. nebo Pedagogický spolek Emil.

Celkově zazněla veškerá doporučení, která jsem chtěla původně uvést, přesto na závěr zopakuji ještě jednou některé z nich.

Největší problém studentům činí vnímat přednášku a zároveň si psát poznámky. Bylo by vhodné, aby kantoři poskytovali co nejvíce materiálů, jež by studentům mohly pomoci.

Dále by se studenti neměli bát jít v případě nepochopení učivu za vyučujícími, protože od toho tu jsou, aby nás něco naučili a pomohli nám zdokonalit se v oboru, v němž bychom v budoucnu chtěli nalézt uplatnění.

Poslední doporučení se týká odezírání. Bylo by vhodné, aby pedagogové zvýraznili svá ústa, nijak je nezakrývali, ke studentům stáli vždy čelem a neměli za zády zdroj světla. Odezírání je jedním z hlavních zdrojů informací, a když k němu studenti nemají přístup, jsou o ně ošizeni.

Závěr

Práce se věnuje problematice vysokoškolského studia z pohledu studentů se sluchovým postižením. Je v ní zmíněna historie vzdělávání na území ČR i v zahraničí. Posléze následuje legislativa poskytující pomoc osobám se sluchovým postižením ve vzdělávacím proudu i částečně mimo něj. Poté je uvedeno dělení osob se sluchovým postižením a statistické údaje o počtu těchto osob žijících na území ČR.

Dále jsou v práci zmíněny komunikační systémy využívané zejména ve školním prostředí, na něž navazuje podpora poskytovaná studentům se sluchovým postižením na Univerzitě Karlově, Univerzitě Palackého a Masarykově univerzitě. Po nich již následuje výzkumná část.

Hlavním záměrem práce je dotazníkovým šetřením zmapovat, které oblasti vysokoškolského studia hodnotí studenti se sluchovým postižením jako problematické. Nejvíce problematickým se ukázalo vnímání výuky a psaní poznámek v tom samém čase. Pouze Univerzita Karlova poskytuje skenování/kopírování studijních materiálů, na ostatních univerzitách musí studenti spoléhat na přepis, osobní domluvu s vyučujícím nebo se dohodnout s kolegy z ročníku na předání zápisků.

Důraz je také kladen na služby poskytované univerzitami, jestli o nich studenti vědí a zda jsou dostupné v případě potřeby. Ukázalo se, že studenti o těchto kompenzačních mechanismech zpravidla nevědí, jelikož nikdo z dotazovaných správně nevěděl, co konkrétně jejich univerzity poskytují. Tato práce by mohla studenty obeznámit s možnostmi služeb při studiu, aby je dokázali naplno využívat.

Následně se práce věnuje výskytu možných jevů, které mohou mít charakter diskriminačního jednání ve výuce i mimo ni. Překvapující je, že se s ním čtvrtina z respondentů setkala. Nejvíce zarážející je, že se takového jednání dopouštěli i vyučující. Dokonce v jednom případě byl pedagog několikrát napomenut za takové chování, a přesto se nic nezměnilo. Rosecká (2006) ve své práci uvádí, že osoby se sluchovým postižením jsou třetí nejhůře přijímanou skupinou osob se zdravotním postižením (nejhůře jsou přijímány osoby s mentálním postižením a nejlépe osoby s řečovým postižením).

Dalším dílčím cílem textu je hodnocení vnímání možnosti začlenění studentů se sluchovým postižením do třídního kolektivu. Zde výsledky byly poměrně pozitivní, protože většina studentů nezaznamenala se začleněním problém. Stále ještě mnoho z respondentů negativní situace zažilo, ale věřím v jejich postupné vymizení.

V práci se snažím čtenáře seznámit s různými úskalími a možnostmi, jež studium provázejí. Celkově shledávám naplnění cílů a výzkumných otázek za přínosné a věřím, že práce může být studentům, ale i vyučujícím, nápomocná.

Seznam použitých informačních zdrojů

Absolventi. *Ústav jazyků a komunikace neslyšících Filozofické fakulty Univerzity Karlovy* [online]. Praha: Filozofická fakulta Univerzita Karlova, ©2015 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://ujkn.ff.cuni.cz/cs/lide/absolventi/>

Adresář služeb nejen pro neslyšící. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 2013. ISBN 80-86792-18-8.

Aktuální legislativa. *Česká komora tlumočnicků znakového jazyka* [online]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, ©2020 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <http://www.cktj.com/co-vas-zajima/aktualni-legislativa/>

Analýza současné situace studentů se specifickými nároky na vysokých školách [online]. Plzeň: Alevia, 2010 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/14467>

Angličtina a čeština pro neslyšící a nedoslýchavé studenty. *Ústav jazyků a komunikace neslyšících Filozofické fakulty Univerzity Karlovy* [online]. Praha: FF UK, ©2015 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://ujkn.ff.cuni.cz/cs/sluzby/anglictina-a-cestina-pro-neslysicistudenty/>

BARTUŇKOVÁ, Dana. *Humanitní versus technické vzdělá(vá)ní v ČR – analýza mediálního diskurzu v celostátních novinách (komparace diskurzu let 1990/1 a roku 2015)* [online]. Praha, 2017 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zp/download/120266410>. Diplomová práce. Fakulta humanitních studií Univerzita Karlova. Vedoucí práce Martin Vávra.

BARVÍKOVÁ, Jana. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu sluchového postižení nebo oslabení sluchového vnímání: dílčí část*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4616-5.

BÁŠTĚCKÁ, Barbora. *Srovnání vzdělávání tlumočnicků znakového jazyka působících na vysokých školách v České republice a ve Finsku* [online]. Praha, 2019 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zp/download/130268761>. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzita Karlova. Vedoucí práce Naďa Hynková Dingová.

Centrum podpory studentů se specifickými potřebami. *Centrum podpory studentů se specifickými potřebami* [online]. Olomouc: Centrum podpory studentů se specifickými potřebami, ©2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <http://cps.upol.cz/>

Cochlear™ Wireless Mini Microphone 2 a 2+ (bezdrátová zařízení Mini Microphone 2/2+). *Cochlear®* [online]. <https://www.cochlear.com/cz/home>, ©2020 [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: <https://www.cochlear.com/cz/home/discover/cochlear-wireless-accessories/mini-microphone>

Co je program Erasmus+? *Evropská komise* [online]. EU: Evropská komise, ©2020 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/about_cs

Gallaudet University Tuition & Cost. *Collegesimply* [online]. USA: U.S. Department of Education National Center for Education Statistics, ©2020 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.collegesimply.com/colleges/district-of-columbia/gallaudet-university/price/>

Gallaudet 150. *Tiki-Toki: Beautiful web-based timeline software* [online]. London: Webalon, ©2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: https://www.tiki-toki.com/timeline/embed/116576/8553102765/#vars!date=1840-04-27_19:11:49!

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JÚVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HÁDKOVÁ, Kateřina. *Člověk se sluchovým postižením*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7290-619-2.

HÁDKOVÁ, Kateřina; HÁJKOVÁ, Vanda; KVĚTOŇOVÁ, Lea; STRNADOVÁ, Iva. Životní situace studentů se sluchovým postižením při studiu na vysoké škole. [Life situations of students with hearing impairment in higher education]. In *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně-pedagogických potřeb*. Brno: Paido, 2007, s. 34-58. ISBN 978-80-7315-141-6.

Historie brněnské školy. *Gellnerka* [online]. Brno: Gellnerka, ©2020 [cit. 2020-02-24]. Dostupné z: <https://www.ssbrno.cz/historie.php>

Historie školy. *Střední škola pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí* [online], Valašské Meziříčí: Střední škola pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí ©2017 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <http://ss.val-mez.cz/stranka.php?stranka=108>

Historie školy. *Základní škola a mateřská škola Hranická* [online], Lipník nad Bečvou: Základní škola a mateřská škola Hranická, ©2020 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.skolahranicka.cz/clanky/zakladni-skola/historie-skoly/>

Historie. *Ústav jazyků a komunikace neslyšících Filozofické fakulty Univerzity Karlovy* [online]. Praha: Filozofická fakulta Univerzita Karlova, ©2015 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://ujkn.ff.cuni.cz/cs/ustavkatedra/historie/>

History of Gallaudet University. *Gallaudet University* [online]. Washington D.C.: Gallaudet University, ©2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://www.gallaudet.edu/about/history-and-traditions>

HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0084-0.

Hradecká škola pro sluchově postižené je jediná v republice. *Vyšší odborná škola, Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové* [online], Hradec Králové: Vyšší odborná škola, Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové, 2020 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://neslhk.com/hradecka-skola-pro-sluchove-postizene-je-jedina-v-republice/>

HRADILOVÁ, Tereza. *Úskalí života sluchově postižených ve slyšící společnosti* [online]. Praha, 2011 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/96387/>. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce Kateřina Hádková.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999. ISBN 80-7216-096-6.

KOSINOVÁ, Barbora. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008. ISBN 978-80-87153-94-9.

KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikační systémy sluchově postižených*. Praha: Beakra, 2014. ISBN 978-80-903863-2-7.

KUČEROVÁ, Klára. *Bilingvální metoda ve vzdělávání sluchově postižených v České republice a ve Švédsku* [online]. Brno, 2009 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/84455/pedf_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Lenka Doležalová.

Kurz komunikace se sluchově postiženými [online]. Brno: Teiresiás MU, 2010 [cit. 2020-03-30]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/download/komunikace-sluchove-postizeni.pdf>

Masarykova univerzita otevírá programy pro tlumočníky znakového jazyka a embryology [online]. Brno: novinky.cz, 2019, 12. 11. 2019 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/veda-skoly/clanek/masarykova-univerzita-otevira-programy-pro-tlumocniky-znakoveho-jazyka-a-embryology-40303282>

Materiály do výuky. *Národní muzeum* [online], Praha: Národní muzeum ©2020 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <http://www.dvacatestoleti.eu/materialy-do-vyuky/>

MÁZEROVÁ, R. *Kultura komunity neslyšících v České republice (Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938)*. Budapešť: Open Society Institute, 1999.

MĚŠŤANOVÁ, Andrea. *Analýza terciárního vzdělávání studentů se sluchovým postižením na Masarykově univerzitě* [online]. Brno, 2019 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/daikv/DP-Andrea_Mestanova-425969.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Radka Horáková.

Metodika -Mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97: Přehled oborů vzdělání. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2020, 14. 12. 2014 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97#9

Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2015–2020, Praha: Vládní výbor pro zdravotně postižené občany, 2015. č. 385, Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/vvzpo/dokumenty/Narodni-plan-OZP-2015-2020_2.pdf

O nás. *Centrum Carolina: Univerzita Karlova* [online]. Praha: Centrum Carolina – UK Point, ©2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://centrumcarolina.cuni.cz/CC-12.html>

O nás. *Pipán: Bilingvální mateřská škola pro sluchově postižené* [online]. Praha: Pipán, ©2020 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://pipan.cz/o-nas/>

Opatření rektora č. 23/2017: Standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově. *Univerzita Karlova* [online]. Praha: Univerzita Karlova, ©2020, 1. 4. 2017 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-8144.html>

Opatření rektora UK č. 25/2008: Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově. *Univerzita Karlova* [online]. Praha: Univerzita Karlova, ©2020, 1. 10. 2008 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-3053.html>

Opatření rektora č. 34/2015: Kvalifikační podmínky programu Erasmus + pro studijní pobyty a praktické stáže studentů Univerzity Karlovy. *Univerzita Karlova* [online]. Praha: Univerzita Karlova, ©2020, 1. 4. 2017 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://cuni.cz/UK-6868.html>

O škole: historie. *Škola vymolova.cz* [online]. Praha: Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, ©2016 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <http://www.vymolova.cz/o-skole/historie>

Peňáz, P. *Metodický pokyn ředitele Střediska Teiresiás MU*, Olomouc: Masarykova Univerzita, 2019. č. 1/2019, Dostupné z: https://is.muni.cz/do/teiresias/uredni_deska/predpisy/pokyny/Metodicky_pokyn_k_zajistovani_tlumoceni_prepisu_mluvne_reci_a_obsahoveho_zapisu.pdf

Pravidla pro odezírání. *Ruce.cz* [online]. RUCÉ, ©2004-2017, 15. 3. 2006 [cit. 2020-04-19]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/53-pravidla-pro-odezirani>

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy pro rok 2020, Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. Č. j. MSMT-1753/2020-2, Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/52293/>

Přehled historie JAMU: kalendárium JAMU. *Janáčkova akademie múzických umění v Brně* [online]. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, ©2020 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <http://www.jamu.cz/o-nas/historie-jamu/prehled-historie.html>

Roger Pen and Roger EasyPen. *Phonak: life is on* [online]. USA: Phonak - A Sonova brand, ©2020 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.phonak.com/us/en/support/faq/products/roger-pen-faq.html>

Roger Pen: Uživatelská příručka. *Phonak: life is on* [online]. Praha: QuarkPixel, ©2016 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://www.phonak.cz/p%C5%99%C3%ADslu%C5%A1enstv%C3%AD/>

ROSECKÁ, Kateřina. *Postoje společnosti k osobám s mentálním postižením* [online]. Brno, 2006 [cit. 2020-04-26]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/r7i31/Diplomka_II..pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Barbora Bazalová.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8049-9.

Sluchová postižení a jejich statistika. *Universal learning design: Inovace interpretačních a komunikačních služeb* [online]. Brno: Masarykova univerzita, ©2010 [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/comin/kurz-komunikace-se-sluchove-postizenymi/sluchova-postizeni-a-jejich-statistika>

Směrnice MU č. 8/2014: Zajištění přístupnosti Masarykovy univerzity pro osoby se zdravotním postižením. *MUNI IS: Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. Brno: Masarykova univerzita, ©2020, 1. 9. 2014 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/mu/Uredni_deska/Predpisy_MU/Masarykova_univerzita/Smernice_MU/SM08-14/

Směrnice MU č. 9/2014: O studiu osob se specifickými nároky na Masarykově univerzitě. *MUNI IS: Informační systém Masarykovy univerzity* [online]. Brno: Masarykova

univerzita, ©2020, 1. 9. 2014 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/mu/Uredni_deska/Predpisy_MU/Masarykova_univerzita/Smernice_MU/SM09-14/

Směrnici rektora UP B3-14/4-SR: Uchazeči a studenti se specifickými potřebami na Univerzitě Palackého v Olomouci [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, ©2020, 1. 4. 2014 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: https://www.upol.cz/fileadmin/userdata/UP/Studenti/SRB3-14-4_uch_a_studenti_se_specifickymi_potrebami.pdf

Strategie vzdělávací politiky české republiky do roku 2020. *Strategie vzdělávací politiky české republiky do roku 2020* [online]. Praha: Ministerstvo mládeže, školství a tělovýchovy, 2014 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <http://www.vzdelavani2020.cz/>

Studenti se sluchovým postižením. *Centrum podpory studentů se specifickými potřebami* [online]. Olomouc: Centrum podpory studentů se specifickými potřebami, ©2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <http://cps.upol.cz/informace-pro-studenty-se-specifickymi-potrebami/studenti-se-sluchovym-postizenim/>

Studenti se sluchovým postižením. *Teiresiás: Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Teiresiás, ©2000–2018 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/studium/radne-studium/studenti-se-sluchovym-postizenim>

Svět neslyšících: část II. *Ruce.cz* [online]. RUCÉ, ©2004-2017, 17. 4. 2004 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/1/2-svet-neslysicich>

Technologické prostředky ke kompenzaci sluchové ztráty. *Universal learning design inovace interpretačních a komunikačních služeb* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Teiresiás, ©2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/comin/kurz-komunikace-se-sluchove-postizenymi/technologicke-prostredky-ke-kompenzaci-sluchove-ztraty>

Terminologie. *Česká komora tlumočnicků znakového jazyka* [online]. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, ©2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <http://www.cktjz.com/co-vas-zajima/terminologie/>

Tlumočnictví českého znakového jazyka: Překonáváme jazykové a kulturní bariéry. *Masarykova univerzita* [online]. Brno: Masarykova univerzita, ©2020 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/bakalarske-a-magisterske-obory/24149-tlumocnictvi-ceskeho-znakoveho-jazyka>

Typy sluchových vad: Senzorineurální (percepční) sluchová vada. *MED-EL* [online]. MED-EL, ©2020 [cit. 2020-04-26]. Dostupné z: <https://www.medel.com/cz/hearing-loss/>

Vítejte ve středisku Teiresiás. *Teiresiás: Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Teiresiás, ©2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://www.teiresias.muni.cz/>

Úvod. *Akademické poradny pro studenty UK: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta* [online]. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, ©2020 [cit. 2020-04-26]. Dostupné z: <https://pages.pedf.cuni.cz/poradny/>

Vnitřní norma UP R-B-19/21: Statut Centra podpory studentů se specifickými potřebami [online]. Olomouc: Univerzita Palackého, ©2020, 9. 7. 2019 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://files.upol.cz/normy/layouts/15/download.aspx?SourceUrl=%2Fnormy%2Fnormy%2FR-B-19-21.pdf&FldUrl=&Source=https%3A%2F%2Ffiles%2Eupol%2Ecz%2Fnormy%2Fnormy%2FForms%2Fupol%2Easpx>

Volta Bureau. *National Park Service* [online], USA: National Park Service, 2017 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.nps.gov/places/volta-bureau.htm>

Výběrové šetření osob se zdravotním postižením v roce 2018, Praha: Český statistický úřad, 2019. Č. j.: CSU-04412/2019-63, Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyberove-setreni-osob-se-zdravotnim-postizenim-2018>

Vyhláška č. 399/1991 Sb.: Vyhláška ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky o speciálních školách a speciálních mateřských školách. *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, ©2010-2020 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-399>

Who We Are. *Gallaudet University* [online]. Washington D.C.: Gallaudet University, ©2020 [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: <https://www.gallaudet.edu/about/who-we-are>

Základní informace. *Gymnázium, Střední odborná škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 2, Ječná 27* [online]. Praha: Gymnázium, Střední odborná škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené, Praha 2, Ječná 27, ©2020 [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <http://www.jecna27.cz/cz/zakladni-informace>

Zákon č. 198/2009 Sb.: Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, ©2010-2020 [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-198>

Zákon č. 561/2004 Sb.: Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, ©2010-2020 [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. *Ruce.cz* [online]. RUCÉ, ©2004-2017, 22. 11. 2008 [cit. 2020-04-25]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/506-zakon-o-komunikacnich-systemech-neslysicich-a-hluchoslepych-osob>

ZIKL, Pavel, ed. *Nové trendy v oblasti sekundárního a terciárního vzdělávání sluchově postižených: sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí konané dne 23.4.2004*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-462-6.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 4 Služby Univerzity Karlovy (Ondráčková, 2018, str. 37-38)

Tabulka 2 Služby Univerzity Palackého (Ondráčková, 2018, str. 38)

Tabulka 5 Služby Masarykovy univerzity (Ondráčková, 2018, str. 33)

Graf 1 Pohlaví a věk respondentů

Graf 2 Počet studentů se SP podle skupin

Graf 3 Rozdělení respondentů podle univerzit

Graf 4 Rozdělení respondentů podle typu studia a studijního programu

Graf 5 Rozdělení respondentů podle ročníku studia

Graf 6 Zaměření oboru

Graf 7 Zájem o VŠ určenou pro studenty se sluchovým postižením v ČR

Graf 8 Obeznamenost se službami poskytovanými jednotlivými fakultami

Graf 9 Využívanost služeb poskytovaných jednotlivými fakultami

Graf 10 Dostupnost služeb

Graf 11 Využívání technických pomůcek při výuce

Graf 12 Informování vyučujících od studentů o speciální potřebě při výuce

Graf 13 Uvítání možnosti sdělování informace o speciální potřebě vyučujícím studijním oddělením

Graf 14 Nutnost připomínat speciální potřeby vyučujícím

Graf 15 Vyhovování speciálním potřebám při výuce vyučujícími

Graf 16 Příklady diskriminačního jednání ve výuce

Graf 17 Obtíže se začleněním do třídního kolektivu

Graf 18 Potíže při studiu na VŠ

Graf 19 Upřednostňování komunikačních způsobů ve výuce

Graf 20 Návštěvnost konzultačních hodin z důvodu doplnění témat probíraných ve výuce

Graf 21 Využívání služeb středisek při vysokých školách

Seznam příloh

Plné znění elektronického dotazníku rozesílaného přes survio.com

Vysokoškolské studium z pohledu studenta se sluchovým postižením

Vysokoškolské studium z pohledu studenta se sluchovým postižením

Vážená kolegyně, vážený kolego,

Jmenuji se Martina Částková a jsem studentkou 3. ročníku oboru Speciální pedagogika na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který je podstatnou součástí mého výzkumu k bakalářské práci, jejímž tématem je „Vysokoškolské studium z pohledu studenta se sluchovým postižením“. Vyplnění vám zabere maximálně deset minut.

Hlavním cílem práce je zmapovat oblasti, které studenti vysokoškolského studia hodnotí jako problematické. Důraz bude kladen na subjektivní vnímání poskytovaných služeb. Dále se bude věnovat výskytu možných jevů, které podle Vašeho mínění mohou mít charakter diskriminačního jednání ve výuce i mimo ni.

Dalším cílem výzkumu bude hodnocení vnímání možnosti začlenění studentů se sluchovým postižením do kolektivu slyšících vrstevníků.

Práce se rovněž bude soustředit na druhy a formy nabízených kompenzačních mechanismů na univerzitách a jejich hodnocení studenty. Text se zaměří na rozdíl mezi teoretickými východisky poskytovaných služeb a jejich praktickou realizací.

Dotazník je anonymní a bude sloužit výhradně pro účely mé práce. V případě dotazů neváhejte napsat na e-mail: martina.castkova@student.pedf.cuni.cz.

Předem děkuji za vyplnění a přeji krásný den.

1. Pohlaví:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Žena
 Muž

2. Kolik je Vám let?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- méně než 19
- 19-26
- 27-30
- 31-35
- 35-40
- 41 a výše

3. Řadím se k:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- nedoslýchavým
- neslyšícím
- Neslyšícím
- uživatelům kochleárního implantátu
- ohluchlým

4. Jsem studentem/studentkou:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Univerzity Karlovy
- Univerzity Palackého
- Masarykovy univerzity

5. Typ studijního programu:

- bakalářské studium
- magisterské studium
- navazující magisterské studium
- doktorské studium
- inženýrské studium
- Jiné:

6. Studium je:

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

kombinované

prezenční

Jiné:

7. V jakém ročníku studia jste?

8. Jaké je zaměření Vašeho oboru? (Technické, humanitní...)

9. Ocenil/a byste v ČR vysokou školu primárně určenou pro uživatele znakového jazyka, jako je Gallaudetova univerzita ve Washingtonu, D.C. v USA?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu odpověď

Ano

Ne

10. Víte, které z těchto služeb nabízí Vaše univerzita studentům se sluchovým postižením?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Artikulační tlumočení
- Časová kompenzace ne Individuální výuka
- Obsahový zápis
- Osobní asistenci
- Simultánní přepis
- Skenování/kopírování studijních materiálů
- Studijní asistenci
- Zapůjčení technických/kompenzačních pomůcek
- Tlumočení znakového jazyka
- Transliterátora znakované češtiny
- Nevím.
- Jiné:

11. Které služby poskytované Vaší univerzitou využíváte?

Nápověda k otázce: Vyberte jednu nebo více odpovědí

- Artikulační tlumočení
- Časová kompenzace ne Individuální výuka
- Obsahový zápis
- Osobní asistenci
- Simultánní přepis
- Skenování/kopírování studijních materiálů
- Studijní asistenci
- Zapůjčení technických/kompenzačních pomůcek
- Tlumočení znakového jazyka
- Transliterátora znakované češtiny
- Žádnou.
- Jiné:

12. Jsou pro Vás tyto služby vždy dostupné?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano, vždy.
- Spíše ano.
- Spíše ne.
- Nikdy.
- Služby nevyužívám.

13. Které technické pomůcky využíváte při výuce?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Sluchadlo
- Kochleární implantát
- Hybridní kochleární implantát
- Indukční smyčku
- FM pojítka s infračerveným přenosem
- FM systém
- Roger Pen
- Jiné:

14. Informoval/a jste své vyučující o svých speciálních potřebách?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne

15. Uvítal/a byste, aby tuto informaci za Vás předávalo studijní oddělení?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne
- Nevím

16. Musíte vyučujícím připomínat Vaše speciální potřeby?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano, každou hodinu.
- Ano, někdy.
- Ne, stačilo to říct jednou.
- Ne, nikdy jsem to s vyučujícím neřešil/a.
- Jiné:

17. Domníváte se, že jste se setkal/a s diskriminačním jednáním vůči Vám nebo jiným studentům se sluchovým postižením ze strany vyučujících nebo dalších pracovníků univerzity?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne

18. V případě, že ano, uveďte, prosím, s jakým.

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Měla jsem problém s absolvováním předmětu z důvodu svého sluchového postižení.
- Opakovaně nebyl brán ohled na mé speciální potřeby při výuce.
- Byl/a jsem kvůli svému hendikepu ponižován/a vyučujícím.
- Jiné:

19. Vyhovují vyučující Vaším speciálním potřebám při vyučování?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Vždy
- Občas
- Nikdy

20. Měl/a jste kvůli sluchovému postižení problémy se začleněním do třídního kolektivu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne
- Nedokážu posoudit.

21. Setkal/a jste se na vysoké škole s šikanou ze strany spolužáků vůči Vám nebo jiným studentům se sluchovým postižením?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
- Ne
- Nevím

22. Pokud ano, uveďte, prosím, o co se jednalo. (Posmívali se mi kvůli mému postižení. NEBO Schválně mluvili potichu, abych nevěděl/a, o čem se baví. NEBO Pravidelně se posmívali znakovému jazyku (mávali na mě všemožně rukama a u toho se pitvořili). A jiné.)

23. Co Vám činí největší potíže na vysoké škole?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Pochopení a porozumění cizím termínům/odborným výrazům (složitost učiva)
- Porozumění odbornému textu
- Vnímat výklad a zároveň si psát poznámky
- Odezírat
- Proces komunikace
- Začlenění do kolektivu
- Jiné:

24. Jaký byl největší problém, který jste na vysoké škole musel/a řešit? (Dobrovolná otázka)

25. Jaký způsob komunikace při výuce upřednostňujete?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

Český znakový jazyk

Znakovanou češtinu

Prstovou abecedu

Odezírání

Mluvený český jazyk

Jiný:

26. Navštěvujete konzultace vyučujících z důvodu doplnění témat probíraných ve výuce?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

Ano, stále.

Ano, občas.

Ne, na konzultace nechodím častěji než ostatní kolegové/kolegyně.

Ne, na konzultačních hodinách jsme nikdy nebyl/a.

Jiný:

27. Využíváte služeb středisek při vysokých školách pro studenty se sluchovým postižením?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

Ano, středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky Teiresiás (Masarykova univerzita).

Ano, centrum podpory studentů se specifickými potřebami (Univerzita Palackého v Olomouci).

Ano, centrum Carolina (Univerzita Karlova).

Ano, akademickou poradnu při fakultě.

Nenevštěvuji žádné.

Jiný:

28. Máte nějaké návrhy, jak by bylo možné ulehčit studentům se sluchovým postižením jejich studium na VŠ?

29. Máte k dotazníku ještě nějaké připomínky?

30. Pokud chcete po zpracování odpovědí obdržet výsledek, zanechte níže svoji e-mailovou adresu.